

T.C.
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

VARLIK VERGİSİ VE UYGULANIŞI: HATAY ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Yakup KALIÇLI

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Haydar ÇORUH

Hatay-2020

T.C.
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

VARLIK VERGİSİ VE UYGULANIŞI: HATAY ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Yakup KALIÇLI

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Haydar ÇORUH

Hatay-2020

ONAY

Yakup Kalıçlı tarafından hazırlanan “**VARLIK VERGİSİ VE UYGULANIŞI: HATAY ÖRNEĞİ**” adlı bu çalışma jüri tarafından lisansüstü öğretim yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliğiyle **TARİH ANA BİLİM DALINDA YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri	İmza
Doç. Dr. Haydar ÇORUH (Tez Danışmanı – Başkan) (Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi)	
Prof. Dr. Ahmet GÜNDÜZ (Üye) (Gaziantep Üniversitesi)	
Dr. Öğr. Üyesi Süleyman HATİPOĞLU (Üye) (Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi)	

Yakup KALIÇLI tarafından hazırlanan “*Varlık Vergisi ve Uygulanışı: Hatay Örneği*” adlı tez çalışmasının yukarıda imzaları bulunan jüri üyelerince kabul edildiğini **onaylarım.**

Doç. Dr. Mustafa Onur KAN
Enstitü Müdürü

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezde yer alan bilgilerin tamamının akademik kurallara ve etik ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Söz konusu kural ve ilkelerin gereği olarak tezde yararlandığım eserlerin tamamına uygun bir şekilde atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (18/11/2020) Yakup KALIÇLI

ÖN SÖZ

İkinci Dünya Savaşı'nın (1939-1945) başlangıcından itibaren her geçen gün daha da uzaması üzerine devletler ağırlaşan ekonomik bilançoyu hafifletmek için çareyi halka yeni vergiler yüklemeye bulmuştur. Türkiye'de iktidarı elinde bulunduran CHP'nin tek parti yönetimi milli korunma kanunu ve toprak mahsülleri vergisi gibi birçok önlem yetersiz kalınca varlık vergisi kanunu çıkarmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın tüm dünyanın üzerine bir kâbus gibi çöktüğü 1942 yılının 11 Kasım günü çıkarılan bu kanun, ülkenin kanayan yarasına çare olmadığı gibi yankıları günümüze kadar gelen tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Bu tartışma yurt içinde hedef tahtasına Cumhuriyet Halk Partisi'ni oturturken, dünya kamuoyu önünde ise Türkiye Cumhuriyeti'ni sorgulatan bir durum oluşturmuştur.

Varlık Vergisi özellikle gayrimüslimlere yoğun olarak tahakkuk ettirilmiştir. Nitekim ülkede sermayenin merkezinde gayrimüslim tüccar bulunmaktaydı. Buradaki en büyük problem kanunun çıkarılmasından ziyade uygulanmasından kaynaklanmıştır. Bu durum hükümetin vergi tahsilinden çok memleketteki sermayeyi millileştirme gibi bir saikle hareket ettiği tartışmalarını beraberinde getirmiştir.

Bu tez çalışmasında Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nde konu ile alakalı doküman başta olmak üzere dönemin gazeteleri ve hatıralardan faydalanılmıştır. Hatay özelinde varlık vergisi listesinde yer alan birçok ismin varisiyle görüşülmüştür. Bu şahısların birçoğu aile efradıyla İstanbul'a ya da yurt dışına göçmüştür. Hatay'da yaşayan varislerle yapılan görüşmelerde ise ya şahsi çekincelerden dolayı ya da kanunun vermiş olduğu sıkıntıları maziye gömmek istediklerinden bilgi vermekten kaçındıkları görülmüştür.

Çalışmanın geneli dikkate alındığında söz konusu vergi Varlık Vergisi olmasına rağmen öncesinde ve sonrasında uygulanmış olan vergilere de değinilmiştir. Bunun sebebi Cumhuriyetin bu ikinci döneminde hükümetlerin ihtiyaç duydukları gelirleri temin amacıyla çareler aradıklarında gerek Osmanlı döneminden kalma vergilere ve gerekse dünyada uygulanan çeşitli yöntemlere başvurmalarıdır. Bu nedenle söz konusu vergilerin hangi amaçlara hizmet ettiğini ortaya koymak ve bu vergilerin bir uzantısı olarak Varlık Vergisinin gündeme geldiğini izah etmek istenmiştir.

Bir diğerk husus ise çalışmada bolca kullanılan alıntılardır. Bu alıntılar öyle rast gele seçilmemiş, daha ziyade bir alan araştırmasına dönüşmüş olan çalışmanın bir gereğı olarak başvurulmuş bir yöntemdir. Aksi halde ortaya konulan problemler sadece bizim bakış açımızla çözülebilecek problemler değildir. Alıntılarının tamamı bu problemlere getirilen deliller olarak sunulmuştur.

Bu tezin ana metin kısmı üç bölümden oluşmaktadır. Eserin “*Giriş*”inde II. Dünya Savaşı’nın Dünya ve Türkiye’deki panoraması çizilmiştir. “*II. Dünya Savaşı ve Türkiye*” başlıklı “*Birinci Bölüm*”de, savaşın Türkiye’de nasıl karşılandığı ve Türkiye’nin aldığı tedbirlere değinilmiştir. Alınan ekonomik tedbirler kapsamında Varlık Vergisinin ülke genelindeki uygulaması irdelenmiştir.

Çalışmanın “*İkinci Bölümü*”nde, “*Varlık Vergisinin Hatay’daki Uygulamaları*” başlığı altında Hatay’ın genel yapısına değinilmiş ve bu dönemde Hatay’da yayınlanan Yenigün Gazetesi’nde yer alan Hatay Varlık Vergisi listesine yer verilmiştir.

Tezin son bölümü olan “*Üçüncü Bölüm*”de ise varlık vergisinin Hatay’daki hedef kitlesi incelenmiş ve bu kapsamda yapılan görüşmeler bu bölümde aktarılmıştır. Varlık vergisi tahakkuk ettirilen kişilerin varislerine ulaşmada yaşanan sıkıntılar, olayın üzerinden zaman geçmesi ve özellikle toplumda arşiv ya da günlük tutma alışkanlığının olmaması, Hatay genelinde daha geniş kapsamlı bir araştırma yapılması imkânlarını ortadan kaldırmıştır.

Gerek konu seçimim sırasında ve gerekse konunun araştırılması, incelenmesi ve irdelenmesi hususlarında hiçbir yardımı benden esirgemeyen danışman hocam Sayın Doç. Dr. Haydar ÇORUH’a teşekkürü bir borç bilirim. Bunun yanı sıra tezimin konusunu oluşturan malzemenin temininde Milli Kütüphane, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Cemil Meriç Kütüphanesi ve faydalandığım özel ve kamu kütüphaneleri yöneticilerine, varlık vergisine maruz kalmış olan ve çalışmanın detayında isimlerinden tek tek bahsetmiş olduğum Hatay’lı hemşehrilerime, çalışma sırasında bilgilerinden daima istifade etmem konusunda hiçbir yardımı esirgemeyen başta Doç. Dr. Olcay Özkaya DUMAN, Doç. Dr. Volkan PAYASLI, Dr. Öğr. Üyesi Süleyman HATİPOĞLU ve Prof. Dr. Ahmet GÜNDÜZ olmak üzere tüm hocalarıma müteşekkirim. Ayrıca yardım ve desteklerini gördüğüm Okutman Sedat GENCER’e,

Akif BAYĐIN, Mustafa TARIM ve Ahmet ÇAPARLAR’a teŖekkürü bir borç bilirim. Son olarak beni her konuda destekleyen aileme, maddi ve manevi desteklerinden dolayı minnetdar olduĐumu belirtmek isterim.

Yakup KALIÇLI

2020

VARLIK VERGİSİ VE UYGULANIŞI: HATAY ÖRNEĞİ

Yakup KALIÇLI

Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2020, viii+123 s.

Danışman: Doç. Dr. Haydar ÇORUH

ÖZET

Savaşlar, devlet ve toplum hayatlarını maddi ve manevi yönden yıkıma götüren olgulardır. Özellikle II. Dünya Savaşı, savaş kavramının daha geniş manalara ulaştığı bir yıkım olmuş, en az askeri kayıplar kadar sivil kayıplar da yaşanmıştır. Türkiye, bu savaşta her ne kadar etkin bir dış politika izleyerek harp dışı kalmışsa da sosyo-ekonomik yıkımdan kurtulamamıştır.

Türkiye'nin almış olduğu ekonomik tedbirler içinde yankıları günümüze kadar süren varlık vergisi uygulaması önemli bir yer tutmaktadır. Varlık vergisinin tahakkuk ettirilmesinde ve mükelleflerin tespit edilmesinde keyfi hareketler olmuştur. Gelir-gider dengesine bakılmaksızın lüks bir yaşamı olan kişilere yüksek oranda vergi borcu yüklenirken; mal varlığı çok fazla olup alelade yaşam sürenlere daha az vergi tahakkuk ettirilmiştir. Varlık vergisi uygulamasının merkez üssü tarihi ve sosyal dokusundan ötürü İstanbul olmuştur. Varlık vergisi uygulamasının en ağır yanı çalışma kampları olmuştur.

Vergi mükellef listelerinin defterdarlıklarda askıya çıkarılmasıyla birlikte on beş gün içerisinde borcunu ödemeyenler, kabileler halinde trenlerle Erzurum'un Aşkale ilçesine gönderilmişlerdir. Burada yol açma, taş kırma vb. işlerde çalıştırılmışlardır. II. Dünya Savaşı patlak verdiğinde Hatay ili henüz Anavatana yeni iltihak etmiştir. Buna rağmen varlık vergisi hazırlıkları tüm ülkede olduğu gibi Hatay'da da başlamıştır. Hatay'da varlık vergisi mükelleflerinin listesi Hatay Defterdarlığı'nda askıya çıkarıldığı gibi bu dönemde yayınlanan Yenigün Gazetesi'nde de yer almıştır. Hatay sınırları içinde yaşayan hatırı sayılır bir gayrimüslim nüfus bulunmaktadır. Aynı zamanda sermaye birikimini de elinde tutan bu sınıfa yüklü miktarda varlık vergisi tahakkuk etmiştir. Hatay, tahakkuk ettirilen vergi miktarı açısından Türkiye'nin altıncı ili olmuştur.

ANAHTAR KELİMELER

II. Dünya Savaşı, Azınlıklar, Varlık Vergisi, Hatay.

WEALTH TAX AND ITS IMPLEMENTATION: THE CASE OF HATAY**Yakup KALIÇLI****History Department, Master's Thesis, 2020, viii+123 p.****Adviser of Thesis: Assoc. Prof. Haydar ÇORUH****ABSTRACT**

Wars are phenomena that destroy the lives of the state and society in moral and material terms-especially The World War II was devastation in which the concept of war reached a broader meaning, and civilian casualties were experienced as well as military losses. Although Turkey watching an effective foreign policy has stayed out of the war, socio-economic destruction caused by the war could not avoid. The enforcement of the wealth tax among Turkey's economic measures is important and its effects lasting the present day. There have been arbitrary actions in the implementation of the wealth tax law and in identifying taxpayers. While high tax debt had imposed on people who lead a luxurious life regardless of their income-expense balance; Those who have a lot of assets and live ordinary lives were subject to less tax. The epicenter of the wealth tax application has been Istanbul because of its historical and social fabric. The heaviest aspect of the wealth tax application has been the labor camps. Those who did not pay their debts within fifteen days after the taxpayer lists were posted in the financial offices were sent to Aşkale district of Erzurum in groups. They were employed in works such as road paving and stone breaking. When World War II broke out, Hatay province had just joined the homeland. Despite this, wealth tax preparations started in Hatay as in the entire country. The list of wealth taxpayers in Hatay was announced in the Hatay Revenue Office as well as in the Yenigün Newspaper. There was a significant amount of non-Muslim populations living within the borders of Hatay. This class, which also holds the capital accumulation, has been charged a large amount of wealth tax. Hatay, in terms of the amount of tax, has been accrued as Turkey's 6th Province.

Key Words:**World War II, Minorities, Wealth Tax, Hatay.**

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
KISALTMALAR LİSTESİ	v
TABLolar LİSTESİ	vi
EKLER LİSTESİ	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI VE TÜRKİYE

1.1. Savaşın Ayak İzleri ya da Savaşa Giden Süreç.....	10
1.2. II. Dünya Savaşına Giden Süreçte Türkiye’de İç Politika	12
1.3. Savaşın Başlaması ve Türkiye’de Alınan Önlemler	13
1.3.1. Ekonomik Tedbirler.....	13

İKİNCİ BÖLÜM

VARLIK VERGİSİ’NİN HATAY’DAKİ UYGULAMALARI

2.1. İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Hatay’ın Genel Yapısı.....	54
2.2. Hatay Ekonomisinde Azınlıklar ve Varlık Vergisi Kapsamındaki Mali Yükümlülükleri	58
2.3. Hükümet Politikalarının Hatay’daki Yansımaları.....	70
2.4. Varlık Vergisi’nin Hatay’da Uygulanması	71
2.5. Varlık Vergisi’nin Hatay’daki Hedef Kitleleri	74

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

VARLIK VERGİSİ’NİN HATAY’DAKİ MÜKELLEFLERİ

3.1. Varlık Vergisi Kapsamındaki Ailelerin veya Kişilerin Hikayeleri.....	76
3.2. Hatay’da Varlık Vergisi’ni Ödeyen Ailelerin Varisleri ile Yapılan Görüşmeler 79	
3.2.1. Musa EMLİKYAN (Samandağ Vakıflı Köyü, Görüşme Tarihi: 14 Mayıs 2020)	79
3.2.2. Neşet MURSALOĞLU (Görüşme Tarihi: 24 Haziran 2020).....	80
3.3.3 Semiramis KUSEYRİ (İskenderun Sancakçı Maarif Müdürü Mithat Kuseyri’nin Kızı, Görüşme Tarihi, 16.08.2012)	81
3.3.4. Pol-Jaklin KAYUKA (Hristiyan cemaat’in önde gelen ailelerinden, Görüşme	

Tarihi, 25.09.2012)	81
3.3.5. Teyfik-Can SAYEK (İskenderun Varlık Vergisi Listesinde Yer Alan Edvar Sayıg'ın Çocukları, Görüşme Tarihi: 1 Eylül 2020).....	84
3.3.6. Dr. Cemil Huri ile yapılan görüşme 4 Eylül 2020.....	86
3.3.7. Görüşme Yapılan Diğer Kişiler	86
SONUÇ	89
KAYNAKÇA	91
EKLER	100
ÖZGEÇMİŞ	124

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.	Adı geçen eser
BCA.	Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
bkz.	Bakınız
C.	Cilt
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
Çev.	Çeviren
Der.	Derleyen
DP	Demokrat Parti
ed.	Editör
MD Yay.	MD. Yayınları
s.	Sayfa
TTK Yay.	Türk Tarih Kurumu Yayınları
Yay.	Yayınları
Yayına Haz.	Yayına Hazırlayan
YKY.	Yapı Kredi Yayınları

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Türkiye’de 1944-1948 yılları arasında uygulanan Toprak Mahsülleri Vergisinin miktarı.....	21
Tablo 2. Türkiye’de 1942 yılı itibariyle aşağıdaki tabloda görülen vergi tipleri ve gelirleri uygulanmıştır.....	23
Tablo 3. Konuşulan dillere göre 1935-1950 yılları arasında Türkiye nüfusundaki değişim.....	50
Tablo 4. Türkiye’deki İllere Göre Varlık Vergisinin Miktarı.....	50
Tablo 5. Varlık Vergisi’nin Antakya İlçesi mükellef listesi ve miktarı.....	59
Tablo 6. Varlık Vergisi’nin İskenderun İlçesi mükellef listesi ve miktarı.....	63
Tablo 7. Varlık Vergisi’nin Kırıkhan mükellef listesi ve miktarı.....	66
Tablo 8. Varlık Vergisi’nin Reyhanlı mükellef listesi ve miktarı.....	68
Tablo 9. 1942 yılında Hatay’da Varlık Vergisi tahsilatının ilçelere göre dağılımı....	73
Tablo 10. Hatay’da ilçeler bazında alınan varlık vergisi toplam miktarı.....	74

EKLER LİSTESİ

Ek-1. Varlık Vergisi Kanunu.....	100
Ek-2. Varlık Vergisinin Terkine Dair Kanun.	102
Ek-3. Milli Savunma Bakanlığı’nın Varlık Vergisi Kanunu’nun Çalışma Yükümlülüğünü belirten yönetmeliğin acilen çıkarılması için Başbakanlığa yazdığı yazı.	103
Ek-4. Dışişleri Bakanlığının Alman Gazetesi ile ilgili yazısı.....	104
Ek-5. Alman Gazetesi Deutsche Allgemeine’nin varlık vergisini konu alan yazısı. Bu yazı Almanya’daki Türk konsolosluğu tarafından Fransızca’ ya çevrilerek Dışişleri Bakanlığına gönderilmiştir.....	105
Ek-6. Erzurum Valiliği tarafından İçişleri Bakanlığına gönderilen varlık vergisi çalışma mükellefiyeti bulunan şahıslar için çadır talebini ihtiva eden yazı.....	106
Ek-7. Yetkili bir makamdan alınan yazı, çalışma kamplarındaki mükelleflerin memleketlerine döneceklerini öngörmektedir.....	107
Ek-8. Varlık Vergisi aleyhinde yayın yapan Metapolitefeis Gazetesi için Matbuat Genel Müdürlüğüne yazılan resmi yazı.	108
Ek- 9. Matbuat Genel Müdürlüğünün Metapolitefeis Gazetesi Hakkındaki Başbakanlığa yazdığı yazı.....	109
Ek-10. İstanbul Ticaret Odasının dergisinde varlık vergisi ile alakalı çıkan bir yazı hakkında Matbuat genel müdürlüğü tarafından Başbakanlığa gönderilen yazı.	110
Ek-11. Varlık Vergisi mükellefi kitabeve sahiplerinin talebini Başbakanlığa bildiren milli Eğitim Bakanlığı yazısı.	111
Ek-12. Varlık Vergisi Mükelleflerinin Milli Eğitim Bakanlığına başvurdukları yazılar.....	112
Ek-13. Hatay Varlık Vergisi Listesinde yer alan Dr. Basil Huri’ye ait Hatay Devleti Milletvekili Kimliği.	114

Ek-14. Dr. Basil Huri'ye ait Hatay kimlik kartı.	114
Ek- 15. Varlık Vergisi Kanunu dönemin basınına yansımaları.	115
Ek-16. Dönem basınında Varlık Vergisi.	116
Ek- 17. Cumhuriyet Gazetesi'nde Aşkale'ye gidecek mükellefler haberi.	117
Ek- 18. Hatay'da yayınlanan Yenigün Gazetesi'nde Varlık Vergisi Listeleri.	118

GİRİŞ

1939-1945 yılları arasında cereyan eden İkinci Dünya Savaşı, 20. yüzyılda insanlığın yaşadığı ikinci felaket olmuştur. Henüz genç bir devlet olan Türkiye Cumhuriyeti, hazırlıksız olarak yakalandığı bu savaşta tüm çabasını savaşın dışında kalmak için vermiştir. Bu bağlamda, Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren yaşanan ilk zorlu tecrübe bu savaş olmuştur.¹

Türkiye, Birinci Dünya Savaşı'nda İngiltere, Fransa ve İtalya'ya karşı, Almanya'nın yanında yer almıştı. Aynı şekilde İkinci Dünya Savaşı'nda da bu iki taraftan birinin yanında yer alması, savaşın gidişatını büyük ölçüde değiştireceğinden her iki taraf için de ayrı ayrı sonuçları olması muhtemeldi. Bunu engellemek isteyen taraflar, tecrübeli diplomatlarını ve politikacılarını Ankara'ya göndermiştir. 1939'da imzalanan anlaşmalarla yönünü Batı'ya çeviren Türkiye, müttefikleri İngiltere ve Rusya'nın savaşa girmesi için yaptığı baskılara büyük bir diplomatik maharet sergileyerek direnmiştir.²

İkinci Dünya Savaşı'nın sebepleri arasında Türkiye açısından çözülmesi gereken herhangi bir problem olmadığından bu savaşta tarafsız kalmayı ve kendi varlığını devam ettirmeyi, topraklarının bütünlüğünü garanti edebilmeyi gerektiren bir politika izlemiştir.³ Almanya savaş başladığında Türkiye'nin tarafsız kalmasını isterken, müttefikler aldıkları yenilgiler sebebiyle Türkiye'nin de yanlarında savaşa girmesini istemişlerdi. Müttefikler, savaşa faşizm karşısında demokrasiyi egemen kılmak için mücadele ettiklerini ileri sürerek, savaş dışında kalmış olan devletleri yanlarına çekmeye çalışmışlardır. Türkiye Cumhuriyeti hükümetleri (Refik Saydam ve Şükrü Saraçoğlu) İkinci Dünya Savaşı boyunca tarafsız kalmak için etkin politikalar üretmişlerdir. 1940 yılında Hariciye Vekili olan Şükrü Saraçoğlu bu politikayı şu sözlerle ifade etmiştir: "Türkiye bitaraf değil, harp haricidir." Gerçekten de Türkiye bu süreçte hiçbir tarafın yanında savaşa girmemesine rağmen savaşa taraf ülkelerle siyasi ve ekonomik antlaşmalar yapmıştır. Nitekim İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'yi yöneten kadro Osmanlı Devleti'nin son dönemine mührünü basan ve Türkiye

¹ Selim Deringil, "İkinci Dünya Savaşı ve Türkiye: Hasta Adamın Dinç Evlatları", *Toplumsal Tarih*, Sayı:121, Ocak 2004, s.76.

² Cezmi Eraslan, "Atatürk'ten sonra Türkiye'nin İç Politikası", C. 2, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2008, s. 522.

³ Hüner Tuncer, *İsmet İnönü'nün Dış Politikası (1938-1950) İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2012, s. 46.

Cumhuriyeti'ni de kurmuş olan kadro olduğundan böyle bir savaşa girmenin ne anlama geldiğini çok iyi biliyorlardı.

Almanya'nın, Polonya'ya saldırarak (1 Eylül 1939) başlattığı savaş, bir insanlık ayıbı olan atom bombalarının Nagazaki ve Hiroşima şehirlerini yok etmesiyle sona ermiştir (6 Ağustos 1945). Mustafa Kemal Atatürk hasta yatağında yatarken, dünyanın büyük bir savaşa sürüklenmekte olduğunu ve genç cumhuriyetin bu savaşın dışında kalması gerektiğini Ali Fuat Cebesoy'a şu sözlerle ifade etmişti: “Bir dünya harbi olacaktır. Bu harp neticesinde dünyanın vaziyeti ve muvazenesi baştanbaşa değişecektir. İşte bu devre esnasında doğru hareket etmesini bilmeyip en küçük bir hata yapmamız halinde, başımıza mütareke senelerinden daha çok felaketler gelmesi mümkündür.”⁴

Nitekim bu savaş Mustafa Kemal Atatürk'ü doğrularcasına tüm dünyada büyük bir yıkım getirmiş, Avrupa ekonomisini tamamen çökertmiş ve İngiltere sahip olduğu dünya liderliğini altın tepsi içinde Amerika Birleşik Devletleri'ne sunmuştur. Savaş dönemi boyunca Türkiye'nin gerek iç gerekse dış politikasında Avrupa'daki gelişmeler etkili olmuştur. Başta basın olmak üzere tüm taraflar, politikalarını savaşın gidişatına göre yeniden belirlemiştir. Dünya dengelerinin sarsıldığı hatta yıkıldığı bir dönemde Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasi ve ekonomik sarsıntılar geçirmesi olağandı.

Savaşın ağır şartları, bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de kendisini mal arzı dolaşımının yavaş yavaş erimeye başlaması şeklinde göstermiştir. Almanların bütün Doğu Avrupa'yı ele geçirmesi ve Bulgaristan ile Yunanistan üzerinden Akdeniz'e inmeye çalışması, Türkiye'nin ticaret yapmakta olduğu ülkelerin mal arzını ve ihracını sekteye uğratmıştır. Bu da Türkiye ekonomisinin daralmasına sebep olmakta, ithalat ve ihracat dengelerini giderek kötüleştirmekteydi. Buna mukabil beklenmedik saldırılara karşı koymak üzere hazır tutulan Türk Ordusu'nun asker sayısının her geçen gün biraz daha artırılmak zorunda kalınması, ülkeyi büyük bir mali sorumluluk ve sıkıntıyla karşı karşıya bırakmaktaydı. Bu da söz konusu tarihte ülkeyi yöneten İsmet İnönü'nün politikalarının her geçen gün biraz daha sertleşmesine ve ülke menfaatlerini öne çıkaran yeni uygulamaların sisteme enjekte edilmesine sebep olmaktaydı. Ancak bu politikalar Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasi arenasında muhalefeti güçlendirmekte

⁴ Şevket Süreyya Aydemir, *Tek Adam*, 1922-1938, c. III, 21.basım, Remzi Kitabevi, İstanbul 2006, s. 385.

ve muhalif gazetelerin mevcut hükümet aleyhinde kara propaganda yapmasına imkân vermektedir. İsmet İnönü bu propagandaları engellemek amacıyla öncelikle Basın Umum Müdürlüğünü, ikinci olarak da muhalif ulusal gazeteleri kontrol altına almayı, başarılabildiği ölçüde de bu gazeteleri sansürlenmeyi veya tamamen kapatılmasını öne çıkaran politikalar üretmek zorunda kalmıştır. Bu politikalar icra edilirken genellikle İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı vasıtasıyla basın üzerinde baskı kurmak tercih edilmiştir. Dönemle ilgili olarak savaş yıllarında en fazla tiraja sahip Cumhuriyet ve Vatan Gazetelerinin yaşadığı iki olayı, basın üzerindeki baskıya örnek gösterebiliriz. Yıllar yılı hükümetle iyi ilişkiler yürüten Cumhuriyet Gazetesi (sahibi Yunus Nadi TBMM 6. dönemine kadar CHP'nin Muğla mebusudur.) II. Dünya Savaşıyla birlikte farklı bir politika izlemeye başlamıştır. Politika değişikliğinde İsviçre'de eğitimini tamamlayan Yunus Nadi'nin oğlu Nadir Nadi'nin gazetenin yönetimini ele aldıktan sonra başyazar olması etkili olmuştur. Bu durum ise hükümet tarafından sert tepki ile karşılanmış ve Cumhuriyet Gazetesi 11 Ağustos- 8 Kasım 1940 tarihleri arasında "devletin yayın politikasına aykırı yayın yapmak" gerekçesiyle, yayın hayatının en büyük kapatma cezasını almıştır. Ayrıca Yunus Nadi de CHP milletvekilliğinden çıkarılmıştır. II. Dünya Savaşı'nda Almanya'nın cephelerde üstün olduğu dönem, Türkiye'de Turancı akımların revaç bulduğu zamandır. Turancılık fikrinin önemli simaları olan Hüseyin Nihal Atsız, Reha Oğuz Türkkan ve Zeki Velidi Togan gibi isimler, SSCB'nin dağılmasının sağlanması halinde Orta Asya'daki Türk nüfusunu kontrol için Nazilerle iş birliği fikrini savunmuşlardır. Türk Dış Politikasının karar vericileri Turancılık idealinin hayata geçirilmesinin mümkün olamayacağını bildikleri halde Führer Almanya'sının gazabına uğramamak için Türkiye'de bu akımların ses yükseltmesine bigâne kalmışlardır.

İnönü kendisine karşı muhalif grupların çıkmasını önlemeye çalışırken kendi idare tarzını da yerleştirme gayreti içine girmişti. Meclisteki muhalefeti kontrol altına almak için Mustakil Grup kurmuştur. Buna göre CHP Kurultayı tarafından seçilen 21 parti milletvekili mecliste bağımsız milletvekili olarak yer alacaktı. Amaç bu sayede idareye yönelik oluşan olumsuz havayı dağıtmaktı. “Dönemin CHP'li politikacıları daha sonra yayınladıkları anı kitaplarında, Müstakil Grup'un aslında CHP'nin gizli meclis grubu toplantılarında yapıldığı kadar dahi hükümeti ve bakanları eleştirmediği, bundan açıkça kaçındığını yazmışlardır.”⁵ Savaş yıllarında Türk basını gerek parti

⁵ Cemil Koçak, “Siyasal Tarih (1923-1950)”, *Türkiye Tarihi: Çağdaş Türkiye 1908-1980*, Sina Akşin

gerekse hükümet adımlarının takipçisi olmuşlardır. “Dönemin gazeteleri, mecliste olmayan muhalefet odağını oluşturduklarından baskı ve kapatmalarla karşı karşıya kalmışlardır.”⁶

İkinci Dünya Savaşı Türkiye'nin kapısına dayandığında, ekonomik sıkıntılar hat safhadaydı ve dış desteğe ihtiyaç vardı. Aslında Türkiye'nin gönüllü demokratik ülkelerden yanaydı ve onlarla siyasi-ekonomik ilişkilere girmek istiyordu. Ancak Türkiye'nin ihraç ettiği ürünler göz önüne alındığında ekonomik ilişkilerin yoğunlukla Almanya ile kurulmuş olduğunu gözlemlemek mümkündür. O yıllarda Türkiye'nin tarım ürünleri dışında sattığı tek ürün kromdu. Müttefikler Türkiye'nin satmaya çalıştığı ürünleri sömürgelerinden daha ucuza elde ettikleri için bunları Türk mallarına rağbet göstermemişlerdi. Oysa Almanya sırf Türkiye'yi yanında tutmak için bu ürünlere ihtiyaç duymasa da almıştır. 1929'da Türkiye'nin ithalatında Almanya'nın payı %23,5, ihracat kaleminde ise %16 iken; Hitler'in iktidara gelmesinden sonra 1939'da ihracat oranı %47,6, ithalat oranı ise %53 seviyesine yükselmiştir. Yani günümüzde de olduğu üzere ekonomik güç ülkelerin iç ve dış politikalarını belirleyen en büyük etkidir. Bu politikaların Türkiye'deki yansımalarına işaret eden Aydemir meseleye;

“İkinci Dünya Savaşı yıllarında memleketin iç meselesi siyasi değildi. İç siyasette çekişmeler yoktu. Meclis; tek parti devrinin, milli şef, değişmez başkan ve otoriter hükümet nizamının birlikçi havası içinde yaşıyordu... Fakat memleketin idare yapısı yetersizlik ve ekonomik yapısı yoksunluk içindeydi. Tarımsal siyasetin ve tarımsal gelişmenin Cumhuriyet yılları boyunca da harekete geçirilememiş olması, İkinci Dünya Savaşı içinde bütün acı gerekçeleriyle sonuçlarını ortaya serdi.”⁷

şeklinde bir açıklama getirmiştir.

Savaş nedeniyle ülkenin içinde bulunduğu ekonomik sorunlara çözüm bulunması için çabalayan hükümet, 18/01/1940 tarihli ve 3780 sayılı Milli Korunma Kanunu'nu çıkararak haksız fiyat artışlarının önüne geçmeye çalışmıştır. Ancak kısa sürmesi beklenen savaş, her geçen gün açılan yeni cephelerle birlikte daha da uzuyor ve savunmadan ekonomiye tüm alanlarda hükümetler üzerindeki ağırlığını

(Der.), Cem Yayınevi, İstanbul 2002, s. 127.

⁶ İbrahim Erdal, “Muhallif Tan ve Vatan Gazetelerine Göre Savaş Döneminde (1940–1945) İktisadi Uygulamalar”, *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 12, Temmuz 2016, s. 1-16.

⁷ Şevket Süreyya Aydemir, *Tek Adam*, 1922-1938,c.III, 21.basım, Remzi Kitabevi, İstanbul 2006, s. 199.

hissettiriyordu. Türkiye'nin elindeki stoklar bir süre zevahiri kurtarmaya yetse de 1941 yılından itibaren karaborsacılık ve vurgunculuk (ihtikâr) ekonomiyi çökertmiştir. Bu nedenle yeni bir uygulamaya gidilir. Kaynaklar bu uygulamanın sebebini;

“O dönemde nüfusumuz 18 milyon, silahaltına aldığımız insan sayısı ise 1 milyondur! Bu korkunç bir rakamdır... 1 milyon askeri beslemek, sınırlarda barındırmak ise çok büyük harcama gerektiriyordu. Asker aç ve perişandı. 120 kişilik bir bölükte askerler 17 somun ekmeği paylaşmak zorunda kalıyordu. 57 Mehmetçik açlıktan öldü.”⁸

şeklinde açıklamışlardır.

Savaş yıllarında büyük kazanç sağlayanların önüne geçilmesi için bazı önlemlere başvuruldu. Gelir dağılımının yeniden düzenlenmesi, sosyal adaletin sağlanması ve yüksek kazanç sahibi olanlardan vergi alınabilmesi için yeni kanunlar çıkarıldı. Buna göre, kentlerdeki savaş zenginlerinden Varlık Vergisi, kırsal kesimdeki savaş zenginlerinden ise Toprak Mahsulleri Vergisi alınacaktır.

Varlık Vergisi başta Almanya olmak üzere diğer Avrupa ülkelerinde görülen örneklerde olduğu gibi milliyetçi cereyanların bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. ‘Varlık Vergisine Dair Kanun’da gayrimüslim kelimesi geçmemekle birlikte dönemin burjuvazisini Müslüman olmayanlar oluşturduğundan bu uygulama gayrimüslimleri hedef almıştır. Erdal İnönü gençlik yıllarında gittiği terzisi olan İzzet Ünver’in Varlık Vergisine dair serzenişlerine anılarında şöyle yer verir:

Bu nasıl şey yahu, benim yardımcım Misel’e şu kadar Varlık Vergisi tahakkuk ettirmişler! Adam benden aldığı ücretle yaşıyor. Bu kadar parayı nereden bulacak? Anlaşılan benim ödememi bekliyorlar. Şu işe bakın! Ben niye başkasının vergisini vereyim? Ama vermezsem, yardımcımı Aşkale’ye yol yapmaya gönderecekler. Bu defa benim işim kalacak. Olur mu böyle şey?”⁹

Erdal İnönü, Varlık Vergisinin savaş koşullarında dünyanın farklı ülkelerinde uygulanmasına rağmen Türkiye’de sıkıntılara yol açmasını ve günümüze kadar tartışılmasını kültür farklılıklarına bağlamıştır.

Hitler zulmünden kaçarak 1936 yılında Türkiye’ye sığınan ve Türkiye’de iktisat biliminin gelişmesine önemli katkılar sağlayan Yahudi asıllı Profesör Fritz Neumark da savaş koşullarında çıkarılan olağanüstü vergi kanunlarının hükümetlerin en doğal hakkı olduğu kanaatindeydi. Ancak Varlık Vergisi’nin Türk ekonomi

⁸ Ümit Zileli, “Varlık Vergisi!..”, *Korkusuz*, 25 Aralık 2019.

⁹ Erdal İnönü, *Anılar ve Düşünceler*, C. 2, Boyut Kitapları, İstanbul 2007, s. 138.

hayatında onulmaz yaralar açtığını da ifade eder:

“Olağanüstü zamanlarda böyle bir tedbir bir defaya mahsus olmak üzere, bazı şartlar çerçevesinde mazur görülebilirdi. Bu şartların en mühimi, her şeyden evvel maliyenin böylesine teknik ve ekonomik problemlerle yüklü bir vergiyi, oldukça titiz ve adaletli bir şekilde tahsil edebilme yeteneğine sahip olmasıdır. O sıralar ise Türkiye’de böyle bir durumun bahsi bile edilemezdi. Bunun izleri, uzun zaman ve yoğun bir şekilde Türk ekonomik hayatına yerleşti ve özellikle mükelleflerin zaten pek yüksek olmayan vergi ahlakının son derece düşmesine sebep oldu.”¹⁰

Günümüzde de sahte mal beyannameleriyle Türkiye’deki mükelleflerin vergi kaçırma ahlaksızlıklarına haberlerde rast gelmek mümkündür.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında devletin tek hakimi olan Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, dış gelişmelere göre başta genel politikayı da değiştiriyordu. Bu değişim o kadar paranoya halini almış olmalı ki müttefik bloğun savaşı kazanacağını anlaşılmaması üzerine hükümet üyelerinden, Hitler’i anımsatan bıyıklarını kesmelerini istemiştir. Bu trajikomik durumu dönemin tanığı Nadir Nadi şöyle anlatır:

“1943 yılı başları idi, bir gün Ankara Palas’ın büyük salonunda Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel’e rastladım. Yüzünde bir tuhaflık, daha doğrusu bir eksiklik vardı Yücel’in. Dikkat edince, bıyıklarının yok olduğunu gördüm. Oysa, bir çift gür ve kara kaşın çerçevelediği yüzünde bir denge kuruyordu bıyıklar. –Hayrola üstat, neden kestin o güzelim bıyıklarını? –Sorma! Milli Şef öyle istedi. –Nasıl? Milli Şef mi? Ne münasebet? Evet, Milli Şef öyle uygun görmüştü. Yalnız Hasan Ali’nin değil, başta Başbakan Saraçoğlu, dudağının üstünde erlik belgesi taşıyan bütün hükümet üyelerine bıyıklarını ustura ile kazımlarını emretmişti.”¹¹

1944 yılından itibaren hükümet uygulamalarında yumuşama gözlenmeye başlamıştır. İlk olarak, 17 Eylül 1943 tarihinde çıkarılan 4501 sayılı ek bir kanun ile Varlık Vergisi’nin seyyar ve hizmet sınıfına mensup mükellefleri affedilmiştir. Bu kanundan altı ay sonra 15 Mart 1944 tarihinde 4530 sayılı kanun ile Varlık Vergisi kaldırılmış ve Erzurum Aşkale’de borcunu el emeği ile ödemeye çalışanlar evlerine gönderilerek borçları silinmiştir.

Varlık Vergisi savaşın getirmiş olduğu ekonomik darboğazı aşmak için birçok devlet de uygulanan bir yöntemdir. Yukarıda da belirtildiği üzere Birinci Dünya Savaşı’nda İttihat Terakki Hükümeti benzer bir vergi sistemini uygulamak istemiş ancak başarılı olamamıştır. İkinci Dünya Savaşı’nın en yıkıcı olduğu bir dönemde Saraçoğlu hükümeti, vergiyi uygularken sahada birtakım olumsuzluklarla

¹⁰ Fritz Neumark, *Boğaziçi’ne Sığınanlar*, Neden Kitap, İstanbul 2008, s. 204-205.

¹¹ Nadir Nadi, *Perde Aralığından*, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1979, s. 237-238.

karşılaşmıştır. Bilhassa vergi mükelleflerinin çoğunlukla gayrimüslim olması bazı sorunlara yol açmıştır. Ancak Varlık Vergisi Kanunu ve uygulaması ile alakalı günümüze kadar gelen olumlu-olumsuz iki blok tarzında gelişen tartışmaların temelinde Faik Ökte'nin "Varlık Vergisi Faciası" adlı kitabı bulunmaktadır. İstanbul Defterdarı olarak verginin uygulayıcısı olan Faik Ökte, kitabını 1947 yılında yazdığını iddia etmesine rağmen CHP'nin iktidarda bulunduğu süre içinde ses çıkarmamıştır. Ökte, Demokrat Parti iktidarı ile birlikte yaratılmaya çalışılan 'devr-i sabık' faaliyetlerine kendisi de bu kitapla katıldığı algısı oluşturacak cümleler kurmuş görünmektedir. Bu açıdan bakıldığında 1952 yılında yayınlanan bu kitapta CHP hükümeti suçlanmaktadır. Kitabı basan Nebioğlu Yayınevi, yazarın önsözden ayrı olarak kitaba bir başka önsözü daha eklemiştir. Burada varlık vergisini, "Osmanlı tarihini dolduran gasp zihniyetinin son hortlaması" ve "ferdi bir insan olarak tanımayan Ortaçağların ve totaliter rejimlerin bir kalıntısı" olarak görmüştür. Faik Ökte varlık vergisinin uygulamasında hiçbir günah kabul etmez bir üslupla kitap boyunca siyaset adamlarını suçlamış olsa da vergiye muhatap olan birçok mükellef kanunun çıkarılışından çok uygulanaşına tepkilidir. Faik Ökte'nin iddialarına rağmen esasında dönemin defterdarı olması hasebiyle, esasında verginin kime ne kadar tarhedileceğini siyasetçiler değil başında bulunduğu teknik servis belirlemiş olması yapılan ithamların ne kadar yanlı olduğunun bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Faik Ökte, maliye teşkilatının uygulamada önemli bir sınav verdiğini, Cumhurbaşkanı İnönü'nün varlık vergisi ile ilgili şu sözleriyle iddia etmektedir: "gerçekten bir şeref ve namus imtihanı verdik"¹². Yazar kitabının bir başka kısmında vergi borcunu ödeyemeyen mükelleflerin çalışma kamplarında çok da kötü durumda olmadıklarını şu sözlerle belirtmiştir:

*"Çalışma kampında hayat, zannedildiği gibi, meşakkatli ve güç olmamıştır. Aşkaleye gidenler iklim dolayısıyla senenin mühim bir kısmını evlerinde, kahvehanelerde tavla, iskambil oynamakla geçirmişlerdir. Mütemadi tazyiklere rağmen alakadarlar hususi havale yolu ile oraya para getirtmek ve rahat yaşamak yolunu bulmuşlardır."*¹³

Bu iddiasını Ökte o noktaya vardirmiştir ki ona göre Aşkale çalışma kampından İstanbul'a dönen varlık vergisi muhatapları daha sağlıklı ve mutlu dönmüşlerdir. Kitap boyunca benzeri çelişkili durumlar mevcuttur.

¹² Faik Ökte, *Varlık Vergisi Faciası*, Nebioğlu Yay., İstanbul 1952, s. 190.

¹³ Faik Ökte, *Varlık Vergisi Faciası*, Nebioğlu Yay., İstanbul 1952, s. 159.

Ökte'nin kitabının yayınlamasından kısa bir süre sonra yazar Ahmet Arif Meriç, "Varlık Vergisinin satılmış kahramanı Faik Ökte'ye açık mektup" başlığı ile bir yazı kaleme almıştır. Meriç bu yazısında Ökte'nin iddialarını çürütmeye çalışmıştır:

*"Be, herif bu memleketin öz evlatları asırlar boyu nice tahammül edilemez vergiler altında kalmış, kan vergisi, can vergisi, mal vergisi vermiş her hususta perişan olmuş ve nihayet başını da sokacak bir çatısı kalmadığı halde ağzını açmamış ve her şey (vatan için) demiş ve kendisinde teselli bulmuştur. Hâlbuki İkinci Cihan Harbi'nde kendi saadeti, yaşaması için bu memleketin bir müddet ayakta durabilmesini temin edecek yardımda bulunan bazı varlıklı efendiler! Verdikleri üç beş kuruş dolayısıyla (vatan sevgisinden uzak) o günden beri açtılar gözlerini, yumdular gözlerini, söylemediklerini bırakmadılar."*¹⁴

Cemil Meriç'e göre Varlık Vergisi Kanunu haklı ve yerinde bir karardır. Sıkıntılar uygulamada ortaya çıkan kişisel hatalardan kaynaklanmıştır.

Ökte, kitabında Varlık Vergisi ile aynı dönemde uygulanan Toprak Mahsülleri Vergisi'ni karşılaştırarak; "1944-1947 senelerinde yekûnu 229 milyon lira değerinde mahsul vergi olarak müstahsilden alınmıştır. Denilebilir ki, bu senelerde köylünün mükellefiyeti varlık vergisi mükelleflerinininkinden hafif olmamıştır."¹⁵ şeklinde izah ederek Varlık Vergisi üzerinde yapılan tartışmaların esasında mükelleflerin zengin ve kamuoyu yaratma gücü olan nüfuzlu kişiler olmalarına, toprak mahsülleri vergisinde ise sessizliğin hâkim olmasını ise Türk köylüsünün asırlardan beri süregelen tevekkülcü anlayışına yormuştur.

Bu kitaptaki iddialardan yola çıkaran Demokrat Parti de varlık vergisi uygulaması üzerinden, muhalifi olan CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'ye yönelik bir yıpratma kampanyası başlatmak istemiştir. Bu durum karşısında Varlık Vergisi Kanunu'nu çıkaran Şükrü Saraçoğlu, söz konusu kanunun çıkarılması ve uygulanması ile ilgili bütün sorumluluğun kendisine ait olduğunu söylemiştir.

II. Dünya Savaşı'nın sonuna doğru demokrasi bloğunun diktatöryal rejimleri hezimete uğratıp zaferini ilana hazırlanması dünyada demokrasi rüzgârlarının esmesini sağlamıştır. Bu çok sesli demokrasi rüzgârları gazetelerin ve Cumhuriyet Halk Partisi içindeki muhaliflerin hükümeti daha serbest bir şekilde tenkit etmesinin yolunu açmıştır. Türk siyasal yaşamında 1924 yılında Terakkiperver Cumhuriyet

¹⁴ Cafer Güler-Serdar Sarısır, *Türk Siyasi Hayatında Açık Mektuplar (1950-1960)*, Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı, Yıl:16, Güz:2018, S. 25, s. 227-248.

¹⁵ Ökte, a.g.e., s. 36.

Fırkasıyla başlayan çok partili sisteme geçiş denemeleri de İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan bu yeni anlayış ile başarıya ulaştırılmıştır. Nitekim Savaş sırasında varlık vergisiyle CHP iktidarına karşı başlayan şehir sermayedarlarının tepkisi, savaş sonunda başlayan toprak reformu tartışmaları ile de toprak ağalarının tepkisiyle birleşmiştir. Bu tepki Demokrat Parti'nin kurulmasıyla neticelenmiştir. Kendisi de böyle bir silsileden geldiği iddia edilen Adnan Menderes'in DP'si Türkiye'de olduğu gibi Hatay'da da büyük toprak sahipleri tarafından sahiplenilmiştir. DP, 14 Mayıs 1950'de Hatay seçimlerini kıl payı (DP % 48, CHP % 52) ezeli rakibi CHP'ye kaptırsa da 1954 yılında yapılan seçimlerde Hatay'da büyük başarı sağlamıştır. Bu seçimlerde DP listesinden Kuseyri, Cilli ve Mursaloğlu gibi varlık vergisine de muhatap olmuş toprak sahipleri ya da tüccar ailelerin fertleri Meclis'e girmiştir. İsmet Paşa ve Cumhuriyet Halk Partisi belki iktidarı kaybetmiş olsa da günümüze kadar gelen demokratik, çoğulcu demokrasinin yolunun açılmasına da yine bu tür uygulamalar sırasında yapılan yanlışlara duyulan tepkilerin sebep olduğu söylenebilir.

BİRİNCİ BÖLÜM

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI VE TÜRKİYE

1.1. Savaşın Ayak İzleri ya da Savaşa Giden Süreç

İkinci Dünya Savaşı'nın nedenleri Birinci Dünya Savaşı sonunda imzalanan antlaşmalarda gizlidir. Birinci Dünya Savaşı'nı kazanan itilaf bloğu kin ve nefret içinde hazırladıkları barış (!) antlaşmalarını kaybeden devletlere dayattılar. Bu antlaşmalar ile sanki bir savaşın değil tarihi rekabet ve yenilgilerin intikamını alıyorlardı. Örneğin 10 Ağustos 1920'de Türklere dayatılan Sevr Antlaşması ile 1071 den o güne yaşanan yenilginin, 28 Haziran 1919'da Almanya'ya dikte ettirilen Versay Barışı ile Fransa, 1871 Sedan mağlubiyetinin intikamını alarak kırılan gururunu onarıyordu. Türklerin Milli Mücadele sonunda imzaladıkları Lozan Antlaşmasına da müttefiklerin intikamcı ruhu yansımıştır. Atatürk bu konu ile ilgili görüşlerini Nutuk'ta şöyle anlatır:

“Bir süre Ankara’da Lozan Konferansı görüşmelerini takip ettim. Görüşmeler hararetli ve tartışmalı geçiyordu. Türk haklarını tanıyan olumlu bir sonuç görülüyordu. Ben bunu pek tabi buluyordum. Çünkü Lozan barış masasında ele alınan meseleler yalnız üç dört yıllık yeni devreye ait ve onunla sınırlı kalmıyordu. Yüzyılların hesabı görülüyordu. Bu kadar eski, bu kadar karışık ve bu kadar kirli hesapların içinden çıkmak, elbette, o kadar basit ve kolay olmayacaktı.”¹⁶

David Fromkin, “Barışa Son Veren Barış” adlı eserinde Birinci Dünya Savaşı sonunda imzalanan barış antlaşmalarının günümüze kadar gelen çözümsüzlükleri nasıl doğurduğunu ayrıntılı bir şekilde anlatır.¹⁷ Bu ortamda soluk borusu sıkılan milletlerin patlaması normal bir durumdur. Birinci Dünya Savaşı sonunda Sevr Antlaşması ile milli varlığına yönelik suikast planını parçalayan ilk millet Türkler olmuştur.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra galipler her ne kadar Milletler Cemiyeti kuruluşu ve Locarno, Briand-Kellog gibi paktlarla kazanımlarını devam ettirmek isteselerde, 1930'lu yıllardan itibaren statükoya karşı revizyonist sesler yükselmeye başlamıştır. Armaoğlu bu hususta şu tespitte bulunur:

“Barış antlaşmaları harita üzerinde bir düzen yaratmakla beraber milletlerarası hayatta istikrarsız ve sallantılı düzenin bütün iç unsurlarını kapsamıştır. Bunun içindir ki, barış 1929-1930 yıllarına kadar birtakım kaynaşmalarla ancak korunabilmiş fakat bu yıllardan sonra olaylar bir eğik düzey

¹⁶ Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*, Yayına Haz. Zeynep Korkmaz, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2005, s. 475.

¹⁷ David Fromkin, *Barışa Son Veren Barış*, Çev. Mehmet Harmancı, Epsilon Yayınları, İstanbul 2004.

üzerinde hızla yuvarlanarak 1939'da İkinci Dünya Savaşı'nın sert kayasına çarpmıştır.”¹⁸

Adolf Hitler'in Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi daha sık kullanımıyla Naziler 1933 yılında Almanya'da iktidara gelmişti. Bu iktidar başarısında 1929 dünya ekonomik buhranının da büyük etkisi olmuştur. Nitekim Naziler halka Versay Antlaşması ile ayaklar altına alınan Alman gururunu kurtarmayı ve zengin bir Almanya kurmayı vadeliyorlardı. Halklar fakirleşip karamsarlığa düştükleri anlarda popülist milliyetçi söylemlerin peşinden kolayca sürüklenirlerdi. Hitler iktidarının ilk günlerinden itibaren 'hayat sahası' adını verdiği politikasını gerçekleştirmek için Avusturya'yı ilhak ederek bu söylemine bir mesnet yaratmıştır.

Aynı dönemde Almanya örneğine benzer bir ırkçı gelişim İtalya'da da görülmüştür:

“İtalya Birinci Dünya Savaşı'na büyük ümitlerle katılmıştı. 1915 Londra ve 1917 St. Jean De Maurienne anlaşmaları, Adriyatik ve Doğu Akdeniz'de İtalya'ya geniş ufuklar açmıştı. Müttefiklerinin zaferi, ümitleri daha da kuvvetlendirmişti. Fakat Paris Barış Konferansı'nın ilk günlerinden itibaren İtalya hayal kırıklıklarını, zaferin meyvesi olarak toplamak zorunda kaldı.”¹⁹

İtalya Birinci Dünya Savaşı'na, kendisine yeni sömürgelerin vadedilmesi üzerine saf değiştirerek İtilaf bloğunun yanında girmiştir. Ancak savaş sonunda Akdeniz coğrafyasında, can damarları olan Uzak ve Orta Doğu sömürgelerine giden yol üzerinde güçlü bir İtalya'nın doğuşu, müttefikleri endişelendirmiştir. İngiltere-Fransa ikilisi bu nedenle bölgede piyon olarak kullanabilecekleri Yunanistan'ı Akdeniz dünyasında İtalya'ya karşı bir denge unsuru olarak kullanmışlardır. İngiltere ve Fransa, Birinci Dünya Savaşı'nın başında İtalya'ya verdikleri Batı Anadolu'yu Yunanistan'a verirken, Alman sömürgelerini de kendi aralarında paylaşarak İtalya'ya pay vermemişlerdi. Bu durum Benitto Mussolini'nin o zamana kadar çok düşük düzeyde halk desteğine sahip Faşist Partisi'nin yükselmesine sebep olmuştur. Özellikle Duce (şef) unvanını kullanan Mussolini'nin, İtalya'nın sınırlarını Roma'nın sınırları olarak göstermesi halk nazarında büyük sevinçlere yol açmıştır. Mussolini, 1922 yılında Faşist Parti'nin 'Kara Gömlekçiler' adı verilen militan gençliği ile Napoli'den Roma'ya ünlü yürüyüşünü gerçekleştirdi. Bu durum İtalyan halkının Mussolini'ye olan sempatisini daha da arttırdınca İtalya Kralı, Benitto Mussolini'yi Başbakan olarak atamak zorunda kaldı.

¹⁸ Fahir Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, Kronik Kitap, İstanbul 2018, s. 121.

¹⁹ Aynı eser, s. 135.

Almanya ve İtalya'nın bu revizyonist söylemleri aslında direkt İngiltere ve Fransa'yı hedef alıyordu. Ancak İngiltere ve Fransa ilk başlarda Alman ve İtalyan liderlerin yaptığı işgallere kayıtsız kalarak dünya barışını kurtardıklarını sanıyorlardı. Oysaki her işgal Hitler-Mussolini ikilisini yeni işgaller için daha da iştahlandırıyordu. İngiliz Başbakanı Chamberlian Münih Konferansı'ndan Londra'ya dönerken havaalanında kendisini karşılayan coşkun kalabalığa elindeki belgeyi göstererek size barışı getirdim diyordu. İkinci Dünya Savaşı tarihin gördüğü önceki savaşlarla mukayese edilemeyecek maddi ve manevi büyük bir yıkıma neden olmuştur. Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarını yaşamış Vatan Gazetesi'nin başyazarı ve sahibi Ahmet Emin Yalman, 1941 yılında bir grup gazeteci ile çıktığı Avrupa ve ABD seyahatinden sonra edindiği izlenimleri anılarına şu cümlelerle aktarmıştır:

“Uzayıp giden harp yıllarında, iyi şeyler yaratmaya hizmet edebilecek milyarlarca dolarlık para her gün yıkma gayretleri uğrunda yok ediliyordu. Milyonlarca saf ve cesur genç, büyük ümitlerle ve hazırlıklarla giriştikleri hayattan el çekmeye çağrılıyordu. İnsanların ruhunda ne kadar nefret, kin ve düşmanlık imkânı varsa, hepsi ayaklandırılıyordu, yığınlarla üzüntü ve sıkıntıları göze almak lazım geliyordu. Birinci Cihan Harbi'nde “Bu harbi bütün harplerin sonuncusu yapmak” diye çizilmiş bir hedef vardı. İkinci Cihan Harbi'nde böyle bir emelden bahseden bile yoktu. Şuursuz bir boğuşma devam edip gidiyor.”²⁰

Görülen odur ki, savaşın çıkış nedenlerinden ziyade savaşı çıkaranların beklentileri, savaş sonrasında hiç kimsenin memnun olmadığı bir barışa imza atılmasına sebep olmuştur. Bu durum mağlup olanların galip olanlara karşı yeni bir savaşı başlatmasındaki en önemli gerekçelerden biri olmuştur.

1.2. II. Dünya Savaşına Giden Süreçte Türkiye’de İç Politika

İkinci Dünya Savaşı süresince Türkiye’ye hakim olan irade Tek Parti hükümetidir. Savaş başlamadan yaklaşık bir yıl önce ülke, kurucusu Atatürk’ü kaybetmiştir. Onun yerine Reiscumhur olan İsmet İnönü kendi kadrosunu ve idare tarzını yerleştirme çabasıdadır. Öncelikle Celal Bayar yerine Refik Saydam’ı hükümeti kurmakla görevlendirmiştir. Dr. Refik Saydam’ın, savaşın Türkiye’nin üzerinde her alanda ağırlığını hissettirdiği bir zamanda, 8 Temmuz 1942’de kalp krizi sonucu vefat etmesi üzerine İnönü, Hariciye Vekili Şükrü Saraçoğlu’nu hükümeti kurmakla görevlendirmiştir. Hükümet başkanları değişse de memleketin politika üretim merkezi Çankaya Köşkü olduğu için Türkiye Cumhuriyeti’nin iç ve dış siyasetinde büyük bir değişim olmamıştır. Savaş’ın sonuna kadar bu görevde bulunan Başbakan Saraçoğlu, radikal kararların uygulayıcısı haline gelmiştir. Hükümet ihtiyaç

²⁰ Ahmet Emin Yalman, *Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim*, C.2, Pera Yayıncılık, İstanbul 1997, s. 1205.

duyduğu başta varlık vergisi olmak üzere tüm kanunları çıkarmada hiç zorluk çekmemiştir. Zaten TBMM’nde tek partinin mebusları vardır ve Meclis’e gelen kanunlar oybirliği ile çıkarılmıştır.

1.3. Savaşın Başlaması ve Türkiye’de Alınan Önlemler

İkinci Dünya Savaşı’na giden süreçte İtalya ve Almanya’dan yükselen ve sınırların tadilini öngören revizyonist seslere Türkiye de katılabiliirdi. Nitekim kısa bir süre önce cihanşümul imparatorluğunu kaybetmişti ve hemen sınırlarının dibinde yaşayan soydaşları vardı. Nasıl ki İtalya Antik Roma’nın sınırlarını kendi sınırları olarak görürken Almanya ise ‘hayat sahası’ ile Almanya’nın sınırlarını genişletmek arzusunda olmuş ise Türkiye de İkinci Dünya Savaşı koşullarında dış politikasını böyle bir zemine oturtabilmiştir. Ancak Türkiye’yi idare eden kadro böyle bir politikanın Rus ruleti oynamaktan pek farklı olmadığını bilincindeydi. Harp esnasında henüz çocuk yaştaki Altan Öymen şunları yazmaktadır:

“Türkiye, Sevr Antlaşması’nı yok eden Lozan Antlaşması’yla, “varılabilecek” olan hedeflerine büyük ölçüde ulaşmıştı. Geriye kalan sorunları da barışçı yolları zorlayarak çözüyordu. Boğazlar’daki egemenliğini Montreux Sözleşmesi’yle kazanmıştı. Hatay sorununu “bağımsız Hatay” aşamasından sonra “anavatanla birleşme” noktasına kadar getirmişti. Fransızları da diplomatik yoldan ikna ederek o süreci tamamlayabileceğine inanıyordu.”²¹

Savaşın başlamasıyla birlikte Tek Parti Hükümeti basından ekonomiye, iç politikadan dış politikaya kadar her alanda tedbirler almıştır. Böylece savaşan taraflara yönelik farklı ses ve uygulamaların önüne geçmeyi amaçlamıştır. Türkiye’nin altı yıl boyunca dünyayı kasıp kavuran bu savaşta tarafsız kalması aldığı bu sert tedbirlerle mümkün olduğu söylenebilir. Bu hengamede halk sıkıntı tabirinin dahi hafif kalacağı pek çok acılar çekmiş olmakla beraber, henüz 16 yaşında olan genç devletini de korumayı bilmiştir. Bu nedenle İsmet Paşa’nın yurt gezilerinin birinde savaş döneminde yaşanan kıtlık ve karaborsacılık nedeniyle kendisine “sen bize çayı şekersiz içirdin” diye haklı bir sitemde bulunan vatandaşa “evet çayı şekersiz içtiniz ama babasız kalmadınız” diye cevap vermesi manidardır.

1.3.1. Ekonomik Tedbirler

Türkiye Cumhuriyeti, kuruluşundan sonra çıkabilecek bir savaşa karşı herhangi

²¹ Altan Öymen, *Bir Dönem Bir Çocuk*, Doğan Kitap, İstanbul 2002, s. 105.

bir ekonomik önlem almaktan yoksun kalmıştır. İkinci Dünya Savaşı başlarken, özellikle savaşın tarafı olan milletler tıpkı Birinci Dünya Savaşı'nın başlangıcında alınan tedbirlere benzer çalışmalar yürütmüşlerdir. Savaş ekonomisi alanına eğilinmiş, orduların modernizasyonu sağlanmıştır. Türkiye'de ise hala atlı süvari birlikleri ordunun temelini teşkil etmektedir. Bu durum ise tarımsal gıdalara olan ihtiyacı arttırmıştır. Tarımsal nüfusun silahaltına alınması işleri daha da içinden çıkılmaz bir hale sokmuştur. Savaş yıllarında artan ihtiyaca rağmen hububat fiyatları sabit kalırken, gereken zam yapılmamıştır. Hükümetin amacı şehirlerin ihtiyaç duyduğu buğday, et ve diğer tarımsal ürünleri ucuz yoldan şehirlere ulaştırmaktır. Bu durum köylüyü zor duruma sokarken, şehirlerde türeyen karaborsacılar halkın kıtlık çekmesine sebep olmuştur. Buradan şunu anlamaktayız ki devlet idaresi kırsal-şehir dengesini kuramamakta ve ortaya sosyal trajediler çıkmaktadır.

Türkiye, II. Dünya Savaşı'na giden süreçte özellikle şehirlerde baş gösteren aşırı fiyat artışına müdahale etmeye yönelik çalışmalar yürütmüştür. Kendisi de bir iktisatçı olan Başvekil Celal Bayar, yabancı kökenli bilim insanlarına hayat pahalılığını önlemeye yönelik raporlar hazırlatmıştır. Bu raporlar doğrultusunda Ticaret Vekaleti bünyesinde oluşturulmaya çalışılan “Hayat Pahalılığı ile Mücadele Servisi” savaşın başlamasıyla ve hükümetin değişmesiyle akamete uğramıştır.

İş başına yeni gelen her hükümetin, selefi olan hükümetin bütün yaptıklarını çöpe atarak her şeyi sil baştan düzenlemesi Türkiye Cumhuriyeti siyasi tarihinde günümüze kadar sirayet eden bir hastalık olmaya devam etmektedir.

İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasından kısa bir süre sonra İktisat Bakanlığı'na bağlı “Sanayi Tetkik Cemiyeti Başkanlığı” tarafından “müdafaa ekonomisi” adıyla kapsamlı bir rapor hazırlanmıştır. Bu raporda Türkiye'nin gerek savaş dışı kalması gerekse savaştan etkilenmesiyle ortaya çıkacak durum ayrıntılı analiz ve şemalarla incelenmiştir. Milli müdafaa ekonomisi raporu ile birlikte “iktisadi müdafaa kanun tasarısı” hazırladıklarını belirten dönemin Sanayi Tetkik Cemiyeti Reisi Şevket Süreyya Aydemir, bu çalışmaların layıkıyla verimlendirilemediğinden yakınmıştır.

Her savaş döneminde olduğu gibi İkinci Dünya Savaşı'nda da başta Türkiye olmak üzere tüm dünyada enflasyon tavan yapmıştır. İsmet Paşa bu dönemde yaşanan

kıtlıkla ilgili defterine “*pahalılıktan çok endişeliyim*” diye not düşmüştür.²² Savaş ortamını fırsat bilip ellerindeki ürünleri stoklayanlar fiyatların yükselmesiyle birlikte fahiş paralar kazanmışlardır. Bu nedenle ‘harp zenginleri’ diye bir grup ortaya çıkmıştır. İnönü, 1942 yasama yılının açılış töreninde Mecliste yaptığı konuşmada savaş ortamını fırsat bilip çıkarları için ekonomiyi felç eden tüccardan yana serzenişte bulunmuştur.

“Bulanık zamanı, bir daha ele geçilmez fırsat sayan eski bataklık çiftlik ağası ve elinden gelse teneffüs ettiğimiz havayı ticaret metai yapmaya yeltenen gözü doymaz vurguncu tüccar ve bütün bu sıkıntıları politika ihtirasları için büyük fırsat sanan ve hangi yabancı milletin hesabına çalıştığı belli olmayan birkaç politikacı, büyük bir milletin hayatına küstah bir surette kundak koymaya çalışmaktadırlar. Üç, beş yüz kişiyi geçmeyen bu insanların vatana karşı aşıkaran zararlarını gidermek yolu elbette vardır.”²³

İsmet Paşa, bu konuşmasında memleket menfaatlerini şahsi çıkarları için sömüren ve ülke ekonomisini perişan eden karaborsacılarla mücadelede nasıl bir yol izleneceğini belirtmemiştir. İnönü’nün bu konuşmasında dikkati celbeden önemli bir husus da bahsedilen ekonomik buhran ortamından siyasetçilerin de istifade ettiğidir. Cumhurbaşkanının bu sözleri sarf ettiği meclisin gündemine yaklaşık bir hafta sonra Varlık Vergisi Kanun teklifinin gelmiş ve kısa bir süre sonra kanunlaşmış olması, yukarıdaki konuşmanın akıbetini ortaya çıkarmıştır. Ancak sonuçları itibariyle Varlık Vergisi, İsmet Paşa’nın sözleriyle ortaya koymuş olduğu yangın durumunu ortadan kaldırmamış, tam aksine ülkenin soyo-ekonomik durumu daha da içinden çıkılmaz bir şekle bürünmüştür. Alınan bütün tedbirlere rağmen, dönemin gazete sayfaları hükümetin karaborsacılar ve tüccarla ekonomik ilişkiler kuran memurlara müdahale edemediği yönündeki haberlerle çalkalanmıştır.²⁴

Bu dönemde yaşananların içinde olan Trabzon milletvekili Faik Ahmet Barutçu, İnönü’nün zikredilen konuşmasını varlık vergisinin işaret fişeği olarak telakki eder. Başvekil Saraçoğlu, konunun aciliyet kesbettiğini bu nedenle mecliste bulunan komisyondan seçilecek kişilerin geceleri dahi çalışarak kanun teklifini 11 Kasım’daki Meclis toplantısına yetiştirmelerini istemiştir. Varlık Vergisi Kanunu hazırlık çalışmalarına Adalet komisyonu üyesi olarak katılan Faik Ahmet Barutçu, çalışmaların büyük tartışmalar nedeniyle sabaha kadar sürdüğünü belirtmektedir.

²² İsmet İnönü, *Defterler (1919-1973)*, Yayına Hazırlayan: Ahmet Demirel, YKY, İstanbul 2008, s. 342.

²³ TBMM, *Tutanak Dergisi*, 1 Kasım 1942, Dönem 6, C.1, s. 4.

²⁴ *Vatan*, “Kömür karaborsasının elebaşları yakalandı”, 28 İkinciteşrin, 1942. *Cumhuriyet*, “İhtikar yapan şirket müdürü”, 1 Temmuz 1942.

Varlık Vergisi konusunun en tartışılan maddesi, yükümlünün borçlarının aile efradından da tahsil edilmesini öngören maddedir. Bu madde TBMM’de görüşülürken yaşananları dönemin tanığı Barutçu şöyle anlatmaktadır:

“ Başkan şunu söyledi:

-Kardeş malını da çıkartmak doğru olur. Çünkü hukuk esasları ile çelişiyor.

Dayanamadım, şaka yollu:

-İlahi, Başkanım! Bu kanunun hangi maddeleri hukuk ilkeleriyle uyuyor ki... dedim.

Saraçoğlu, kahkahayla:

-Maliye Vekili, dinliyor musun? Bak senin kanunun için ne diyorlar, dedi.

Ve her yandan yükselen kahkahalar arasında bu maddenin ve kanunun görüşülmesi sona erdi.”²⁵

Barutçu, Varlık Vergisi’nin çıkarılmasını o dönem devletin içinde bulunduğu çıkmaz nedeniyle bir zorunluluk olarak görmektedir. Devletin bu çıkmaza girmesinde Refik Saydam hükümetini önlem almak yerine ‘denk bütçe edebiyatı’ yapmakla suçlamaktadır. Gerçekten de dünyada savaş tamtamlarının çalmaya başladığı özellikle 1939 yılından itibaren gerekli stokları yapmak yerine tüm çözüm savaş dışı kalmada aranmıştır.

II. Dünya Savaşı’nın getirmiş olduğu yıkım ülkenin sadece ekonomik sistemini değil, hükümette ve bürokraside bulunan birçok kişinin haleti ruhuyesini de alt üst etmiştir. Bu duruma işaret eden Ticaret Vekaleti Müsteşar Muavini Şevket Süreyya Aydemir, bir konuyu görüşmek üzere Ticaret Vekili Mümtaz Ökmen’i, sabahın erken saatlerinde evinde ziyaret ettiğini belirterek Ökmen’in kan çanağına dönmüş gözlerle kendisini karşıladığını ve şu hususa dikkat çektiğini aktarır;

“Şevket, bu gece hiç uyumadım. Bu salonun içinde, bir uçtan bir uca dolaştım durdum. Biliyor musun ne düşündüm. Düşündüm ki, şu balkona çıkayım ve oradan kendimi sokağın taşları üzerine atayım. Yalnız üzerimize aldığımız bu yükten kurtulmak için değil, millet dediğimiz, ordu dediğimiz son varlıklarımıza karşı, şu ülkede ve hele bu asırda, bu kadar aciz ve çaresiz kaldığımız için!...”²⁶

Şevket Süreyya Aydemir’e göre de harp karşısında yaşanan çaresizliğin ve ekonomik sorunların çözümsüzlüğün cezası olarak bedenlerinin kaldırılma serilmesi gerekiyordu. Çünkü Harp yıllarında Türkiye savaş dışı kalmasına rağmen millet her

²⁵ Faik Ahmet Barutçu, *Siyasi Anılar (1939-1954)*, Milliyet Yayınları, İstanbul 1977, s. 264.

²⁶ Şevket Süreyya Aydemir, *İkinci Adam*, 1938-1950, c.II, 21.basım, Remzi Kitabevi, İstanbul 2006, s. 204.

sabah kalktığında o gün evine ekmek girip girmeyeceğini, ailesinin temel gıda ihtiyacını karşılayıp karşılayamayacağını düşünmektedir. Peki bu menfi durumun müsebbibi kimdi? 1912 Balkan faciasından itibaren 10 yılını kesintisiz olarak savaşlarda geçiren Türk milleti, uzun bir aradan sonra karşı karşıya kaldığı bu sıkıntılı harp evresinde de aynı problemlerle yüzleşecekti! Devleti idare edenlerin intihar etmesi bu yüzleşmede sorunları giderir miydi?

1.3.1.1. Milli Korunma Kanunu

1 Eylül 1939 tarihinde İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasından kısa bir süre sonra Refik Saydam Hükümeti, Türkiye'nin savaşa girebilme ihtimaline karşı olağanüstü tedbirler almaya başlamıştır. Savaşın öncesinde ve başlama sürecinde harp iktisadiyatına yönelik yapılan çalışmalar ve hazırlanan raporlar İktisat Vekili Hüsnü Çakır tarafından Başvekil Refik Saydam'a sunulmuştur. Başvekil, "Milli İktisadi Korunma Kanun Projesi"ni 26 Aralık 1939'da CHP Grup Başkanlığına vermiştir. Bu kanun tasarısı partinin iktisatçı vekillerinden oluşan bir komisyonda tartışılmıştır. Uzun süren görüşmeler sonucunda ortaya çıkan 70 maddelik Milli Korunma Kanunu 18 Ocak 1940'ta TBMM'de kabul edilmiştir. Başvekil mecliste yapmış olduğu konuşmada Milli Korunma Kanunu'nun amacını şu sözlerle ifade etmiştir: "*Kanunun hedefi, Türk müdafaa kuvvetlerinin fevkalade hallerde ve seferberlikte en iyi şekilde tanzimine matuftur.*"²⁷

Milli Korunma Kanunu ile hükümete verilen olağanüstü yetkilerle bütün üretim dengelerini denetleme imkânı sağlanmıştır. Hükümet bu kanuna dayanarak, hafta tatilini iptal edebilir, gerek duyduğu işçileri ücretli çalıştırabilir ve savaş koşullarını şahsi menfaatleri için kullanan karaborsacıları hapsedebilir ya da sürgüne gönderebilirdi. Bu husustaki anlayış şu cümlelerle ifade edilmeye çalışılmıştır:

*"Savaş gereksinimleri ile doğrudan ilgili olan sanayi ve maden sektöründe hangi ürünün ne miktar üretilceğine karar vermenin yanı sıra hedeflerin gerçekleşmesi için birtakım zorlamaları da yaptırabilirdi. Tarımda hangi ürünün nerede, ne miktarda üretilceğini belirler, ekilmeyen büyük arazilerin bedelini ödeyerek işletmeye açabilirdi. Hükümet dış ticareti ve dolayısıyla fiyatları da kontrol etme yetkisine sahip olarak karaborsayı önlemeyi hedefliyordu."*²⁸

İkinci Dünya Savaşı'nın yaptığı tahribat karşısında dünyada pek çok devlet Milli Korunma Kanununa benzer uygulamalara başvurmuştur. Örneğin;

²⁷ Cumhuriyet, 19. İkincikanun 1940.

²⁸ Cezmi Eraslan, *Atatürk'ten Sonra Türkiye'nin İç Politikası*, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2008, s. 523

Çekoslovakya’da 13 Mayıs 1936’da yürürlüğe sokulan “Devletin Müdafası Kanunu” ve Fransa’da 11 Temmuz 1938’de ilan edilen “Harp Zamanında Milletin Teşkilatlandırılması Kanunu” zamanlama ve içerik bakımından Türkiye’de kanunlaştırılan Milli Korunma Kanunu ile benzer özellikler ihtiva etmekteydi.²⁹

1938 yılında çıkarılmış olan Toprak Mahsülleri Ofisi Kanunu aslında köylünün ürettiği ürünün birikimini sağlamayı amaçlamaktaydı. Ancak savaş yıllarında bu kanunun da Milli Korunma Kanunu kapsamına alınması köylü için faydadan çok zarar getirmiştir.

“Çünkü bütün amaç üretimi arttırmak ve kentler ile orduyu beslemek olduğundan, üreticinin tahıl piyasadan çok düşük olan 5 kuruş fiyattan zorunlu alıma tabi tutuldu. Bu arada büyük toprak sahipleri hem tahıl karaborsaya intikal ettirebildiklerinden, hem de savaş nedeniyle değerlenen pamuk gibi tahıl dışı ürünlerini satabildiklerinden büyük sermaye birikimi sağlarken, küçük ve orta köylü fukaralaştı.”³⁰

Savaşın yükünün her geçen gün daha da hissedilmesi üzerine kanunda değişiklikler yapılarak etkinliği ve kapsamı arttırılmaya çalışılmıştır. Refik Saydam hükümeti döneminde üç defa (25 Aralık 1940-19 Aralık 1941-30 Ocak 1942), Şükrü Saraçoğlu hükümeti döneminde 3 Ağustos 1944 tarihinde yapılan değişiklikle hükümet Milli Korunma Kanunu’nun etkinliğini arttırmak için tadilat yapmış ve muhtekirlerle (savaş koşullarında türeyen vurguncular) mal stoklayan şahısları ihbar eden vatandaşlara ikramiye vermek için kanuni düzenlemelere gitmiştir.³¹

Bu uygulama Kurtuluş Savaşı’ndaki Tekalif-i Milliye Emirlerine benzetilebilir. Ancak Milli Korunma Kanunu da başta Varlık Vergisi olmak üzere uygulama da diğer vergiler gibi halkı büyük oranda olumsuz etkilemiştir. Kanunu uygulayanların keyfi davranışları ve şahsi menfaat peşinde koşması işleri daha da çetrefil bir duruma sokmuştur. Milli Korunma Kanunu’nun hazırlık çalışmalarına katılan dönemin Sanayi Tetkik Cemiyeti Başkanı Şevket Süreyya Aydemir, o günkü tartışmalar hakkında şunları yazmaktadır:

“Olağanüstü düzenleme ve müdahale tedbirlerinin, hiç kimse gönülden savunucusu değildi. Adliye Vekaleti Müsteşarı Teşkilat-ı Esasiye Kanununun (Anayasa) temel kanun olduğunu, bu kanunun vatandaşın mülkiyet haklarını, serbest tedarik ve satış haklarını koruduğunu, kısacası serbest ticareti kısıtlayacak, kayıtlayacak devlet müdahalelerine karşı olduğunu, mevzuata göre, haklı olarak

²⁹ Muhammet Güçlü, *Varlık Vergisi*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2019, s. 10.

³⁰ Mustafa Aydın, *İkinci Dünya Savaşı ve Türkiye*, Türk Dış Politikası, C.1: 1919-1980, ed. Baskın Oran, İletişim Yayınları, İstanbul 2009, s. 389.

³¹ *Akşam*, 31 Kanunuevvel 1942.

açıklıyordu. Bir savaş halinde iktisadi savunma tedbirlerinin, kanunlar karşısında dayanaksız kalacağını söylüyordu.”³²

Celal Bayar'ın istifasından sonra Cumhurbaşkanı İnönü tarafından Başbakanlığa atanan Dr. Refik Saydam, "Her işimiz A'dan Z'ye bozuktur" demişti. Refik Saydam, vefatından kısa süre önce de İstanbul'da verdiği bir demeçte şu cümleyi kullanmıştır: “Kurumları A'dan Z'ye kadar değiştireceğiz. Evet, Saydam uzun yıllar bulunduğu devlet kademlerinde önemli aksaklıklar görmüş, tabiri caizse artık tuzun koktuğunu fark etmiş olmalı ki köklü değişimlerin sinyalini vermiştir. Ancak O'nun iktidarında devlet yönetimindeki aksaklıklar daha da artmıştır. Mezkûr dönemde devlet bürokrasisinde önemli görevler üstlenen Şevket Süreyya Aydemir, döneminin uygulamalarına oldukça eleştirel bakar. Aydemir, Milli Korunma Kanunu'nun uygulanmasında yaşanan sıkıntıyı şu örnekle acı bir şekilde ortaya koymuştur.

“Bir taraftan, Ankara'da mağazasında satılan fotoğraf kağıdını mağazanın rafında bulundurmadığı için tanınmış bir tacir uzun süreli hapse mahkum olurken, Haydarpaşa istasyonunda tesadüfen hamalın sırtından düşerek parçalanmış bir sandıktan dökülen binlerce “ağır işçi ekmek karnelerini” bastırarak ve dağıtarak dolandırıcı: Bu sahte vesikalar tam taklit sayılmaz. Çünkü şu köşedeki çizgilerden birisi tam aslına benzemiyor, gerekçesiyle ve hiç tutuklanmadan serbest bırakılıyordu.”³³

Milli Korunma Kanunu savaşın sona ermesinden sonra lağvedilmiş ama tek parti iktidarını yıkan Demokrat Parti de 1956 yılında Milli Korunma Kanunu'na ihtiyaç duymuştur. Demokrat Parti, iktidarının ilk yıllarında yakalamış olduğu göreceli ekonomik kalkınma 1954 yılından itibaren duraklamış ve müteakip senelerde ekonomik darboğaz baş göstermiştir. Menderes Hükümeti 6 Haziran 1956 tarihinde mevcut Milli Korunma Kanunu'na yeni maddeler ekleyerek yürürlüğe koydu. Demokrat Parti bu kanun ile kendisine yönelik oluşmaya başlayan muhalif odakları da bertaraf etmeyi düşünüyordu.

1.3.1.2. Toprak Mahsulleri Vergisi

Savaş nedeniyle şehirli nüfusun gıda ihtiyacını karşılamak isteyen hükümet, 7 Haziran 1943 tarihinde resmi gazetede yayımlanan Toprak Mahsulleri Vergisi Kanunu çıkarmıştır. Üretici konumundaki köylüye yeni bir yük olarak ortaya çıkan bu vergi kanununa göre harman zamanı toplanacaktır. Bu çalışma kapsamında bilgi veren Teyfik Sayek, Toprak Mahsulleri Vergisi nedeniyle çekilen sıkıntıları da dile

³² Aydemir, a.g.e., s. 214.

³³ Aydemir, a.g.e., s. 216.

getirmiştir. Vergi nakit olarak değil tıpkı aşar vergisinde olduğu gibi ürün olarak alınıyordu ama birim fiyat piyasanın çok altında hesaplanıyordu. Bu nedenle erkek nüfusun çoğu silahaltında olan köy ahalisi üretimin büyük kısmını devlete vermek zorunda kalmıştır. Hangi mükellefin ne kadar ayni ya da nakdi vergi ödeyeceğine dair tespitler çok sağlıklı yapılmamıştır. Çünkü bu vergi mükelleflerinin tespiti için oluşturulan komisyonun sekiz üyesinden dördü hükümet yetkililerinden, dördü de mahallelerden seçilmiştir.

Toprak Mahsulleri Vergisi köylünün yanı sıra büyük toprakları olan ağa-eşraf kısmına da aynı oranda uygulanmıştır. Köylü vergisini ödeyemeyince toprağını ağaya satmak zorunda kalmıştır. Çiftlik arazileri bu dönemde gittikçe büyürken köylü bu arazilerde işçi konumuna düşmüştür. “1944 yılında genel olarak oranlar %10’a çıkarılınca bunun “ne kadar saklanırsa saklansın eski aşar vergisi” olduğu TBMM’de milletvekillerince de ifade olunmuştur.”³⁴ Oysa genç cumhuriyetin idarecileri 1925 yılında ilga edilen Aşar Vergisini, yüzyıllardan beri köylünün belini kıran yük olarak lanse etmiş ve bir övünç kaynağı olarak telakki etmişlerdir. TBMM’nin 4 Haziran 1943 günü müstacelen görüşülen kanun tasarısında özellikle Eskişehir Mebusu Emin Sazak zikredilen vergi kanununun zafiyetlerine dikkati çekmiştir. Başvekil Saraçoğlu tartışmalara cevaben şunları söylemiştir:

*“Arkadaşlar, içinde bulunduğumuz büyük zorluklar, büyük ihtiyaçlar bizi istemiyerek toprak mahsullerinden vergi almağa götürdü. Biz bu toprak mahsullerinden alacağımız vergiyi eski aşara benzetmemek için elden gelen bütün gayreti sarfetmiş bulunuyoruz. Eğer yine burada onun fena taraflarını bertaraf edecek teklifler vâki olursa onu tamamen ve daha şimdiden kabul etmeği bir vazife biliriz.”*³⁵

Toprak Mahsulleri Vergisi uygulandığı dönem itibariyle büyük toprak sahipleri ile şehirlerde yaşayan tüccara uygulanan Varlık Vergisiyle aynı zamana rast gelmiştir. Ancak gerek dış politikadaki rüzgârın müttefiklerden yana esmesi gerekse iç politikadaki tepkiler 1944 yılının ilk aylarında varlık vergisinin ilga edilmesini sağlarken, kaderi yoksulluk olan köylü sınıfının ise 1948 yılına kadar Toprak Mahsulleri Vergisini ödemesine sebep olmuştur. Aşağıdaki tablodan da anlaşılabacağı üzere Varlık Vergisi gelirinden sonra Toprak Mahsulleri Vergisi ile bütçenin ihtiyaç duyduğu nakit karşılanmaya çalışılmıştır. Yıllara göre Toprak Mahsulleri Vergisinin

³⁴ Taner Timur, *Türk Devrimi ve Sonrası*, İmge Kitabevi, Ankara 1993, s. 188.

³⁵ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: VII, Cilt:3, 4/VI/1943, s. 16.

rakamları şu şekildedir:³⁶

Tablo 1.

Türkiye’de 1944-1948 yılları arasında uygulanan Toprak Mahsülleri Vergisinin miktarı

Yıllar	Miktar (Milyon)
1944	47.275.054
1945	66.855.160
1946	78.000.000
1947	29.000.000
1948	8.000.000
Toplam	229.130.214

1.3.1.3. Varlık Vergisi

Devlet giderlerini karşılamamanın en kolay yolu geçmişten günümüze, kanunlar çerçevesinde toplanan vergiler olmuştur. Anayasamıza göre devlet tüm vatandaşlarından gelirine göre eşitlik ve adalet dairesinde vergi toplar. Türkiye İkinci Dünya Savaşı’nda büyük bir ekonomik krizle karşı karşıya kalmıştır. Ekonomideki bu olumsuz tabloyu devlet vatandaşa “Milli Korunma Kanunu, Toprak Mahsulleri ve Vergisi Varlık Vergisi” gibi yeni vergiler yükleyerek olumlu yönde değiştirmeye çalışmıştır. Nüfusunun büyük kısmı köylerde yaşayan ve çalışma çağındaki erkek nüfusun silahaltına alınması üretimi sekteye uğratmıştır. Kamu harcamalarının da büyük kısmı savunmaya ayrılan Türkiye’de, karaborsacılık ve enflasyonun da tesiriyle haksız yere zenginleşen bir toplumsal sınıf ortaya çıkmıştır. Bu menfi durum karşısında tek parti hükümeti; piyasaya sürdüğü fazla parayı çekmek (savaşın başlamasından kısa bir süre sonra 1941 yılının sonunda tedavülde 512.473.000 lira kağıt para varken, bu miktar 1944 yılının sonunda neredeyse iki katına çıkarak 960.834.000 olmuştur), hazinenin ihtiyaçlarını karşılamak ve gayrimüslimlere dayanan ticaret burjuvazisini kırmak amacıyla varlık vergisi adıyla bir vergiye başvurmuştur. “Kasım 1942’de kabul edilen Varlık Vergisi Kanunu, esas olarak ticaret burjuvazisini, tali olarak da çiftçi, esnaf ve ücretlileri kapsayan; belli komisyonlarca tarh edilerek bir kereye mahsus olmak üzere toplanan, itiraz hakkı bulunmayan olağanüstü bir vergiyi öngörür.”³⁷

Toplumun varlıklı kesimine bir vergi konulacağına dair haberler 1942 yılının yaz aylarından itibaren basında ve siyasi muhitlerde konuşulmaya başlanmıştır. Bu

³⁶ Faik Ökte, *Varlık Vergisi Faciası*, Nebioğlu Yayınevi, İstanbul 1951, s. 201.

³⁷ Korkut Boratav, *Türkiye İktisat Tarihi 1908-2005*, İmge Kitabevi, Ankara 2006, s. 85.

söylentilerin ayyuka çıktığı bir zamanda İstanbul'daki gayrimüslim kanaat önderleri bir araya gelerek Başbakan Şükrü Saraçoğlu'nu ziyaret etmiştir. Saraçoğlu'nun yazı işleri müdürünün doğruladığı bu görüşmede şu konuşma geçer: *"Efendim, size ne kadar gelir lazım, bunu bize söyleyin. 300 milyon lira mı, yoksa 200 milyon lira mı? Biz bunu aramızda toplarız."*

Başbakanın yanıtı şu olur:

"Bunu nasıl kabul ederim? Biz modern bir devletiz." ³⁸

Başvekil Saraçoğlu'nun böyle bir tavır takınmasının sebebi, verginin sadece gayrimüslimleri hedef aldığı yönündeki tartışmaların önüne geçmektir. Ancak burada dikkati çeken bir husus gayrimüslim kanaat önderlerinin, varlık vergisinin uygulamaya konulmasından sonra bir iş birliğine giderek Saraçoğlu'na ödemeyi vadettikleri rakamı mükellef bazında neden ödemedikleridir.

Şevket Süreyya Aydemir, Varlık Vergisi uygulamasının bir zorunluluk haline gelmesinin sebebini Refik Saydam döneminde hazırlanıp devreye sokulan ekonomik planların, Saraçoğlu hükümetinin iş başına geldikten sonra uygulanmamasıdır. Ona göre Saraçoğlu hükümeti, sanki savaş bitmiş ya da Türkiye'den çok uzakmış gibi II. Meşrutiyetin ilanına benzer bir serbestiyet havası estirmiştir. Bu durum tekellerin ve fahiş zenginlikler elde eden bir zümrenin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Uygulamadaki hatalara rağmen Aydemir, Varlık Vergisinin olağanüstü bir vergi olduğunu yazarak bu uygulama üzerinden İsmet Paşa'nın suçlanmasına karşı çıkar. Varlık Vergisinin uygulandığı dönemde kendisini evinde ziyaret eden İzmir Musevilerinden İş adamı Baba Gomel'in, "Siz koyunun postunu kırkacağınıza, koyunun kendisini kesiyorsunuz!" diye serzenişte bulunması üzerine Aydemir şunları söyler:

Biz Türkler asırlardan beri bin bir savaşta, para ve sermaye biriktirmeye vakit bulamadık. Sizler, yani bütün azınlıklar ise bunları yaptınız... Bu bizim asırlarca dökülen kanımızla; sizin bu sefer vereceğiniz bir iki yüz milyon kağıt liralık varlık verginizi karşılaştırsak ve buna hatta bir "Kan Vergisi" desek, hesaplaşmamız acaba çok zalimane olur mu? ³⁹

Şevket Süreyya Aydemir'in bu tarihi sözleri üzerine orada bulunan, İstanbul

³⁸ A. Başer Kafaoğlu, *Varlık Vergisi Gerçeği*, Kaynak Yay., İstanbul 2005, s.61.

³⁹ Aydemir, *a.g.e.*, s. 236.

Üniversitesi profesörlerinden Avram Galanti şu cevabı vermiştir:

“Asla! Böyle bir hesaplasmaya gidemeyiz! Çünkü o zaman yalnız bütün malımızı, mülkümüzü değil, cemaatlarımızın bütün fertlerinin canlarını da teraziye koyarsak, biz sizin asırlık kan ve askerlik haklarınızı ödeyemeyiz. Aldığınız vergi helal olsun. Bu vergi, senin dediğin işler teraziye dökülünce, bizim ödememiz lazım gelenin, bir zerresi bile değildir...”⁴⁰

İkinci Dünya Savaşı döneminin önemli bir tanığı da Cumhuriyet gazetesi yazarı Nadir Nadi'dir. Nadi, Varlık Vergisi uygulamalarına Şevket Süreyya Aydemir gibi iyimser bakmaz. Ona göre uygulama esnasında büyük adaletsizlikler ve sakatlıklar vardır. Geliri ve yaptığı iş göz önünde bulundurulmadan sırf azınlık olduğu için 500.000 lira vergiye bağlanan mükelleflere karşı; toprak ağalarına, tekstil fabrikası işleten Adanalı zenginlere, devletle iş gören komisyonculara ve müteahhitlere hiç dokunulmamıştır.

Tablo 2.

Türkiye'de 1942 yılı itibarıyla aşağıdaki tabloda görülen vergi tipleri ve gelirleri uygulanmıştır.⁴¹

Vergiler	Miktarları (Milyon)
Kazanç Vergisi	51.190
Hayvanlar	28.100
Gümrük	21.340
Muamele	51.950
Dahili İstihlak	60.407
Damga	12.000
İnhisarlar	60.405
Buhran	22.000
Muvazene	21.800
İhracattan Müdafaa	9.000
Toplam	338.192

Tablodan da anlaşılacağı üzere 1942 yılında Türkiye'nin bütün vergi kalemlerinin toplamı 338 milyon 192 liradır. Varlık vergisi ile mükelleflere yüklenen 465.384.820 lira verginin 314.920.940 lirası hazineye aktarılabilmektedir. Bir mukayese yapılırsa varlık vergisi geliri ile hazine bütçesinin ne kadar genişlediği görülür. Bu nedenle 1942 yılı bütçe açığını varlık vergisi ile kapatmayı planlayan hükümet, savaşın yüklediği ekonomik darboğazın 1943 yılında da devam etmesi üzerine bu defa Toprak

⁴⁰ Aydemir, a.g.e., s. 236.

⁴¹ Ökte, a.g.e., s. 24.

Mahsülleri Vergisini getirmiştir. Başvekil Saraçoğlu bu durumu Toprak Mahsülleri Vergisi'nin Meclis'teki görüşmeleri esnasında şu sözlerle ifade etmiştir:

“Arkadaşlar, geçen sene bütçe yapıldığı zaman 140 milyon lira kadar bir açık derpiş edilmişti. Bütçenin tatbikatı esnasında tahaddüs eden büyük zaruretlar, bilhassa askerî masrafları pek çok artırdı ve fevkalâde bütçe açığımızı o kadar çok artırdı ki bunu Varlık Vergisiyle elde ettiğimiz 250 milyon lira ile ancak kapayabildik. Çünkü fevkalâde bütçemizin masraf kısmı 400 milyonu aşmış bulunuyor. Bu açığı da ancak 250 milyon lira ile kapayabiliyorduk. Bu seneki fevkalâde bütçemize gelince bu bütçe açığımızın büyük bir kısmını Maliye vekilinin bir iki fırsatta sizlere izah ettiği diğer varidat menbaları ile kapamak imkânı elde edilmiştir. Geri kalan açık 150 milyon liradır. Bu açığı da şimdi tetkik edeceğimiz vergi ile kapamağa çalışacağız. Bu vergi ile 110-130 milyon lira alacağımızı ümit ettiğimiz gibi, Varlık Vergisinden de 30-50 milyon temin edeceğimizi ümid ediyoruz ve böylece yeni bir zaruret yeni bir masraf açmazsa fevkalâde bütçemizi de âdi bütçemiz gibi mütevazın olarak kapamak imkânını elde edeceğiz.”⁴²

Bu beyanattan anlaşılıyor ki tek parti iktidarı savaş boyunca karşılaştığı bütçe sorunlarında çözümü halka yeni vergiler yüklemeye bulmuştur. CHP'nin ağır toptanlarından Hilmi Uran Varlık Vergisinden doğan sakatlıklara şu şekilde değinmiştir:

“Kanunun büyük zaafı, servet ve kazançlar için kati bir ölçü kabul etmemiş olması ve mükelleften alınacak vergiyi, daha ziyade, takdire ve kanaate bırakmış bulunması idi. Her vilayet ve kaza merkezinde teşekkül eden bir veya müteaddid komisyonların mükelleflere ve onların servet ve kazancına karşı kullandığı bu takdir ve ölçü, kanunun tatbiki esnasında, her tarafta ayrı olmuş ve hadd-i zatında makul ve makbul bir şey olmayan, takdir ile vergi tarhi keyfiyetine mahalli çeşitli sebeplerde katılması yüzünden alınan netice de çok mahzurlu çıkmıştı... Kanunun esasen makul olmayan hükümleri ise tatbikatta büsbütün gadri ve adaletsizliği intaç eden tecelliler göstermişti.”⁴³

Hilmi Uran varlık vergisi uygulamasının bir şahidi olarak yaşanan sıkıntıları dile getirmekle birlikte bu durumun kabahatinin sadece Başvekil Saraçoğlu ile Maliye Vekili Fuat Ağralı'ya yüklenmesinin haksızlık olacağını da belirtmiştir. O'na göre bu kanun nedeniyle bir günah varsa bu günah tüm Halk Partisi grubundandır.

1.3.1.3.1. Varlık Vergisi Kanunu'nun Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne Taşınması

9 Kasım 1942 Pazartesi günü TBMM'ye sunulan varlık vergisi kanun tasarısı 11 Kasım günü acilen gündeme alındı. Şemsettin Günaltay başkanlığında sabah toplanan Meclis'in 4. Dönem üçüncü birleşiminde Başvekil Saraçoğlu söz alarak harb döneminde ülkenin ekonomik durumu hakkında tafsilatlı bir konuşma yapmıştır.

⁴² TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: VII, Cilt:3, 4/VI/1943, s. 15.

⁴³ Hilmi Uran, *Hatıralarım*, Yayın Evi Yok, Ankara, 1959, s. 386.

Başbakanın konuşmasından sonra söz alan mebuslar varlık vergisi kanununu destekleyen konuşmalar yapmışlardır;

“Müstakil Grup Reisi Ali Rana Tarhan (İstanbul): Sayın Hükümetin bu kanun teklifini, mali, iktisadi, içtimai bakımlardan yerinde buluyoruz. Aynı hedefe varacak ve faydası devamlı olacak başka layihaları bekleriz. Kanunun tatbiki için geniş salahiyyet isteyerek tatbiki mesuliyetini almaktan çekinmemelerini ayrıca takdire layık görürüz. İyi tatbika muvaffak olacaklarına itimat ederiz ve güzel başarılar dileriz.”⁴⁴

“Refik İnce (Manisa): Bir varlık vergisi kanun teklifi karşısındayız. Bu kanunun geç kaldığına kanaatımız vardır... Hükümeti, bu şekilde bir kanun getirdiğinden dolayı teşekkürle layık görürüm... Hukuk prensiplerine muhalif olduğu yolunda varid olacak itirazlara cevap olarak şunu söylerim: hukuk; hayatın icaplarını takip ettiği gündür ki şayanı hürmettir.”⁴⁵

“Muhittin Baha Pars (Bursa): Bugün verilen kararlardan, yapılan tekliflerden birçoğu bu milletin kafasında ve kalbinde titremekte idi. Bunu yapmakla milletin istediğini düşündü ve sevdiğini yapmış oldu.”⁴⁶

Türkiye Büyük Millet Meclisi genel kurulunda varlık vergisi kanununu destekleyen bu konuşmalar üzerine Başvekil Saraçoğlu söz alarak kürsüye gelmiş ve bir teşekkür konuşması yapmıştır.

11 Kasım 1942 günü öğleden sonraki oturum 15:05'te başlamıştır. Varlık vergisi kanununun oylanması öncesinde mebuslar şu konuşmaları yapmıştır.

“Rasih Kaplan (Antalya): Arkadaşlar, Milli mücadelede Anadolu'da tüccarların verdiği, servet sahiplerinin verdiği büyük, şerefli bir imtihan vardı. Bugün de onu göreceğiz ki memleketin bu şerefli tarihini servet sahipleri hiç bir vakit kaybetmeyeceklerdir.”⁴⁷

Gl. Kazım Karabekir (İstanbul): Arkadaşlar, çok yerinde olan bu kanun hakkında birkaç söz söylemek istiyorum. Evvela kanunun adı “Varlık Vergisi”dir. Varlık, bizde malum olduğu üzere daha ziyade mevcudiyet manasındadır... İkincisi; servet manasında kullandığımız zamanda dahi bu kanunun muhtevasıyla biraz tezat teşkil ediyor. Çünkü vergiyi servet sahibi olanlar değil, aşırı kazanç sahibi olanlar verecektir. Eğer encümen münasip görürse bunun adına “Aşırı kazanç vergisi kanunu” diyelim.”⁴⁸

“Süreyya Örgüevren (Bitlis): Arkadaşlar; bütün Türk milletini temsil eden yüksek heyetinizin huzuruna, tasdik için sunulmuş olan kanun layihasının ahkâmını mütela ve tetkik ve münakaşa edici bir zihniyetle gelmiş değilim. Ben belki tatbiki biraz da gecikmiş addedilebilecek olan bu çok yerindeki, makul, hakka, adalete ve devlet idaresinde hâkim olması لازمگelen uyanıklık ve iyi görüş vasıflarına uygun olan kanun layihasının bütün cihanca ve Türk milletince ne mahiyette olduğunu

⁴⁴ TBMM, *Tutanak Dergisi*, 11 Kasım 1942, Dönem 6, C.1, s. 22.

⁴⁵ TBMM, *Tutanak Dergisi*, 11 Kasım 1942, Dönem 6, C.1, s. 24.

⁴⁶ TBMM, *Tutanak Dergisi*, 11 Kasım 1942, Dönem 6, C.1, s. 24.

⁴⁷ TBMM, *Tutanak Dergisi*, 11 Kasım 1942, Dönem 6, C.1, s. 27.

⁴⁸ TBMM, *Tutanak Dergisi*, 11 Kasım 1942, Dönem 6, C.1, s. 27.

kısaca belirterek... vazifemi bir daha yapmak isterim.”⁴⁹

Muvakkat Encümen M. M. Şinasi Devrin (Zonguldak): Muhterem General Kazım Karabekir, muhtelif hususlara temas buyurdular. Bunlardan birincisi; kanunun adı, Varlık Vergisidir. Bu cihet encümende de konuşuldu, müzakere mevzuu oldu. Yüksek heyetinizce de malumdur ki varlık, varlıklı adam, servet sahibi adam manasında umumiyetle kullanılan bir ifadedir.⁵⁰

Gl. Kazım Karabekir (İstanbul): Efendim; Heyeti Celile ismi nasıl kabul ederse tabii öyle olur.⁵¹

Varlık vergisi üzerine Türkiye büyük Millet Meclisi’nde yapılan konuşmalar kanun tasarısını metheden ve destekleyen konuşmalardır. Mebusların vergiye müteveccih heyecanı o seviyededir ki, Milli Mücadele kahramanı ve aynı zamanda İstanbul mebusu olan Kazım Karabekir’in varlık vergisi kanununun oylanması öncesinde söz alıp daha ilk cümlesinde vergiyi desteklemesi ancak verginin adına yönelik bir çekincesini dile getirmesi bile meclis genel kurulunun tepkisine neden olmuştur. Karabekir’in konuşmasının gürültü ve itiraz sesleriyle sık sık kesilmesi nedeniyle, isim konusundaki önerisi gündeme dahi alınmamıştır.

Bununla birlikte söz alan mebuslar verginin uygulanması esnasında çok hassas olunması gerektiğini, memurların titiz çalışma yürütmeleri ve hükümetin bu memurları dikkatli bir şekilde denetlemesi gerektiğini vurgulamaktan geri kalmamışlardır. Hükümetten, yolsuzluk yapan memurların en ağır şekilde tecziyesinin istenmesi gibi görevini layıkıyla yerine getiren memurların ödüllendirilmesi talep edilmiştir. Nitekim mebusların da nazarı dikkatini celp ettiği üzere Varlık Vergisi konusunda en büyük sıkıntılar memurların keyfi uygulamaları ve işgüzarlıkları sebebiyle yaşanmıştır.

Maliye Vekili Fuad Ağralı Varlık Vergisinin ivedilikle oylanmasına geçilmesi için meclis başkanlığına dilekçe vermiştir. Meclis başkanı Şemsettin Günaltay’ın bu öneriyi oylaması ile meclis genel kurulu, Varlık Vergisi Kanunu’nun oylanmasına geçilmesini oy birliği kabul etmiştir. Bu dönemde TBMM’nin mebus mevcudu 429’dur. 3 vekil vefat nedeniyle eksilmiştir. Varlık Vergisi Kanunu’nu oylamaya katılan 350 vekil tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.⁵² Hatay mebusları Bekir Sıtkı Kunt, Hamdi Selçuk ve Mehmet Tecirli oylamaya katılmıştır. Mehmet

⁴⁹ TBMM, *Tutanak Dergisi*, 1 Kasım 1942, Dönem 6, C.1, s. 29.

⁵⁰ TBMM, *Tutanak Dergisi*, 1 Kasım 1942, Dönem 6, C.1, s. 29.

⁵¹ TBMM, *Tutanak Dergisi*, 1 Kasım 1942, Dönem 6, C.1, s. 29.

⁵² Söz konusu kanunun orijinal metni için bkz. *Ek-1*.

Tecirli'nin Hatay'ın Reyhanlı İlçesi'nde geniş arazileri bulunmaktadır. Tecirli'ye 1.500 lira Varlık Vergisi tahakkuk ettirilmiştir. Hatay Varlık Vergisi listesinde isimleri bulunan Abdullah Mursaloğlu ile Hatay Devleti Meclis Başkanı Abdulgani Türkmen hastalığı nedeniyle oylamaya katılamamıştır.

İsmi zikredilen Hatay mebuslarının dışında; İsmet İnönü (Ankara), Falih Rıfkı Atay (Ankara), Tayfur Sökmen (Antalya), Ali Fethi Okyar (Bolu), Reşat Nuri Güntekin (Çanakkale), Celal Bayar (İzmir), Hasan Ali Yücel (İzmir), Hüseyin Rahmi Gürpınar (Kütahya) ve Hüsyin Cahit Yalçın (Çankırı)'ın da aralarında bulunduğu toplamda 76 mebus Varlık Vergisi Kanunu oylamasına katılmamıştır.

Varlık vergisinin TBMM'de oybirliği ile kabulünden sonra Başvekil Saraçoğlu teşekkür konuşması yapmıştır. *“Saraçoğlu'nun bu konuşmasından sonra milletvekilleri Varlık Vergisi Kanunu hakkındaki görüşlerini açıkladı. Ancak asıl görüşmeler CHP'nin gizli oturumunda yapıldığı için, mecliste yapılan konuşmalar yalnızca kanunu onaylar nitelikteydi.”*⁵³

Görüldüğü üzere Varlık Vergisi her ne kadar milletin içinde bulunduğu maddi acziyeti ortadan kaldırmak ve milli refahı temin amacına dayandırılıyor olsa da, gerçekte İkinci Dünyaya Savaşı sebebiyle ortaya çıkmış olan yeni masrafların karşılanması ve devletin bütçede verdiği açıkların giderilmesi için kullanılacaktı. Dolayısıyla söz konusu verginin bu aşamada millete sadece yeni vergiler konulmaması aşamasında bir faydası olacağı anlaşılmış, buna mukabil refahı yükseltecek bir etkisini görülme ihtimali olmadığı müşahede edilmiştir.

1.3.1.3.2. Varlık Vergisi'nin Terkine Dair Kanun

Varlık vergisi uygulaması İkinci Dünya Savaşı'nda şartların değişmesi üzerine Türk dış politikasında esen farklı rüzgarların da tesiriyle kaldırılmıştır. İlgili kanun 15 Mart 1944 tarihinde TBMM genel kurul gündemine gelmiştir. Varlık Vergisinin terkine dair kanunun görüşmelerine başlanmadan önce Maliye Vekili Fuad Ağralı söz alarak, 16 ay önce Meclisin çıkardığı kanun ile uygulanan Varlık Vergisinin gayet verimli olduğundan ve bugün gündeme kanunun toplanmasını emretmesinden kaynaklanan ancak tahsili yapılamayan bir miktarın affedilmesini öngören bir yasa teklifini görüşmek üzere toplanıldığını ifade etmiştir. Ağralı sözlerine şu şekilde

⁵³ Akar, a.g.e., s. 67.

devam etmiştir:

“Aziz yurdumuzun bakasını, büyük milletimizin hayat ve refahını sağlayacak büyük ve şümullü işleri, zamanın ağır ve müşkül şartları içinde tahakkuk ettirmenin devlet hazinesini ne kadar büyük vazifeler ve ağır masraflar karşısında bulundurduğunu takdir ederek bir defaya mahsus olmak üzere kabul buyurduğunuz bu Varlık Vergisi tahsilatı 316 milyon küsur lira gibi azımsanmıyacak bir yekûna baliğ olmuştur.”⁵⁴

Ağralı konuşmasında uygulama esnasında ortaya çıkan hüznünlü durumlara art niyetli ve milli ruhun manasını anlamayan yurt vazifesine lakayt vatandaşların neden olduğunu ifade etmiştir. Maliye Vekili'nin bu sözleri üzerine Varlık Vergisi konusunda söz alan Eskişehir Mebusu Emin Sazak, eski zamanlardan bu yana devletlerin zor durumda kaldıkları olağanüstü durumlarda halkın elindeki tüm ürüne el koyduklarından bahsetmiştir. Ancak hükümetin Varlık Vergisinin çok yerinde bir uygulama ile yükü sadece üretici tarım kesimi yerine tüm sınıflara yüklediğini ifade etmiştir. Sazak konuşmasını Varlık Vergisi borcunu ödemeyen kesimin milletin vicdanında affedilemeyeceğini belirterek konuşmasını şöyle tamamlamıştır:

“Varlığı olupda vermeyenler veya muhtelif surette servetlerini kaçıranları bu kanunla affediyoruz, amma bunlar millet nazarında nasıl affolunurlar? Bu kanun onları affederse bu gibi insanlar bu milletin içinden çıkıp gitmelidirler. Çünkü milletçe bunların affı çaresi yoktur, Ben işte bu meseleyi canlandırarak bu gibi insanların millet ve memleket nazarında birer canı ve yurduna ihanet etmiş kadar maznundurlar, belki bunlar hakkında hükümet tedbir almadı. Fakat Millet intikamını alır, linç mi eder, ne eder? Onu bilmem.”⁵⁵

Varlık Vergisinin kaldırılmasına ve bu vergi mükelleflerinin kalan borçlarının affedilmesine dair kanunun oylamasına 311 milletvekili katılmıştır. 310 milletvekili kaldırılması yönünde oy verirken sadece Siirt milletvekili Ali Rıza Esen, red oyu kullanmıştır.⁵⁶

Varlık Vergisi'nin milletin en mahzun olduğu bir zamanda icraya konulması her ne kadar isabetli olmuş ise de kaldırılması da bir o kadar isabetli olmuştur. Her ne kadar mecliste büyük tartışmalar yapılmamış olsa da konuşan birkaç kişi verginin toplumda açtığı yaralara dikkat çekerek, Türkiye'de birtakım kişilerin savaş yoluyla elde ettiği servetlerin esasında millet menfaatleri için el konulması gereken bir husus olduğu vurgulanmıştır. Ancak savaşın bitimine doğru diğer ülkeler de olduğu gibi

⁵⁴ TBMM, *Tutanak Dergisi*, 15 Mart 1944, Dönem 7, C.8, s. 44.

⁵⁵ TBMM, *Tutanak Dergisi*, 15 Mart 1944, Dönem 7, C.8, s. 45.

⁵⁶ Varlık Vergisi'nin terkine dair kanun için bkz. *Ek-2*.

Türkiye’de de bu tür vergilerin iptali yönünde bir rüzgar estirildiği anlaşılmaktadır.

1.3.1.3.3. Yabancı Ülkelerde, Varlık Vergisi’ne Benzer Uygulamalar

II. Dünya Savaşı, ekonomiden maliyeye gerek savaşan ülkeleri gerekse savaş dışı kalmaya çalışan Türkiye’yi zor durumda bırakmıştır. Savaşın neden olduğu menfi ekonomik tabloları bir nebze de olsa hafifletmek isteyen ülkeler, Türkiye’den önce Varlık Vergisi benzeri uygulamalara yönelmişlerdir. Bahsi geçen ülkelerden biri olan Almanya 1940’da, Almanya’nın işgalindeki Yunanistan 1941’de, Bulgaristan ise 1942’de mal varlığı fazla olan vatandaşlarına yeni vergiler yüklemişlerdir. ABD, İsviçre, Hollanda, Fransa ve Macaristan da savaşın etkilerinin en ağır hissedildiği yıl olan 1942 de benzer vergileri uygulamaya koymuşlardır.⁵⁷ İngiltere her ne kadar herhangi bir işgale uğramasa da gerek savaşın tüm yükünü sırtlaması gerekse Almanya’nın hava bombardımanı ve deniz ablukası nedeniyle finansman darlığı içindeydi. Tarım üretiminden sanayiye ekonominin her alanında etkin bir devlet müdahalesine rağmen finansman sorununu çözemeyince daha önce Kazım Karabekir Paşa’nın teklif ettiği gibi “aşırı kazanç” vergisi adıyla yeni bir vergi koymak zorunda kalmıştır.

Almanya, Hitler’in iktidara geldiği 1933 yılından itibaren savaş ekonomisine geçmiştir. Aşırı savaş harcamaları devlet bütçesini dara sokunca özellikle Yahudi iş adamlarına yönelik girişimler devreye sokulmuştur.

*“Bu dönemde ekonomisini “Aryanlaştırmak” isteyen Almanya, 1935’de çıkan ırkçı Nürnberg yasalarıyla, Yahudilerin sahip oldukları şirketleri izlemeye alıyordu. Bu firmalarla aynı sektörde iş yapan Alman firmalarından, vergi dairelerinden, ticaret odalarından ve bu firmalara yerleştirilmiş casuslardan elde edilen istihbarat yoluyla, bu firmaları ucuz fiyatlarla Almanlara devretmeleri için Yahudilerin zorlandıkları görülmüyordu.”*⁵⁸

Avusturya, Portekiz, İtalya, Japonya, Belçika, Finlandiya, Kanada ve İsveç de İkinci Dünya Savaşı’nın ekonomilerinde yaptığı tahribatı bir nebze olsun hafifletmek için olağanüstü vergilere başvurmuşlardır. Bu ülkeler öncelikli hedef kitle olarak savaş koşullarında aşırı zenginleşenleri seçmiştir. Savaş döneminin olağanüstü vergileri Türkiye’de gayrimüslim azınlıkları, Mihver bloğunda ise Yahudileri yüksek perdeden etkilemiştir.

⁵⁷ Hüseyin Perviz Pur, *Varlık Vergisi ve Azınlıklar*, Eren Yayıncılık, İstanbul 2007, s. 327.

⁵⁸ Rıdvan Akar, *Aşkale Yolcuları*, Belge Yay., İstanbul 2000, s. 252.

Şükrü Saraçoğlu da 1943 yılının ilk günlerinde dünyaca ünlü İngiliz dergisi Times'e vermiş olduğu demeçte varlık vergisinin, mali ve iktisadi ihtiyaçları karşılamak üzere acilen çıkarılmış olduğunu belirtmiştir. Başka ülkelerin de savaş boyunca benzer uygulamalara gideceğini kesin bir dille ifade etmiştir.⁵⁹

1.3.1.3.4. Varlık Vergisinin Yurtiçindeki Yansımaları

İkinci Dünya Savaşı yıllarında lise öğrencisi olan Erdal İnönü evlerinde kulak misafiri olduğu siyasi konuşmalarda, Başvekil Saraçoğlu'nun Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye Varlık Vergisi uygulamalarından duyduğu memnuniyeti anlattığından anılarında bahsetmiştir. Saraçoğlu daha sonraki dönemlerde uygulamaya yönelik eleştirileri nasıl göğüslediğini İsmet İnönü'ye şöyle anlatır:

*"Bu vergiyi getirmekle iş adamlarına, ticaret erbabına ve azınlık mensuplarına zulüm yaptığımız söyleniyormuş. 'Hangi zulümden bahsediyorsunuz,' dedim. Köylü, kasabalı gençlerimiz, birçok yetişmiş vatandaşımız, yıllardır kar kış demeden dağda bayırda sınırları bekliyorlar, dünyanın sıkıntısını çekiyorlar, hiç sesleri çıkmıyor. Şimdi onlara destek olmak üzere, şehirlerimizde rahat evlerinde oturarak, her zamanki işlerini yaparak bol para kazanmış olanlardan biraz fedakârlık bekliyoruz. Bu mu zulüm? Onlardan istediğimiz katkı, sınırları bekleyenlerin zahmetleri, sıkıntıları yanında pek küçük kalır."*⁶⁰

Şükrü Saraçoğlu, Varlık Vergisinin Türkiye'de ticaret yapan yabancı uyruklu iş adamlarını da kapsamı üzerine Türkiye'deki konsolosların baskısına uğramıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın kıyasıya devam ettiği bu dönemde dışarıda ülkeleri birbirini öldüren İngiliz, İtalyan, Alman vb. devlet konsolosları, Türkiye'deki vatandaşlarını Varlık Vergisinden korumak için bir olmuş ve hükümeti markaja almışlardı. Bu baskılar karşısında Başbakan her ne kadar "beni Osmanlı sadrazamlarıyla karıştırmasınlar (burada Osmanlının son dönem sadrazamlarının İstanbul'da bulunan yabancı sefirlerin emrine girmesini kastetmektedir) dese de, yabancı ülke vatandaşı olan Varlık Vergisi mükelleflerinin hesaplarında indirim gitmek zorunda kalmıştır. Ancak mihver devletlerden birinin kimliğini taşıyan Türkiye'deki Yahudiler bu indirimden yararlanmamışlardır. "Nazilerden kaçarak malını, canını, her şeyini Türkiye Cumhuriyeti'ne emanet eden, daha önemlisi pasaportunu taşıdıkları ülkenin hiçbir çıkarını korumayacağı aşikar olan bu mültecilere de Varlık Vergisi "bütün şiddetiyle" uygulanmıştır."⁶¹

⁵⁹ İlksen Selime Dinçtürk, *Varlık Vergisi yıllarında Türkiye Basınında Irkçı ve Milliyetçi Söylemler*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2004, s. 139.

⁶⁰ İnönü, *a.g.e.*, s. 138.

⁶¹ Akar, *a.g.e.*, s. 97.

Bu durumu bir nevi Osmanlı dönemi kapitülasyonlarına benzeten Nadir Nadi, Saraçoğlu hükümetinin yabancı konsoloslukların talep ettiği şahıslara vergi indirimine gitmesine rağmen, İstanbul tüccarlarından Şekerciyan Efendi adlı bir arkadaşının İtalyan vatandaşı olmasına rağmen bu konsolosluk himayesini kabul etmeyip mükellefi olduğu vergiyi tüm malını mülkünü satarak ödediğini kaydetmektedir.⁶² Varlık vergisinin uygulamasında başrolde olan Faik Ökte de Şekerciyan'ın sözünde duran bir mükellef olduğunu, hem kendi vergisini hem de damadı Sahak Altıparmak'ın vergisini ödediğini ifade eder.⁶³

Varlık vergisinin ecnebi mükelleflere uygulanmasıyla birlikte uyruğunda oldukları ülkelerin kapitülasyonları andırır bir üslupla hükümeti baskı altına almaları ve vatandaşlarına kolaylık sağlamaları tepkiye neden olmuştur. Ahmet Emin Yalman Vatan Gazetesi'ndeki köşesinde tepki gösterirken,⁶⁴ Bernard Lewis şöyle yazıyordu: *“Türk vatanseveri için Varlık Vergisi'nin en affedilmez yanı, Türkiye'nin egemenliğini ve vekarını düşürmesiydi... Yabancı baskısıyla bu vergileri düzeltmekle de Atatürk Cumhuriyetinin hükümeti çok önce kaldırılmış olan kapitülasyonların en utanç verici ve küçültücü durumlarına yeniden düştü.”*⁶⁵

Varlık vergisi tahakkuk ettirilen mükellef listeleri incelendiğinde gayrimüslim isimlere fazla rastlanılmasının sebebi esasen Genç Türkiye Cumhuriyeti'nde Türkler arasında bir ticaret burjuvazisinin oluşturulamamış olmasıdır. Türkler köylerde tarım ve hayvancılıkla uğraşırken, büyük bir bölümü cephelerde vatan uğruna savaşırken ticaret yapmaya fırsat bulamamışken; gayrimüslim sınıf ise ticaretle uğraşarak zenginleşmiş, bankalar kurmuş ve devlete borç verir hale gelmiştir. Kozmopolit bir yapı arz eden Osmanlı İmparatorluğu'ndan koparıldığı tarihlerde gayrimüslim burjuvazi Osmanlı düşmanlarının içerideki en büyük işbirlikçisi durumuna gelmişti. Bu durum karşısında Milli Mücadeleyi veren kadrolar da yeni ülkenin temellerini atarken yerli ve milli bir burjuva-tüccar sınıfı yaratmaya çalışmışlardır. İkinci Dünya Savaşı yıllarında çıkarılan Varlık Vergisi Kanunu'nun bir amacı da gayrimüslim tüccarın haksız kazanç kapılarını kapayarak Türklerin ön saflarda yer aldığı yeni bir tüccar sınıfı oluşturmak olmuştur.

11 Kasım 1942 tarihinde TBMM'de Varlık Vergisi için yapılan görüşmelerde

⁶² Nadi, *a.g.e.*, s. 237.

⁶³ Ökte, *a.g.e.*, s. 179.

⁶⁴ *Vatan*, 14 Mart 1944.

⁶⁵ Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, TTK Yay., Ankara 1970, s. 300.

Başvekil, vergi kapsamına alınacak zümrelerin; tüccarlar, emlak ve akar sahipleriyle büyük çiftçiler olduğunu belirtmiştir.⁶⁶ Ayrıca kira geliri yıllık bazda 2.500 liranın üstünde olan emlak sahipleri de bu verginin mükellefleri arasında yer almıştır. Meclis'te Başvekil dinleyen milletvekilleri arasında birçok büyük toprak sahibi çiftçi olduğundan, Saraçoğlu Varlık Vergisi uygulamasının asıl muhatabının tüccarlar olduğunu özellikle belirtmiştir. Başvekil'in bu sözleri alkışlarla ve bravo sesleri ile karşılanmıştır. Şükrü Saraçoğlu'nun amacı toprak sahibi milletvekillerini rahatlatarak, kanun aleyhinde oluşabilecek tepkileri önlemektir. Varlık Vergisi Kanunu Meclis gündemine gelmeden önce hükümetin böyle bir kanun için çalışma ve incelemelerinden haberdar olanlar vergiden kaçış yolu arayışına girmişlerdir. Başvekil aynı konuşmada bu kaçış yollarını önlemek için hükümetin gerekli tedbirleri aldığını söylemiştir. 12 Kasım 1942'de Resmi Gazetede yayımlanan 4305 numaralı 'Varlık Vergisi Hakkında Kanun'un 1. maddesinde uygulamanın amacı şöyle açıklanmıştır: "Servet ve kazanç sahiplerinin servetleri ve fevkalade kazançları üzerinden alınmak ve bir defaya mahsus olmak üzere (Varlık Vergisi) adıyla bir mükellefiyet tesis edilmiştir". Varlık Vergisi Kanunu'nun çıkarılmasının hemen ertesi günü 13 Kasım 1942 tarihinde Milli Müdafaa Vekaleti (Milli Savunma Bakanlığı), Başvekalet'e gönderdiği yazıda kanunun 12. maddesinde yer alan, verginin uygulamasını gösteren talimnamenin (yönergenin) bir an önce hazırlanması, Milli Müdafaa Vekâlet'inin üzerine düşen görevleri yerine getirmesi için elzemdir denilmiştir.⁶⁷

Nadir Nadi'ye göre bu vergi uygulamasının gazetelere yansıyan bir resmi amacı, bir de kulaktan kulağa dolaşan gizli bir emeli vardır:

"Resmi gerekçeye göre varlık vergisi sosyal adaleti koruyucu, devlet masraflarına zengin vatandaşların da varlıkları oranında katılmasını sağlayıcı bir kanundu... Oysa, kulaktan kulağa fısıldanan, hatta yüksek sesle anlatılan özel gerekçeye göre bu kanun piyasayı azınlık unsurlarının egemenliğinden kurtarıp Türklere açmak gibi, birincisinden bekliyeceğimiz hizmeti yok edici bir ikinci amaç daha taşıyordu".⁶⁸

Nadi, bu durumun milleti azınlık zenginlerin yerine Türk zenginlerin soyması manasına geldiğini iddia ederek Varlık Vergisi Kanunu'na eleştirel bir yorum getirmiştir.

⁶⁶ TBMM, *Tutanak Dergisi*, 11 Kasım 1942, Dönem 6, C.1, s. 21.

⁶⁷ BCA (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi), 219/42.(Belgenin orijinal metni için bkz. Ek-3)

⁶⁸ Nadi, *a.g.e.*, s. 234-235.

İkinci Dünya Savaşı'nın ortasında Başvekil Refik Saydam'ın yerine atanan dönemin Hariciye Vekili Şükrü Saraçoğlu, 5 Ağustos 1942'de TBMM'de okuduğu hükümet programında yer alan şu sözler Varlık Vergisi Kanunu ile başka amaçların güdüldüğü intibamı da uyandırmıştır:

Arkadaşlar biz Türküz, Türkçüyüz ve daima Türkçü kalacağız. Bizim için Türkçülük bir kan meselesi olduğu kadar ve laakal(en az) o kadar bir vicdan ve kültür meselesidir. Biz azalan ve azaltan Türkçü değil, çoğalan ve çoğaltan Türkçüyüz ve her vakit bu istikamette çalışacağız... İktisadi ve siyasi sahalarda devletçilik, fertçilik ve kooperatifçiliğe bırakılan sahalarda o kadar geniştir ki bunlar arasında bir menfaat çarpışması asla olmayacak ve ileride de olmaması için de daima dikkatli ve hesaplı yürüyeceğiz. Bizde imtiyazlar ve sınıflar asla mevcut olmadı. Demokratlık Türk tarihinin derinliklerinden yuvarlanıp gelen büyük bir hakikattir. Biz halkçı idik, halkçıyız ve daima da halkçı kalacağız. Tek partili bir devlet kurmuş olmamız başlıca bu büyük hakikate dayanıyor. Biz ne sarayın, ne sermayenin, ne de sınıfların saltanatını istiyoruz. İstedığımız sadece Türk milletinin hâkimiyetidir.”⁶⁹

Varlık Vergisi Kanunu hakkında yurt dışı basında çıkan haber ve yazılar da Türk misyon şefleri tarafından Dış İşleri Bakanlığına gönderilmiştir. Bu konuda Almanya'da yayın yapan Deutsche Allgemeine Gazetesi'nde, 28 Ocak 1943 tarihinde yayınlanan “Türkiye’de Varlık Vergisi” başlıklı yazı Fransızca’ya çevrilerek Dış İşleri Bakanlığı’na gönderilmiştir.⁷⁰

İkinci Dünya Savaşı yıllarında karaborsadan ekmek karnesi uygulamasıyla ekonomik darboğaz içinde kıvranan ve çocukları-eşleri askerde olan halkta mevcut durumu ganimete çevirerek lüks hayat süren gayrimüslimlere karşı nefret duyguları oluşmuştu. Başvekil Saraçoğlu, Varlık Vergisiyle birlikte halkın bu kininin de yatışacağını düşünmüştür. Nitekim kanunu Meclis’te anlatırken şu hususu ifade etmiştir: “Savaş sırasında olağanüstü kazançlar sağlayan muhtekirler var. Halkta onlara yönelik büyük bir kızgınlık var. Bu vergilendirme, halkın o kızgınlığını da giderecek.”⁷¹

İkinci Dünya Savaşı'nın bir karabasan gibi toplum üzerine çöktüğü bir zamanda halkın nazarını savaşın olumsuzluklarını çıkarları için kullanan kesimlere yöneltmesi normaldir. Başvekil Saraçoğlu 11 Kasım 1942'de Meclis’e, ülkenin ekonomik durumu hakkında vermiş olduğu beyanatta halkın yaşanan fiyat artışı hakkında ‘nereye gidiyoruz, hükümet nerede’ diye sorduğunu ifade etmektedir.⁷²

“Toplumda yaşanan bu tür ekonomik gelişmeler, daha sonra sosyal insan davranışını benimseyen kesimlerce ekonomik bir krizden çok bir ahlâk krizi olarak

⁶⁹ Ayhan Aktar, *Varlık Vergisi ve Türkleştirme Politikaları*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004, s.142-143.

⁷⁰ BCA, 11 MART 1943, 030/10/232/563/2 (bkz. Ek-4-5)

⁷¹ Öymen, a.g.e., s. 333.

⁷² TBMM, *Tutanak Dergisi*, 11 Kasım 1942, Dönem 6, C.1, s. 14.

görülmeye başlayacak, toplumda bu yeni fırsatları kullanarak yükselen yeni sınıfların ya da “harp zenginleri”nin cezalandırılması talepleri ortaya çıkacaktır. Kolay ve bol kazanan ve hesapsız harcayan böyle bir zümrenin varlığı adil ve otoriter bir devlet özlemi yaratacaktır ve eğer böyle bir devlet yoksa ya da devletin yapabildikleri fedakârlık yapmak durumunda kalanların yüreklerini soğutmuyorsa, o zaman, onlar da bu fırsatçıları ironi yardımıyla kamu vicdanında cezalandırma yoluna gidecektir.”⁷³

Gerek hükümet kanadının gerekse halk nazarında ileri gelenlerin meseleye vergi tahsilatının mutlak surette yapılması yönünde bakıldığını göstermekteydi. Bu sebeple her ne kadar devletin bazı kesimlere yönelik hedef saptırdığı gündeme düşmüş olsa da genel kanı yüzyıllardır kendilerini sömüren azınlıkların bir şekilde bedel ödemesi sayesinde kamu vicdanının rahatlayacağına dair bir algı olduğu hükümet kanadından da açıkça ifade edilerek, yapılan uygulamaya bir dayanak oluşturulmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır.

1.3.1.3.5. Cumhuriyet Öncesinde Benzer Uygulamalar

Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemlerinden itibaren, özellikle İttihat Terakki Hükümeti ile gün yüzüne çıkan bir milli burjuvazi yaratma politikası mevcuttur. Birinci Dünya Savaşı yıllarında İttihat Terakki hükümeti tarafından çıkarılan “men-i ihtikar kanunu” ile savaşı fırsat bilip haksız kazanç elde eden tüccarların önüne geçilmek istenmiştir. Ayrıca İttihatçıların çoğunlukta olduğu Osmanlı Mebusan Meclisi’nde 24 Mayıs 1917’de Men-i İhtikar Komisyonu kurulmuştur. Başkanlığını Dahiliye Vekili Talat Bey’in yaptığı komisyonda İttihat Terakki Partisi’nin önemli isimleri bulunmuştur. Ancak bu komisyon dahi halkı karaborsacıların insafsızlığından kurtaramamıştır. Ayrıca varlık vergisinde bir şekilde sırtını Cumhuriyet Halk Partisine dayayan tüccar-zenginler nasıl servetlerine servet katmışlarsa bu dönemde İttihatçı yandaşları da zenginleşmenin yolunu partiye yakınlaşmakta bulmuşlardır. Buna mukabil parti dışında kalanların durumu şu şekilde izah edilmektedir:

“Milli iktisat gereği gayr-ı müslim tüccar sıkı denetime tabi tutulmuştu. Bir kısmı spekülasyon ve istifçilikle suçlanarak para ve hapis cezasına çarptırılmıştı. Kaotik ortam, spekülasyonla mücadeleye rağmen, çoğu kez İttihadçılara yakın çevrelerin kazancına kazanç katmıştı. Sermaye sahibi Müslüman-Türk eşraf-tüccar birikimini sürdürmüş; gayr-ı müslimlerin tasfiyesi sonucu piyasada etkinliğini arttırarak fiyatları kolaylıkla güdümleyebilmişti... Men-i İhtikar Hey’eti’nin etkinliği bir anlamda İttihadçı tüccar kesiminin rakiplerinin tasfiyesi anlamına gelmişti”⁷⁴

⁷³ İlhan Tekeli-Selim İlkin, *İkinci Dünya Savaşı Türkiye’si*, İletişim Yay., C. II, İstanbul 2014, s. 14.

⁷⁴ Zafer Toprak, *İttihad-Terakki ve Cihan Harbi Savaş Ekonomisi ve Türkiye’de Devletçilik (1914-*

Bunun üzerine İkinci Dünya Savaşı evresindeki Varlık Vergisi formülüne benzer bir çözüm bulunmuştur. Nitekim Birinci Dünya Savaşı'nda Almanya ve Macaristan vb. ülkeler savaş koşullarını fırsat bilerek halkı sömüren vurgunculara karşı çeşitli vergiler koymuşlardır. İttihat Terakki Hükümeti Harp Kazançları Vergisi Kanununu hazırlamış ancak bu kanunu Mebusan Meclisinden geçirememiştir. İttihatçıların 1918 yılında iktidardan düşmesi ile birlikte Hürriyet ve İtilaf Fırkası bu kanunu uygulamaya başlamıştır.

“Harb Kazançları vergisi, bir defaya mahsus olmak üzere, ihtikarcılara karşı çıkarıldı. Bu kanunda haksız kazancın doğrudan doğruya tarifi yapılmamıştır. Ancak mükellefe göre değişen formüllerle tespit edilen, meblağlara itibar edilmiştir. İlgili kanunla harp kazançları, %50-60'a varan yüksek bir vergiye tabi tutuldu.”⁷⁵

İttihat Terakki iktidarının Birinci Dünya Savaşı koşullarında karaborsacılığın ve vurgunculuğun önüne geçmek için hazırlamış olduğu Harp Kazançları Vergisi ile Cumhuriyet Halk Partisi hükümetinin İkinci Dünya Savaşı sırasında hazırlamış olduğu Varlık Vergisi arasındaki en önemli fark ikincisinin hedef kitlesinin gayrimüslimler olmasıdır. Bu nedenle günümüze kadar geçen sürede İttihatçıların bu uygulaması hiçbir zaman tartışma konusu olmazken Varlık Vergisi her dönem Türk siyasi ve kültürel düşünündeki sıcaklığını korumaktadır.

1.3.1.3.6. 1920 Sonrasında Gelişen Vergiler

Milli Mücadele Dönemi'nde 5 Ağustos 1921 tarihinde Mustafa Kemal'e TBMM tarafından Başkomutanlık yetkisi verilmiştir. Mustafa Kemal'in bu yetkiye dayanarak 7-8 Ağustos 1921'de yayımladığı Tekalif-i Milliye Emirleri harp zamanlarının olağanüstü vergilerine örnektir. Yeni Türk devletinin olağanüstü dönemlerde çıkardığı vergi kanunlarına Cumhuriyet döneminde de rastlanmıştır. 1929 Dünya Ekonomik Buhranı henüz toparlanamayan Türkiye Cumhuriyeti'ni derinden sarsmıştır. Hükümet bu krizin etkilerini azaltmak amacıyla 30 Kasım 1930'da İktisadi Buhran Vergisi Kanunu'nu çıkarmıştır. *“Gerekçesinde geçici olduğu belirtilen ve buhran sona erince kaldırılması gereken İktisadi Buhran Vergisi, vergi konusunun kavranmasındaki basitlik, tahsilat kolaylığı ve sağladığı hasılat nedeniyle uzun yıllar sürdürülmüş, 1951 bütçe yılı başına kadar yürürlükte kalmıştır.”⁷⁶* Yaşanan ekonomi buhranı karşısında zikredilen vergi uygulaması yetersiz

1918), Homer Kitabevi, İstanbul 2003, s. 175.

⁷⁵ Muhammet Güçlü, *Varlık Vergisi*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2019, s. 5.

⁷⁶ Fatih Saraçoğlu, *1930-1939 Döneminde Vergi Politikası*, Gazi Üniversitesi Maliye Dergisi, S. 157, Temmuz-Ağustos 2009, s. 137.

kalınca 1932 Muvazene Vergisi Kanunu çıkarılarak ücretli kesimden yeni bir vergi tahsil etme yoluna gidilmiştir. 1938 yılına kadar bu vergi uygulanmıştır. 1930'lu yıllar tüm dünyada silahlanmanın had safhaya ulaştığı bir dönem olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti devleti de önce halkı silahlı kuvvetlere yardıma çağırmış daha sonra bu yardımların belli bir nizam içinde yürütülmesi için 1935 yılında Hava Kuvvetlerine Yardım Vergisi Kanunu çıkarılmıştır.

Yeni Türk Devletinde de bu milli burjuvazi yaratma fikri ilk kez 17 Şubat-4 Mart 1923 tarihleri arasında İzmir'de toplanan Türkiye İktisat Kongresi'nde ortaya çıkmıştır. Daha kongrenin toplanmasından bir yıl önce 1922 yılında İstanbul merkezli kurulan Milli Türk Ticaret Birliği, Türk ticari hayatındaki gayrimüslim tekellerin yıkılması için çalışmalar yapmıştır. Derneğin bu amacı kurucu başkanı olan Ahmet Hamdi Başar tarafından bizzat ifade edilmiştir. Bu cemiyetin çalışmaları İzmir'de toplanan Türkiye İktisat Kongresi'nde etkili olmuş ve istekleri kongrenin sonuç bildirgesinde yer almıştır.⁷⁷ İttihat Terakki Hükümetlerinden Saraçoğlu kabinesine kadar uzanan yaklaşık elli yıllık süreçte yabancı sermayenin Türk ekonomisindeki nüfuzunu kırmaya yönelik uygulamalar olmuştur. Örneğin 1924 yılında kurulan Türkiye İş Bankası'nın Genel Müdürü Celal Bayar, bankanın kuruluş amacı arasında yerli bir burjuva sınıfı oluşturmak olduğunu şu sözlerle ifade etmiştir: *"Memleketin iktisadiyatının gerçek evlatlarının eline geçebilmesi için gereken her şeyi yapmak zorundayız. Bu bir milli vazifedir"*.⁷⁸ Bu süreçte Türk basınında da özellikle Yahudi burjuvazisine yönelik bir karşı söylemin geliştiği görülmektedir.

"İzmir İktisat Kongresi'nde tüm dünyaya duyurulmak istenircesine açık ve net olarak azınlıkların ticaret yapma yetkilerine sınırlama getirilmesi Türk tüccar tarafından devletten talep edilmişti. Bu talebe karşı Kongreden herhangi bir olumsuz tepki gelmedi. Bu tepkisizliğin arkasında azınlıkların geçmişte yaptığı sosyolojik, psikolojik ve ekonomik hataların birikimi vardı."⁷⁹

Varlık Vergisinin sahada uygulanması tamamen mahalli amirlere (vali, defterdar) bırakılmıştır. Bu idarecilerin görevi bulundukları mahaldeki varlıklı zengin kişilerin tespiti, yükümlü oldukları verginin hesaplanması ve tahakkuk edilmesi idi. Ayrıca vergisini ödeyemeyenleri çalışma kamplarına göndermek de bu yerel yöneticilerin tasarrufundaydı. Uygulama sırasında bazen keyfiliğe kaçılmış; görevliler vergi tebliğinden itibaren mükelleflerin 15 gün süreleri olmasına rağmen onlara baskı

⁷⁷ Pur, *a.g.e.*, s. 238.

⁷⁸ Öymen, *a.g.e.*, s. 338.

⁷⁹ Pur, *a.g.e.*, s. 224.

yaparak mallarını haraç-mezat bir fiyata satmalarına neden olmuşlardır. İstanbul'da verginin mükelleflerini belirlemek için çalışan komisyon, İstanbul Valisi Lütfi Kırdar'ın terzisinden, Maliye Vekâleti Müsteşarı Şevket Adalan'ın Mektebi Mülkiyeden arkadaşı olan avukatlara kadar pek çok kişinin vergisini düşürürken; komisyon üyelerinden birinin husumet duyduğu bir iş adamının vergileri ise mümkün mertebe yükseltilmiştir. Vergi yükümlüsü şahsın malı, borcunu ödemeye yetecekken bu alelacele satış nedeniyle malı ucuza gittiği için borçlu kalmış ve kalan borcunu çalışma kamplarında ödemek zorunda kalmıştır. Vergi yükümlüsü olan kişinin malları üzerine kayıtlı değilse borç aile bireylerinden tahsil edilmiştir. Kanununun çıkış tarihinden sonra çalıştığı işi bırakan ve elindeki malı çıkaran vatandaşlar da vergiden kurtulamamıştır. Vergiye tabi olacak kişilerin belirlenmesi için kanunda açık bir madde olmadığından inisiyatif tamamen vergi memurlarına kalmıştır. Bu dönemde tapu kayıtları düzgün tutulmadığından Varlık Vergisine tabi kişilerin esnaf ve çevresinden alınan bilgilere, giyim kuşamına ve lüks yaşantısına göre belirlenmiştir. Örneğin aynı işi yapıp aynı kazancı sağlayan iki dışçiden biri içe yani evine kapanık alelade bir hayat sürerken diğerinin yaşam tarzı dışa dönük ve sosyal hayatının canlı olması vergi memurlarının çevreden de aldıkları istihbarat ve kendi gözlemleri ikinci dışçıye daha fazla vergi ödevi tarh etmelerine sebep olmuştur. Ayrıca uygulamaya mazhar olan bir zengin, ne kadar malı varsa her birinden ayrı ayrı vergiye tabi tutulmuştur. Tahsilattaki bu durum dahi varlık vergisinin sadece mali bir tasarruf olmadığını, çeşitli siyasal amaçlarının da olduğunu göstermektedir. Kanunun uygulanması sırasındaki bu ve benzeri hukuksuzluklar gayrimüslim Türk vatandaşları tarafından sıklıkla Türkiye'de bulunan yabancı misyon şeflerine şikayet edilse de bir sonuç alınamamıştır.

Cumhurbaşkanı İnönü ve Başvekil Saraçoğlu gerek TBMM'ndeki gerekse yurt gezilerindeki konuşmalarında Varlık Vergisinin haklılığını savunan konuşmalar yapmışlardır. Cumhurbaşkanı İnönü'nün, Varlık Vergisi ile ilgili gelişmeleri yakinen takip ettiğini tuttuğu günlüğe yazmış olduğu şu nottan anlamaktayız: "*Hasan Saka parti müzakeresini anlattı (Varlık Vergisi için).*"⁸⁰ Kendisi de maliyeci olan geleceğin Başvekili Hasan Saka, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'yü 17 Eylül 1943 günü Varlık Vergisi borcunu ödeyemeyenlerin borçlarının silinmesine yönelik, TBMM'nin Maliye

⁸⁰ İsmet İnönü, *Defterler (1919-1973)*, Yayına Hazırlayan: Ahmet Demirel, YKY, İstanbul 2008, s. 365.

Bakanlığına vermiş olduğu yetki görüşmeleri hakkında bilgilendirmiştir.

Başvekil, Varlık Vergisi Kanunu Meclis'e gelmeden önce İstanbul'daki gazete sahiplerini toplamış ve bu konuda halkı bilgilendirme işini basın yapması gerektiğine işaret etmiştir.⁸¹ Kanunun çıktığı günden itibaren Ahmet Emin Yalman'ın liberal ve müttefik yanlısı Vatan Gazetesi'nden Alman yanlısı Yunus Nadi'nin "Cumhuriyet"ine, Falih Rıfkı Atay yönetimindeki Ulus Gazetesi'nden Sosyalist Zekeriya Sertel'in Tan Gazetesi'ne geniş bir yelpazedeki Türk basını bir koro şeklinde Varlık Vergisinin müspet taraflarına yönelik yayın yapmıştır. Akşam Gazetesi sahibi Necmettin Sadak başyazısında kanunu şu sözlerle savunmuştur: *"Varlık vergisi, bir taraftan milyonlarca liranın geri çekilmesi suretile pahalılığın önünü alacak en tesirli çare olduğu gibi, kazandıkları paralarla bu pahalılığa yardım etmiş olanların devlete ödeyecekleri en adaletli borcu teşkil ediyor."*⁸² Bu yayınlar mükellefler üzerinde bir mahalle baskısına sebep olmuş ve onları yükümlülüklerini yerine getirmeye zorlamıştır. Ancak başta New York Times olmak üzere yabancı basın Türkiye'deki bu uygulamayı eleştiren yayınlar yapmış, bunun sonucunda oluşan kamuoyu neticesinde Türk hükümeti, varlık vergisinin mükellefi olan yabancı ülke vatandaşlarının yükünü hafifletmiştir.

Varlık Vergisi Kanunu tüm yurttan uygulanırsa da merkez üssü İstanbul olmuştur. Çünkü İstanbul kadim çok kültürlü yapısı ile birçok azınlığa ev sahipliği yaparken coğrafi konumu itibarıyla de tarih boyunca ticaretin nabzının attığı yer olmuştur. Bu nedenle sadece İstanbul'daki vergi yükümlüsü sayısı Türkiye genelindeki toplam yükümlü sayısının yarısı kadardır. Cumhuriyet Gazetesi yazarı Necati Doğru Varlık Vergisinin döneminin İstanbul telefon rehberini PTT'den temin ederek yaptığı araştırmada büyük iş yerlerinin telefon abonelerinin gayrimüslimler olduğunu tespit etmiştir. Doğru, varlık vergisinin özellikle İstanbul'da hedef kitlesinin gayrimüslimler olduğunu iddia eden günümüz yazarlarına şöyle seslenmektedir:

*"Zahmet edersin, kalkar gidersin İstanbul Ticaret Odası'na... girersin arşivine... İstanbul kentinin tüccarlarının, ithalatçıların, büyük han sahiplerinin, para alıp para satan tefecilerinin, dışarıya tütün, üzüm, incir, ham maden ihraç eden ihracatçısının ne kadarının Rum, ne kadarının Musevi ve ne kadarının da Türk olduğuna bakarsın!"*⁸³

⁸¹ O. Murat Güvenir, 2. Dünya Savaşında Türk Basını, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1991, s. 101.

⁸² Necmettin Sadak, Hükümetin Aldığı Tedbirler Memlekete İyilik, Genişlik Getirecektir. Muvaffakiyetin Yarısı Vatandaşların İyi Niyetine Bağlıdır, Akşam, 12 Teşrinisani 1942.

⁸³ Necati Doğru, Cumhuriyet, 10/12/2001.

Necati Doğru varlık vergisinin uygulandığı dönemde, İstanbul ticaret ve sanayi hayatının % 87'sinin Musevi, Ermeni ve Rumlar'dan oluştuğunu yazmaktadır.

Devletler vergilerini tahakkuk ettirirken en önemli ilke hukukiliktir. "1924 Anayasasının 85'inci maddesinin 1'inci fıkrasında yer alan "*kanunsuz vergi olmaz*" ilkesine aykırı ileri sürülebilecek nitelikte çıkarılan kanunların başında Varlık Vergisi gelmektedir."⁸⁴ Varlık Vergisinin ağır yükünü bir anda sırtında bulan zümre, bu uygulamaya karşı hiçbir itiraz davası açamamış, mal varlığı ile kendisinin yükümlü olduğu vergiyi orantısız bulanlar çaresiz önce toplanma merkezlerinin oradan da Erzurum-Aşkale'nin yolunu tutmuştur. Tahakkuk edilen vergi borcunu ödeyemeyen ya da elindekilerini verdiği halde yine de borcunu kapatamayan mükellefler Erzurum Aşkale'ye gönderilmiştir. İstanbul'dan gönderilenlerin toplanma durağı Sirkeci Tren Garı'dır.

26 Haziran 1943 tarihli Erzurum Valiliği'nin Dahiliye vekaletine göndermiş olduğu yazıda bu tarihe kadar 560 mükellefin okullarda barındırıldığını ve bu durumun devam edemeyeceğini belirtmiştir. Bu nedenle Erzurum Valiliği 150 çadır istemiştir. Erzurum'dan gelen bu istek üzerine harekete geçen Dahiliye Vekili Hilmi Uran, 3 Temmuz 1943'te Nafia Vekaletine (Bayındırlık Bakanlığı, günümüzün Çevre ve şehircilik Bakanlığı) gönderdiği yazıda, Erzurum'a gönderilen Varlık Vergisi borcunu ödeyemeyenlerin şehir merkezinde tutulamayacağını, çalışma kamplarının oluşturulması için çadırların bir an önce temin edilerek Erzurum'a gönderilmesini istemiştir.⁸⁵ Bakanlıklar düzeyindeki bu resmi yazışmalardan Erzurum'da bir yoğunluk olduğu anlaşılmaktadır.

3 Aralık 1943 tarihinde çalışma kamplarında bulunanların yüzüne güneş doğar. Başvekil Saraçoğlu, Dahiliye, Maliye ve Nafia Vekaletlerine göndermiş olduğu yazıda Varlık Vergisi borçlarını kanunun tayin ettiği müddet içinde ödemediklerinden dolayı çalışma mükellefiyetine tabi tutulmuş olan vatandaşların, aile ve iş muhitlerinde çalışarak geriye kalan borçlarını ödeyeceklerini bildirmiştir. Bu durumla alakalı olarak üzerinde herhangi bir tarih bulunmayan şöyle bir belge karşımıza çıkıyor: "Selahiyetli makamdan aldığımız malumata göre" başlıklı yazıda Varlık vergisi borçlarını kanunun tayin ettiği müddet içinde ödemediklerinden dolayı çalışma mükellefiyetine tabi

⁸⁴ Ökte, *a.g.e.*, s. 34.

⁸⁵ BCA, 3 Temmuz 1943, 30816.(bkz. *Ek-6*)

tutulanları hükümetin ailelerine iade edeceği ve ailelerinin yanında çalışarak kalan borçlarını ödeyecekleri belirtilmiştir. Bildiri şeklindeki bu yazıda, hükümetin göstermiş olduğu iyi niyet karşısında herkesin çalışarak bakiye borçlarını ödemesi gerektiği aksi takdirde Tahsil-i Emvâl Kanunu hükümlerinin uygulanacağı belirtilmiştir.⁸⁶

“Varlık Vergisi, devlete 300 milyon lira civarında bir gelir sağlamakla beraber, hareket noktası olan ‘dış ticaretin milli çıkarlara uygun işlemesi’ amacına ulaşmamıştır. Dış ticaret mekanizması, vergi öncesindeki gibi sonrasında da alışılmış yolunu izlemiştir. İktidarın bürokrat kanadı, bazı ekonomik fonksiyonların milliyetten ari oldukları gerçeğini, her zamanki saflığı ile gene görememiştir.”⁸⁷

12 Kasın 1942 yılından 17 Mart 1944 yılına kadar yaklaşık 16 ay kadar kısa bir süre yürürlükte kalan varlık vergisinin tartışmaları günümüze kadar devam etmiştir.

“Vergiyle dış ticaretin Türk ellere geçmesi isteği ise, radikal tedbirlere cesaret edilemeyip, uygulamada haksızlıklar yaratan bir vergiye gidildiği için amacına ulaşamamıştır. Unutmamak gerekir ki, Türk dış ticaretine hâkim bulunan azınlıklar, milletler arası bir ticari şebekenin Türkiye’deki ayaklarını temsil etmektedir. Onların aracılığı olmadıkça, dış ticaretin işleyişinde güçlükler çıkarabilmektedirler. Türk tüccarının onlarla uzlaşmaya gidişindeki nedenlerden biri budur.”⁸⁸

Bu uygulama ile başarılı bir şekilde bütçenin ihtiyaç duyduğu nakit karşılanmış ve piyasadaki fazla para çekilerek enflasyon bir nebze de olsa dizginlenmiştir. Ancak verginin uygulanması esnasında ortaya çıkan ikilikler, ayrımcı yaklaşımlar ve keyfilikler yarardan ziyade zarar getirmiştir. Sermaye sahipleri devlete güvenlerini yitirdiklerinden yurt dışına çıkmaya ve işlerini yabancı ülkelerde kurmaya başlamışlardır. Oysaki milli olmasa da bu zümre Türkiye’nin dış ticaretini yürütmekte, Türkiye’de ihtiyaç duyulan malların ithalatını sağlayarak ürün fazlasının da ihracatını yapmıştır. Sadece savaş döneminde değil normal zamanlarda da halkı sömüren ve haksız kazanç sağlayanlar mahkeme kanalıyla cezalandırılmalıdır. Belki de baştan beri Saraçoğlu Hükümeti Varlık Vergisi Kanununu ile sömürü düzenini alt etmeyi amaçlamıştır. Ancak ortaya çıkan umumi manzara yeni acıların yaşanmasına sebep olmuştur.

Varlık Vergisi benzeri uygulamalar Türkiye’yi uluslararası arenada yalnızlaştırmakta ve zor durumda bırakmaktadır. Azınlıklar ve hangi dine mensup

⁸⁶ BCA, 030/10/135/971/24 (bkz. Ek-7)

⁸⁷ İsmail Cem, *Türkiye’de Geri Kalmışlığın Tarihi*, Türkiye İş Bankası Yay., İstanbul 2010, s. 260.

⁸⁸ Doğan Avcıoğlu, *Türkiye’nin Düzeni*, Tekin Yayınevi, Birinci Kitap, İstanbul 1990, s. 477.

olursa olsun Türk vatandaşları tarih boyunca Anadolu coğrafyasının zenginliği olmuştur. Antidemokratik uygulama ve siyasetler onları ister istemez yabancı odakların kucağına itmiştir.

“Sonuçta, din ve ırk ayrımcısı bir uygulama olarak ortaya çıkan Varlık Vergisi, gayrimüslimler açısından ekonomiden tasfiye edilme operasyonu; devlet açısından, Lausanne’dan ve 11 Haziran 1932 yasasından sonra “iktisadi millileştirmenin” üçüncü aşaması; sınıfsal açıdan, Türk burjuvazisinin ilk büyük “yok pahasına sermaye edinme” fırsatı; İstanbul açısından, gayrimüslimlerin yerini Anadolu toprak ağasının ve tüccarının alması; Türkiye açısından, “paranın el değiştirmesi” olarak özetlenebilir.”⁸⁹

II. Dünya Savaşı’nın yarattığı kaos ortamında on altı ay uygulanan varlık vergisi, pek çok alanda olduğu gibi devlet bürokrasisi ile zengin-varlıklı sınıf arasında onarılamaz yaralar açmıştır. Varlık vergisi ile Türkiye’deki burjuvazi üzerinde yaratılan korkunun tesirleri uzun süren bir güven bunalımına neden olmuştur. Yahya Tezel bu konuda şu tespiti yapmıştır: “Bu verginin uygulanmasında bazı Türkler çok karlı çıkmış olsalar da, verginin estirdiği kasırga, zengin Müslüman-Türkleri de ürküttü. Bürokrat kökenli siyasi kadronun bugün için zengin gayrimüslimleri perişan eden gazabı, yarın zengin Türklere de yönelebilirdi.”⁹⁰

Cemil Koçak, varlık vergisinin uygulandığı dönemde her ne kadar dünyaya nazi zaferleriyle gelen anti-semitik heyecanlar hâkim olmuşsa da Varlık Vergisi Kanunu’nun çıkarılmasını bir iç politika sorunu olarak ele alır. Koçak’a göre varlık vergisi uygulaması İttihat Terakki iktidarı ile başlayan milli iktisat yaratma düşünün bir devamıdır.

“Osmanlı Devleti’nden miras alınan ekonominin yabancıların ve gayrimüslim azınlıkların elinde olduğu gerçeği, İttihat ve Terakki iktidarıdan itibaren değiştirilmek ve bazen hızlı, bazen de tedrici olarak, Türk –Müslüman sermayesinin yerini alması istenmiş ve bu, bir ölçüde de sağlanmıştır. Yani bu durum, devletin iktisadi politikada izlediği bir yöndür ve Cumhuriyet yıllarında da aynı yön ve gelenek sürdürülmüştür. Varlık vergisi kanunu da bu yönün ve geleneğin bir devamı sayılmalıdır.”⁹¹

Türkiye ekonomisi üzerine araştırmalar yapan Tevfik Çavdar ise Varlık Vergisinin uygulanması sırasında hatalar olduğunu kabul etmekte ancak bu hataların serbest piyasa sistemini savunan aydın ve işdünyası tarafından abartıldığını savunmaktadır. Ona göre günümüze kadar varlık vergisi temelinde gelen tartışmalarının hedefi ekonomi üzerindeki devlet müdahalesini önleme gayretidir. Ona

⁸⁹ Oran, *a.g.e.*, s. 392.

⁹⁰ Yahya S. Tezel, *Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi (1923-1950)*, Türkiye İş Bankası Yay., İstanbul 2015, s. 315.

⁹¹ Cemil Koçak, *Türkiye’de Milli Şef Dönemi (1938-1945)*, C. 2, İletişim Yay., İstanbul 2010, s. 514.

göre bu uygulama;

“Gerekirliliği gündeme getirilmeden faşist, azınlıklara yönelik bir nevi gasp olayı olduğu liberal düşünürler tarafından bir suçlama olarak ileri sürülmüştür. Kimse sermaye ve iş çevrelerinin o dönemdeki acımasız soygununu konuşmamaktadır. Yığınların yoksulluğu, açlığı yansıtılmamaktadır.”⁹²

1.3.1.3.7. Varlık Vergisinin Dönemin Basınına Yansımaları

Harp boyunca Türk basını ikiye ayrılmıştır. Yunus Nadi’nin ‘Cumhuriyet’i ile Ebüzziya’nın Tasviri Efkâr Gazetesi Alman yanlısı bir yayın politikası izlerken Hüseyin Cahit Yalçın’ın Tanini, Ahmet Emin Yalman’ın ‘Vatan’ı ve Sertel çiftinin Tan Gazetesi müttefik yanlısı bir yayın yapmıştır.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında olduğu gibi savaşa giden süreçte de Tan Gazetesi’nde Sabiha-Zekeriya Sertel çifti, Faşizm-Nazizm gibi diktatöryal akımların Türkiye’de vücut bulmasına karşı mücadele etmişlerdir. Bu durum Almanların dikkatini çekmiş ve gazetelerindeki Alman karşıtı yayınlar nedeniyle Sertellere duyulan öfkenin şiddetini, o günlerde Tan Gazetesi’ne gelen bayan bir Alman gazetecisiyle aralarında geçen konuşmadan anlamaktayız: “Sizin yazılarınız Almanya’da çok fena akisler yapıyor, dedi. Goebbels’in (o zamanki Alman propaganda bakanı Goebbels) size selamı var, “eğer bir gün elime geçerse, dilini keseceğim diyor.” Ben de efendisine selam söylemesini, dilimi keseceği güne kadar faşizmle mücadele edeceğimi söyledim.”⁹³

Vatan gazetesinin, Adolf Hitler’i küçümseyen Charlie Chaplin oyununu yayınlanması üzerine İsmet Paşa, gazetenin tarihinin en uzun kapatma cezasını (60 gün) almasını defterine “*Vatan gazetesinin tahriki ve kapatılması*” şeklinde kaydetmiştir.⁹⁴ İsmet İnönü, dış basında yaşanan bir olayı Türk basınından bir gazetenin haber yapmasını tahrik yani kışkırtma olarak görmektedir. Aslında bu durumun temel nedeni, haberin yapıldığı 8 Aralık 1942 yılı itibarıyla Nazi Almanya’sının cephelerde müttefiklere karşı sağlamış olduğu üstünlüktür. İnönü Hitler’in gazabını Türkiye üzerine çekmemek için gazeteyi cezalandırma yoluna gitmiştir. Sadece Vatan Gazetesi değil dönemin önemli basın organları, yaptıkları haber ile savaşan ülkelerin hoşuna gitmeyen bir haber yaptıklarında, Ankara’daki

⁹² Tevfik Çavdar, *Türkiye Ekonomisinin Tarihi (1900-1960)*, İmge Kitabevi, Ankara 2003, s. 318.

⁹³ Yıldız Sertel, *Annem Sabiha Sertel Kimdi, Neler Yazdı?*, YKY, İstanbul 2008, s. 188.

⁹⁴ İsmet İnönü, *Defterler (1919-1973)*, Yayına Hazırlayan: Ahmet Demirel, YKY, İstanbul 2008, s. 345.

büyükelçiler harekete geçerek hükümete baskı yapmaktadırlar. Burada özellikle Almanya'nın Ankara Büyükelçisi Von Papen'in etkisi büyüktür. Papen, Türkiye'ye geldiği ilk günden itibaren basın mensuplarıyla yakın ilişki kurmuş bazen rüşvet de vererek ülkesi aleyhine olacak propagandanın önüne geçmiştir. Dönemin gazeteleri hükümetin talimatları doğrultusunda yayın yapmadıklarında hükümetin gazabına uğramakta ve Basın Umum Müdürlüğü ya da İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından ağır cezalara maruz kalmaktaydılar. Bunun da etkisiyle basın verginin uygulanması esnasında milliyetçi bir yaklaşımla verginin ülkeye faydalarını anlatırken yükümlü listelerinin yayımlanmasını, satışa çıkan gayrimüslim mallarının ilanını, vergisini vermeyen mükelleflerin isimlerini açığa vurma görevini de üstlenmiştir.

Varlık Vergisi Kanunu'un çıkarılmasından yaklaşık altı ay öce Zekeriya Sertel kazanç vergisini gündeme getirmiştir.

“Devlet memurları arasında savaş koşullarından faydalanıp olağanüstü zenginlikler elde edenlere yönelik bir kanun tasarısının hazırlanarak TBMM'ye sunulduğunu duyduk. Ancak yasama yılının sonuna gelinmesine rağmen bu tasarıdan bir ses çıkmamıştır. Harbin doğurduğu fevkalade şartlar içinde bu iki kanunun da çıkması, harp yüzünden kazanılmış gayrimeşru servetlere karşı duyulan kini tatmin edecek, hükümetin mevkiini ve nüfuzunu kuvvetlendirecek ayrıca devlete bir gelir teminine yarayacaktır.”⁹⁵

Sertel, olağanüstü savaş kazançlarına yönelik çıkarılması muhtemel bir kanunun faydalarını böylece sıraladıktan sonra zamanın daralmasına rağmen hükümetin böyle bir teşebbüsten henüz vazgeçmediğini ileri sürmüştür.

Kanunun yayımlandığı gün Tan Gazetesi “Başvekilimizin Meclis Beyanatı Ş. Saraçoğlu, İktisadi Buhranın Zorluklarını Yenmek İçin Alınacak Tedbirleri İzah Etti” manşetiyle duyurmuştur.⁹⁶ Zekeriya Sertel ise Varlık Vergisi'nin gerekliliğini anlattığı başyazısını şöyle bitirmiştir:

“Hükümetin gayesi, külfetle nimeti bütün vatandaşlara mütesaviyen taksim etmek olduğuna göre, yalnız nimetten istifade edenlerin tespiti ve bunların millete borçlu oldukları fazla kazançlardan hükümetin tespit ettiği nimetleri iade etmesi, bu gayenin tahakkuku için en lüzumlu bir şarttır. Giriştiği bu güç fakat çok faydalı işte ve iktisadi mevzularda alınmakta olan diğer kararların tatbikinde Saraçoğlu ve hükümetine başarılar dileriz.”⁹⁷

İkinci Dünya Savaşı boyunca hükümet politikasıyla ters düşmeden müttefik-

⁹⁵ Zekeriya Sertel, Fevkalade Kazançlar Kanunu Niçin Çıkarılmıyor?, *Tan*, 10 Haziran 1942.

⁹⁶ *Tan*, 12 Son Teşrin 1942.

⁹⁷ Zekeriya Sertel, Ş. Saraçoğlu'nun Millet Meclisteki Beyanatı ve Alınan Yeni Kararlar, *Tan*, 13/11/1942.

demokrat cephenin öncülüğünü yapan Yalman ve Vatan Gazetesi, bu tutumuna rağmen Almanya'nın savaşta önde olduğu dönemlerde Nazi baskısı nedeniyle hükümetle ters düşmüştür. Ahmet Emin Yalman anılarında Başbakan Şükrü Saraçoğlu ile aralarında geçen bir sürtüşmeyi şöyle anlatır:

“Tenkitten hoşlanmıyorsanız neden sansür koymuyorsunuz? ‘Tenkitte hürsünüz’ diyorsunuz, biz de görev ve sorumluluğumuzun gereği olarak, bu özgürlüğü memleketin yararına kullanmak zorunda kalıyoruz. Derhal başımız belalara uğruyor. Hâlbuki siz apaçık sansür usulünü yürütseniz bizim hiçbir sorumluluğumuz kalmaz, sorumluluk size geçer. Siz de rahat edersiniz biz de.”

Saraçoğlu şöyle cevap verir: “ben sansür koymam, Anayasa'nın dışına çıkmam. Fakat sen haddini bileceksin, bunu aşmayacaksın, aşarsan cezanı göreceksin!..”⁹⁸

Yukarıda özetlenmeye çalışılan, savaş yıllarındaki hükümet-basın ilişkilerinin serencamında Varlık Vergisi hükümetle basının ittifak ettiği tek konudur. Bu ittifakta Saraçoğlu'nun basın mensupları ile Varlık Vergisi üzerine yapmış olduğu toplantının büyük etkisi olmuştur. Rıdvan Akar, basının Varlık Vergisinde hükümeti desteklemesinin sebebi olarak gazetecilere düşük rakamlarda Varlık Vergisi tahakkuk etirilmesinin etkili olduğunu ileri sürmektedir. Hükümetin gazetecilere tanımış olduğu bu avantajdan başta Ermeni Jamanak Gazetesi olmak üzere azınlık basını da yararlanmıştır.⁹⁹

Basın Varlık Vergisi sürecinde yaptığı yayınlarla iki görev üstlenmiştir: Uygulamayı ideolojik açıdan destekleme ve tahsilat süreci hakkında teferruatlı bilgiler verip halkı bilgilendirmek.¹⁰⁰ Böylece mükellefleri vergilerini ödemeye teşvik etmek. Henüz varlık vergisi kanunu TBMM'de kanunlaşmadan başta dönemin basınının amiralleri Ahmet Emin Yalman, Nadir Nadi gibi önemli kalemler savaş döneminde aşırı zenginlik elde edenlerden vergi alınmasına dair yazılar yazmışlardır. Burada bir parantez açmak gerekirse Ahmet Emin Yalman ve Nadir Nadi verginin uygulanması döneminde etkili bir şekilde vergiyi savunurken uzun yıllar sonra yayınladıkları anılarında (Yalman, *Yakın Tarihte Gördüklerim Geçirdiklerim*, 1970- Nadi, *Perde Aralığından*, 1964) tam tersi beyanlarda bulunmuşlardır. Bu paradoksun ortaya çıkmasında ya Varlık Vergisinin uygulanması döneminde hükümetin gazeteciler

⁹⁸ Ahmet Emin Yalman, *Gördüklerim Geçirdiklerim*, Rey-Pera Yayınları, C. 2, İstanbul, s. 1163.

⁹⁹ Rıdvan Akar, *Varlık Vergisi Kanunu*, Belge Yay., İstanbul 1992, s. 66.

¹⁰⁰ Aktar, *a.g.e.*, s. 234.

üzerindeki baskısı etkilidir ya da zikredilen gazetecilerin anılarını kaleme aldıkları dönemde Varlık Vergisi aleyhindeki atmosferin tesiridir.

Varlık Vergisi Kanunu'nun çıktığı dönem İstanbul milletvekili olarak Meclis'te bulunan Cumhuriyet Gazetesi yazarı Abidin Daver, büyük ticari işletmelerin vergi alanında uzman kişilerden fikir alarak vergi kaçırdıklarını iddia ettiği yazısında şu sözlerle kanunu savunmuştur:

“Sabit gelirli fakir ve orta sınıf halk yüzde 25, yüzde 30 ve daha fazla vergi verirken bu gibi ticarethaneler kazandıkları yüzbinlerden ve milyonlardan hiç denilecek kadar az vergi ödemişlerdir... İşte şimdi Varlık Vergisi bu gibi varlıklılardan vatanın hissesini istemektedir. Varlık Vergisi milletin ruhundan kopup gelen yüksek bir heyecanın eseridir. Varlık Vergisini varlığı olan herkes verecektir.”¹⁰¹

Varlık Vergisinin uygulandığı dönemlerde İstanbul'da Rumca yayınlanan Metapolitefsis Gazetesi'nin, kanun aleyhinde yayın yapması Basın Umum Müdürlüğü'nün tepkisini çekmiştir. Bu konuda Umumi Müdür Selim Sarper, İç Yayın Dairesi Müdürü Server İskit'in tutmuş olduğu raporu, 24 Ocak 1944'te Başvekalete göndermiştir. İskit, 22 Ocak 1944 tarihli raporunda sözü geçen gazetenin, Varlık Vergisi mükelleflerinin adeta yayın organı haline geldiğini ve mükellefler için genel bir af istediğini beyan etmiştir.¹⁰²

Yeni Asır Gazetesi, Başvekil Saraçoğlu'nun hükümet programını okurken varlık vergisi ile ilgili sözlerini manşetten şöyle vermiştir. “Başvekil Dedi ki: Tedavüldeki paramız artmıştır. Küçük yaralara ilaç ararken büyük yarayı ihmal edemezdik. “Varlık vergisi” ihdas ederek tedavülden bir kısım parayı çekeceğiz.”¹⁰³

1942 yılı sonuna gelindiğinde mükelleflerin kendilerine tarh edilen vergiyi ödemeye başladıklarını ancak bir kısmının süreyi elinden geldiğince uzatmaya çalıştığını görüyoruz. Akşam Gazetesi'ndeki habere göre yılın son günü gecesinde de vergi dairelerinin açık olacağı ve mükelleflerin kaçınmak yerine vergilerini bir an önce yatırmaları gerektiği duyurulmuştur. Aynı haberde mallarını satışa çıkaran vatandaşlardan Sümerbank'ın ihtiyaç duyduğu pamuk, yün gibi ürünleri satın alacağı ifade edilmiştir.¹⁰⁴ İktisatçı Refii Şükrü Suvla, Vatan Gazetesi'ndeki köşesinde Varlık Vergisi uygulamasının haklılığını savunup ve Türk Lirasının değerini arttıracaklarını

¹⁰¹ Abidin Daver, Varlık Vergisinin Manası, *Cumhuriyet*, 23 Aralık 1942.

¹⁰² BCA, 030/10/86/569/18. (Belgenin orijinal metni için bkz. Ek-8-9.)

¹⁰³ *Yeni Asır*, 12 Senteşrin 1942.

¹⁰⁴ *Akşam*, 31 Aralık 1942.

iddia ederek şunları kaleme almıştır: “Varlık Vergisi içinde bulunduğumuz harpte muharip ve bitaraf birçok memleketlerde zaten tatbik edilmiştir. Bilhassa İsviçre’de ordu masraflarının mühim bir kısmı bir defaya münhasır olarak tarh edilen bu vergi ilen karşılanmıştır.”¹⁰⁵

17 İlkkanun (Aralık) 1942 tarihli Ulus Gazetesi, Varlık Vergisini ödeyemeyenler için belirlenen çalışma kamplarını ve Ankara’yla İzmir defterdarlıklarında varlık vergisi mükelleflerinin isimlerinin ve ödeyecekleri vergi miktarının askıya çıkarıldığını duyurmuştur. Süreç hızla ilerlerken mükellefler bu yükü daha az hasarla atlatmak için kendilerince yol ve yöntemler aramışlardır. Bunlardan biri şu şekilde ifade edilmiştir:

“Bu koşullarda bu vergiye direniş kolay değildir; bu doğrultuda bir yandan güçlü siyasetçilerin tavassutu aranırken, diğer bir yandan vergi miktarının değiştirilmesi için TBMM dilekçe komisyonuna başvurulmuştur. Birinci yolun en bilinen örneği Hilmi Uran listesidir. Adana’nın Hacı Ömer ve Nuh Naci gibi önde gelenleri, yüksek buldukları vergilerini düşürmek için CHP Grup Başkanvekili ve eski Adana valisi olan Hilmi Uran’a başvurmuşlardır ve bu girişimlerin neticesinde Hilmi Uran’ın hazırladığı listenin Adanalıların vergi miktarlarında bir düşüş sağladığı bilinmektedir. İkinci yola başvuranlar ise genellikle sonuç alamamışlardır.”¹⁰⁶

Görülen odur ki, Varlık Vergisi uygulaması basını da ikiye bölmüştür. Bir tarafta aleyhte olanlar diğer tarafta lehte olanlar. Hükümet ise Avrupa’daki değişimleri yakından takip ederek tepkisini sert veya yumuşatma yoluna gitmektedir. Bununla beraber milli bir sermayedar grubu oluşturmak istenmekte ve bunun yolunun da Varlık Vergisi’nden geçmekte olduğu hem basın ve hem de hükümet tarafından dil ucuyla da olsa ifade edilmiştir.

1.3.1.3.8. Varlık Vergisine İlk Tepkiler

İstanbul’daki İngiliz Ticaret Odası’nın aylık olarak yayınladığı derginin 27 Şubat 1943 tarihli sayısında “Yıllık Rapor” başlıklı bir yazıda Varlık Vergisi uygulamalarına yer verilmiştir. Yazıda, milli savunma harcamaları için konulan vergilere hiç kimsenin itiraz etmeyeceği belirtilmekle beraber, verginin tahsilatı esnasında yaşanan disiplinsiz ve adaletsiz uygulamalara özellikle dikkat çekilmiştir. Cahit Kayra’nın yazdığına göre dönemin İstanbul Defterdarı Faik Ökte, Varlık

¹⁰⁵ Refii Şükrü Suvla, Varlık Vergisi Paranın Kıymetini Yükseltecektir, *Vatan*, 13/11/1942.

¹⁰⁶ İlhan Tekeli-Selim İlkin, *İktisadi Politikaları ve Uygulamalarıyla İkinci Dünya Savaşı Türkiye’si*, İkinci Cilt, İletişim Yayınları, İstanbul 2014, s. 46.

Vergisi'nin uygulanması sırasında Beyoğlu'nda bir Ermeni tüccarın evini satın almıştır. Bu durum İstanbul İngiliz Ticaret Odası'nın dikkat çektiği uygulama esnasındaki keyfiliği doğrular niteliktedir.

Yıllık Rapor adlı yazının sonunda Birleşik Krallık'taki ihracatçıların Türkiye'deki bu durumu göz önünde bulundurmaları gerektiği belirtilmiştir. İngiltere'nin Türkiye Büyükelçisi Sir Hughe Knatchbull-Hugesen'in fahri başkanı olduğu, İstanbul İngiliz Ticaret Odası'nın yayınladığı bu dergideki yazı Basın Genel Müdürü Selim Sarper'in dikkatini çekmiştir. Sarper, bu yazıyı 17 Mart 1943 tarihinde ilgili gördüğü Başbakanlığa, Dış İşleri Bakanlığına ve Ticaret Bakanlığına göndermiştir.¹⁰⁷

Varlık Vergisinin kanunlaşmasından sonra kısa süre içinde vergi borcu kendilerine tebliğ edilen yabancı uyruklu vatandaşların hemen bağlı bulunduğu konsoloslukları harekete geçirerek vergi borçlarının bir kısmını sildirdiklerinden bir kısmını da ödediklerinden yukarıda bahsetmiştik. Türk vatandaşı azınlıklar ise Varlık Vergisi kanununun çıkarılmasını olağanüstü savaş şartlarının bir sonucu olarak görmüştür. Ancak vergi borçları cetvellerinin oluşturulması ile birlikte mevcut servetlerinin kat be kat üzerinde bir vergiyle muhatap olmuşlardır. Bu nedenle hükümete ya da İstanbul Valiliğine başvurarak borç yükü nedeniyle uğradıkları mağduriyeti dile getirmişlerdir. Bu dönemde Büyük Millet Meclisi'ne 13.348 diğer kurumlara ise (Vekaletlere, Valililiklere...) 10.968 olmak üzere toplam 24.316 itiraz dilekçesi sunulmuştur. Bu dilekçelerden 20.000'den fazlası incelenerek karara bağanmıştır. Bu itirazlarda Müslüman mükelleflere ait 9.141 itiraz dilekçesi kayda geçerken gayrimüslim mükelleflerden ise 15.173 itiraz dilekçesi sunulmuştur.¹⁰⁸

İstanbul Beyoğlu'nda kumaş dükkanı olan Leon Bahar, İstanbul Valiliğine yazdığı dilekçede 1941 yılında askere alınarak on beş ay askerlik yaptığını, 20 yıllık çalışma hayatı sonucunda 30 bin lira bir seveti olduğunu belirttikten sonra dilekçesine şöyle devam etmiştir:

“Bu durumda piyasadaki kargaşalığa muhakkak olarak set çekeceğini bildiğim Varlık Vergisini müsterihane beklerken şekilde tahmin edildiğini anlayamadığım 120 bin lira gibi dehşetli bir rakamla karşılaştım... Bütün hüsnüniyetime rağmen bu rakam istikbaldeki varlığımın karşılığı olarak bir efsane halinde olsun henüz hayalimde bile tecessüm etmemiştir... Bu durumun düzeltilerek

¹⁰⁷ BCA, 030/10/85/560/19. (bkz. Ek-10)

¹⁰⁸ Ökte, a.g.e., s.110.

*hakiki varlığıma göre bir verginin tarhını büyüklerimden derin tazim ve saygılarımla rica ederim”.*¹⁰⁹

Leon Bahar Varlık Vergisi borcunu ödeyemediği için Aşkale çalışma kampına gönderilmiştir. Leon Bahar burada da bulunduğu süre içerisinde uğradığı haksızlığı dile getirmek için çeşitli bakanlıklara mektuplar göndermiştir. Bunlardan birinde Gümrük ve Tekel Vekili Suat Hayri Ürgüplü’ye göndermiş olduğu bir mektuba Ürgüplü tokat gibi şu cevabı yazmıştır: “Kamplarda ancak vazife vardır ve vatana aittir. Kimseye kanun harici istisnai muamele yapamam, isterse babam olsun. Numune olarak İzmir ve diğer Anadolu ekalliyetlerini (azınlıklarını) değil Türk vatandaşlarını örnek gösterebilirim. Vatan borcu ödemiş bu insanlar sizler için birer örnektir.”¹¹⁰ Suat Hayri Ürgüplü, İstanbul’da varlık vergisi mükelleflerinin tespiti için kurulan komisyona CHP müfettişi olarak katılmıştır. Leon Bahar, kamptaki diğer gayrimüslim arkadaşlarının kendisinin uyarmasına rağmen bu girişimlerinden vazgeçmemiş ve hükümet nezlindeki çabalarına devam etmiştir.

Varlık Vergisinin uygulanmaya başlanması ile kendilerine tahakkuk ettirilen vergileri ödeyecek nakit paraları olmayan Kanaat ve Cihan Kitabevleri ellerindeki kitapları satın alması için Milli Eğitim Bakanlığı’na başvurmuşlardır. Kanaat Kitabevi sahibi İlsay Bayar yazmış olduğu dilekçede kendisine tahakkuk edilen 494.500 lira varlık vergisinin 250 bin lirasını ödediğini ancak bu ödemeyi yaparken de elindeki tüm emvali sattığını belirtmiştir. Bu nedenle geri kalan borcu için elinde tek kalan şeyin elli yıldır yayınladığı kitapları olduğunu belirtmiştir. Aynı durumda olan Cihan Kitabevi sahibi Aramanuş Acun Maarif Vekaletine yazdığı dilekçesinde, kendisine 30 bin lira Varlık vergisi tahakkuk edildiğini ancak kitabevinin meskeniyle birlikte ancak 8.000 lira edeceğini belirtmiştir. Buna rağmen elinde mevcut bulunan 1200 lirayı 31 Aralık 1942 tarihinde Kocapaşa Maliye Şubesine yatırmıştır. Geri kalan borcu için elinde bulunan önemli hukuk kitaplarını, kısa sürede satmaya kalkarsa ancak kiloyla kesekağıtçılara satabileceğini bu nedenle Bakanlığın bu kitapları satın almasını istemiştir. Dönemin Maarif Vekili Hasan Ali Yücel durumu Başvekaletine bildirerek görüş istemiştir.¹¹¹

Varlık vergisine muhatap olan zümre başta İstanbul ve İzmir olmak üzere

¹⁰⁹ Nurten Yalçın Erüs, *Leon Bahar’ı Takdimimdir*, Kırmızıkeci Yay., İstanbul 2019, s. 467.

¹¹⁰ A.g.e., s.269.

¹¹¹ BCA, 27 Ocak 1943, 030/10/144/31/13. (bkz. *Ek-11-12*)

yaşadıkları şehirlerin lüks semtlerinde rahat bir yaşam sürmekteydiler. Doğal olarak Aşkale çalışma kampında karşılaştıkları kötü tablo karşısında Leon Bahar ya da Aşkale'ye giden tanıdıklarının gönderdiği mektuplardan öğrendikleri şartlar dolayısıyla Kanaat ve Cihan Kitabevleri gibi hükümet nezdinde çare arayacaklardır. Nitekim Sabiha Sertel'in anılarında geçen şu satırlar çalışma kampının hal-i pürmelalini göstermektedir.

“Borçluların Aşkale’ye sürülmesi büyük burjuvalar arasında bir panik yaratmıştı. Gidenlerden gelen mektuplar, Allahın çayırında, çadırlar, barakalar içinde yaşadıklarını, yiyecek bulamadıklarını, her gün sabahdan akşama kadar taş kırdıklarını bildiriyordu. Kanun, nazi metotlarıyla yürütülüyordu.”¹¹²

Varlık vergisi üzerine kalem oynatan birçok araştırmacı vergisini ödemeyen mükelleflerin çalışma kamplarına trenlerle gönderilmesini Nazi toplama kamplarına benzetmektedir. Çalışma kamplarına gönderilen çoğu gayrimüslim Türk vatandaşları da yolda imha edileceklerini düşünmüştür. Verginin uygulandığı ilk günlerde İstanbul’da kereste tüccarı olan bir Ermeni vatandaş, mal varlığının üç katı vergi ile mükellef tutulduğunu, yolda öldürüleceğinden korktuğu için kaçmayı düşündüğünü İstanbul Defterdarı Ökte’ye anlatmıştır.¹¹³

Babası Hayim Alaton Aşkale çalışma kampına gönderilen Yahudi kökenli iş adamı İshak Alaton, Rıdvan Akar’a vermiş olduğu mülakatta kendisinin Şişli Terakki Lisesi’nde okuduğu dönemlerde okula Türk subaylarıyla birlikte Nazi subaylarının gelerek, Nazizmin propagandasını yaptığını söylemektedir.¹¹⁴

Erzurum’da çalışma kampına gönderilen Parseh Gevrekyan adlı Ermeni asıllı kereste tüccarının şu sözleri varlık vergisi ile yaşanan dramı anlatmaktadır:

“Erzurum ve Aşkale’deki birçok arkadaşım hemen Türkiye’yi terk ettiler. Hatta bize de “aptallar, bize onca yaptıklarına rağmen kalıyorsunuz” dediler. Ancak bizler kalanlar bu vatanın çocuğuyduk ve ölümlerimiz bu topraklarda yatıyordu. Çünkü bu memleketi seviyorduk. Gidenler de hala buraları özler ve arar.”¹¹⁵

Nasıl ki Hitler Almanyası’nın uygulamalarıyla başta Yahudiler olmak üzere saf Alman ırkı haricindekileri ülke dışına çıkarma amacı güttüyse bu birkaç örnek de varlık vergisinin de benzer tonlar taşıdığını göstermektedir. Konuşulan dillere göre

¹¹² Sabiha Sertel, *Roman Gibi (1919-1950)*, Cem Yay., İstanbul, 1978, s.241.

¹¹³ Ökte, *a.g.e.*, s. 151.

¹¹⁴ Akar, *a.g.e.*, s. 112.

¹¹⁵ Akar, *a.g.e.*, s. 110.

1935-1950 yılları arasında Türkiye nüfusunda şöyle bir değişim söz konusudur.¹¹⁶

Tablo 3.

Konuşulan dillere göre 1935-1950 yılları arasında Türkiye nüfusundaki değişim.

Diller	Yıllar	
	1935	1950
Umumi Yekün	13.899.073	20.947.188
Rumca	108.725	89.472
Ermenice	57.599	52.776
Musevice	42.607	35.786

Türkiye'nin maliye bürokrasisinde önemli görevler üstlenen Başer Kafaoğlu ise yukarıdaki tabloda görülen gayrimüslim nüfusundaki bu azalmayı 1948 yılında İsrail Devleti'nin kurulmasına bağlamıştır. 1950'den sonraki gayrimüslim nüfustaki düşüşüyse 6-7 Eylül 1955 yılında yaşanan olaylara bağlamaktadır. Kafaoğlu'na göre Türkiye'yi kendilerine vatan bilenler vergilerini ödeyerek ticari hayatlarına kaldıkları yerden devam etmişlerdir.¹¹⁷

“Kısacası, Varlık Vergisi Türkiye ekonomisinde hâkim sınıflar arasındaki dengeyi sarsan, savaş sonrası dönemine de yayılacak uzun dönemli bazı politik sonuçlar doğuran önemli bir olay olarak kabul edilmelidir.”¹¹⁸

Tablo 4.

*Türkiye'deki İllere Göre Varlık Vergisinin Miktarı*¹¹⁹

Sıra No	Vilayetler	Tahakkuk (TL)	1942 Yılı Tahsilatı (TL)	Tahsilat %
1	İstanbul	347.779.607	179.591.322	51
2	İzmir	27.645.001	19.385.652	70
3	Ankara	16.713.117	15.143.443	90
4	Bursa	11.060.589	5.534.264	50
5	Seyhan	9.922.537	7.342.761	74
6	İçel	6.232.515	5.242.337	84
7	Hatay	3.253.440	1.978.794	60
8	Samsun	2.390.975	2.177.577	91
9	Çanakkale	2.344.082	1.601.114	68
10	Balıkesir	2.274.410	2.109.292	92

¹¹⁶ Akar, *a.g.e.*, s. 93.

¹¹⁷ Kafaoğlu, *a.g.e.*, s. 66.

¹¹⁸ Korkut Boratav, *Türkiye'de Devletçilik*, İmge Kitabevi, Ankara 2006, s. 345.

¹¹⁹ Güçlü, *a.g.e.*, s. 177-178.

11	Manisa	2.234.074	2.099.019	93
12	Konya	1.820.820	1.789.174	98
13	Kocaeli	1.808.070	1.522.269	84
14	Zonguldak	1.716.727	1.442.922	84
15	Aydın	1.615.548	1.493.876	92
16	Eskişehir	1.204.345	1.189.445	98
17	Kayseri	1.132.286	1.010.063	89
18	Kütahya	1.064.256	1.057.419	99
19	Denizli	1.046.252	983.257	93
20	Edirne	1.037.250	683.383	65
21	Erzurum	1.029.019	913.166	88
22	Diyarbakır	1.008.500	806.724	79
23	Urfa	969.310	864.058	89
24	Sivas	891.923	736.845	82
25	Antalya	889.109	866.339	97
26	Muğla	840.515	833.485	99
27	Afyon	840.098	803.098	95
28	Gaziantep	834.379	779.817	93
29	Tokat	794.270	773.776	97
30	Kars	783.950	763.585	97
31	Niğde	681.122	640.107	94
32	Bolu	673.963	651.308	96
33	Tekirdağ	655.726	543.791	83
34	Trabzon	609.721	494.103	81
35	Ordu	548.350	470.881	86
36	Kastamonu	462.791	438.321	94
37	Yozgat	453.250	326.592	72
38	Kırklareli	450.741	296.115	65
39	Giresun	443.735	430.955	97
40	Malatya	421.006	379.021	90
41	Bilecik	388.249	374.835	96
42	Ağrı	381.250	358.850	94
43	Maraş	373.200	348.871	93
44	Elazığ	344.289	244.530	71
45	Mardin	324.250	322.382	99
46	Amasya	311.160	311.160	100
47	Isparta	306.712	302.176	98
48	Çorum	300.750	298.750	99
49	Sinop	264.392	257.392	97

50	Burdur	206.491	202.311	97
51	Çankırı	180.430	176.430	97
52	Siirt	167.651	157.031	93
53	Rize	145.341	90.664	62
54	Erzincan	127.587	126.437	99
55	Gümüşhane	115.177	109.177	94
56	Van	113.300	108.300	95
57	Kırşehir	105.400	97.100	92
58	Çoruh (Artvin)	90.900	78.150	85
59	Bingöl	78.200	56.800	72
60	Muş	63.450	60.176	94
61	Tunceli	50.520	47.455	94
62	Bitlis	23.750	17.750	74
63	Hakkari	5.626	5.626	100

Tabloya bakıldığında tarh edilen varlık vergisinin %'de 100'ünü sadece Amasya ve Hakkâri illerinin ödediği görülür. Hatay Varlık Vergisi tarh edilen sıralamada Türkiye'nin büyük kentlerinden sonra 6. sırada gelmektedir. Nüfuslarına oranla daha küçük illere daha fazla miktarda vergi ödevi yüklenmesi, o ilin demografik yapısıyla alakalı bir durumdur. Örneğin; Türkiye'nin 3. Büyük ili olan İzmir'e, Ankara'dan yaklaşık 10.000.000 lira fazla vergi tarh edilmiştir. Yukarıdaki tablodan elde edilen bir diğer sonuç ise vergi miktarı oranı arttıkça o ilin vergiyi ödeme oranı da düşmektedir. Tablodaki sıralama en çok vergi tarh edilen il olan İstanbul'dan başlayarak en az vergi tarh edilen ile doğru sıralama yapılmıştır. Tahakkuk edilen vergi miktarıyla o ilin ödediği vergi miktarı değişiklik göstermektedir. Örneğin Hatay'a tahakkuk ettirilen vergi miktarı 3.253.440 Türk lirasıyken, Hatay mükellefleri bu miktarın 1.978.794 lirasını ödemiştir. Oysaki Samsun vilayetine Hatay'dan daha az bir vergi tahakkuk ettirildiği (2.390.975) halde Samsun, Hatay'dan daha fazla bir (2.177.577) vergi ödemiştir.

1.1.1. Yol Vergisi

Osmanlı Devleti'nde ihtiyaç duyulan karayollarının yapımı için alınan bu vergi Cumhuriyet döneminde de halktan toplanmaya devam edilmiştir. Hem nakden hem de bedenen ödenebilen yol vergisi Cumhuriyet Türkiye'si'nde beş ve daha fazla çocuğu olandan alınmamıştır. Buradaki amaç uzun yıllar savaşlarda kırama uğrayan nüfusu

arttırmaktır.

İkinci Dünya Savaşı ile birlikte devletin ihtiyaç duyduğu yol ve finansman nedeniyle mevcut yol vergisi iki katına çıkarılmıştır. Bu durum gerek halk ve gerekse 1946’da kurulan Demokrat parti tarafından eleştirilmiştir.

Bu vergi kısa süre Hatay’da kurulan Hatay Devleti tarafından da tahakkuk edilmiştir. Hatay’ın Anavatan’a katılmasından sonra da çıkarılan 3711 nolu ve 7 Temmuz 1939 tarihli Hatay Vilayetinin kurulmasına dair kanunda da “Hatay Hükümetince tahakkuk ettirilmiş bulunan yol vergisinin 1 Kânunusani 1940 tarihine kadar tahsiline devam olunur.”¹²⁰ diye bir madde yer almıştır. Türkiye’de daha önce çıkarılan vergi kanunları Hatay’ın anavatana katılması ile birlikte berdevam uygulanmıştır. Vakıflı Köyü’nden Musa Emlikyan adlı vatandaşla yapılan görüşmede, Müslüman-gayrimüslim ayrımı yapılmadan birçok kişinin belli zamanlarda yol yapımında çalıştırıldığına dair bir bilgi edinilmiştir.¹²¹

Tek Parti iktidarının İkinci Dünya Savaşı’nda uygulamış olduğu bu vergiler; zengin sınıftan tüccarlara, gayrimüslimlerden Müslüman halka toplumun tüm katmanlarında büyük hoşnutsuzluklara sebep olmuştur. CHP iktidarı, savaşın hemen ardından girmiş olduğu 1946 seçimlerini “açık oy, gizli sayım” gibi tartışmaları günümüze kadar gelen ucube bir seçim yöntemiyle kazanabilmiştir. İkinci Dünya Savaşı döneminde halk yaşamış olduğu toplumsal travmayı, fırsat bulduğu ilk seçimde yani 14 Mayıs 1950’de Demokrat Partiyi iktidara getirerek açığa vurmuştur. Demokrat Parti iktidarı 1952 yılında yol vergisini kaldırmıştır.

¹²⁰ Resmi Gazete, 11 Temmuz 1939, s. 12210.

¹²¹ Vakıflı Köyü’nden Musa Emlikyan ile yapılan röportaj, 14/05/2020.

İKİNCİ BÖLÜM

VARLIK VERGİSİ'NİN HATAY'DAKİ UYGULAMALARI

2.1. İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Hatay'ın Genel Yapısı

Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Mütarekesi'nden sonra ilk işgal edilen yerlerden birisi Hatay'dır. Zira Hatay, bulunduğu stratejik konumu itibarıyla İtilaf devletlerinin gerek Ortadoğu'daki gerekse Güney Anadolu'daki işgallerine askeri ve lojistik desteği sağlayacak önemli bir noktadadır. Fransızlar işgalin ilk günlerinden itibaren Dört Yol'a yerleştirdikleri Ermenilerle birlikte katliamlara başlamıştır. Fransız ve Ermeni talanı karşısında Dört Yol halkı da teşkilatlanarak direnişe geçmiştir. Direnişin ilk fitili Karakese Köyü'nde Mehmet Kara tarafından ateşlenmiştir. *19 Aralık 1918 tarihinde yapılan bu çarpışma Türk milletinin mütecaviz düşmana karşı ilk ayaklanması ve direnmesidir.*¹²²

Mütareke sonrasında başlayan işgaller Kurtuluş Savaşı ile sona ermiş ve 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Antlaşması ile yeni kurulan bağımsız Türk devleti tüm dünya tarafından tescil edilmiştir. Lozan Antlaşması'nda Hatay Misak-ı Milli sınırları dışında kalmış ve Fransız işgali devam etmiştir. 1918'den 1939'daki anavatan katılışına kadar geçen süreçte Hatay halkı, silahlı çetelerle Fransız işgal güçlerine karşı direnirken, Ankara ile olan siyasi ilişkilerini de devam ettirmiştir. Hatay milli mücadelesinin önemli ismi Tayfur Sökmen, Hatay'da direnişi örgütlerken aynı zamanda Atatürk tarafından 1935 seçimlerinde Türkiye Büyük Millet Meclisine Antalya mebusu olarak sokulmuştur. 15 Mart 1923 tarihinde Adana'yı ziyaret eden Atatürk, Hataylı kadınlar tarafından siyah elbiselerle karşılanmıştır. Bu topluluktan Ayşe Fitnat Hanım'ın okumuş olduğu duygulu şiir karşısında Gazi Paşa *"Kırk asırlık Türk yurdu düşman elinde esir kalamaz"* diyerek tepkisini göstermiştir. Atatürk Hatay'ın Anavatan'a katılmasını *"şahsi meselesi"* olarak görmüş ve Kurun (Vakit) Gazetesi'nde Asım Us takma adıyla Hatay meselesine yönelik eleştirilerini hükümete yöneltmiştir. 1937 yılında Atatürk bizzat Vakit Gazetesi sahibi ve başmuharriri Asım

¹²² Süleyman Hatipoğlu, *Milli Mücadele ve Anavatan Katılım Sürecinde Hatay*, Pegem Akademi Yay., Ankara, 2012, s. 18.

Us'u Dolmabahçe Sarayı'nda yemeğe davet etmiş ve yemek sonrası bir yazı dikte ettirerek gazetede yayınlanmasını sağlamıştır. Asım Us anılarında kendi ismiyle yayımlanan hakikatte Atatürk'ün yazmış olduğu beş makale hakkında şunları yazmaktadır: “Bu makaleler dikkat ile okunursa Atatürk'ün Hatay meselesindeki yanlış ve haksız hareketlerinden dolayı o zamanki Fransız ricalini şiddetle tenkit ettiği gibi İsmet İnönü Hükümetine karşı da bu meseleden dolayı biraz serzenişte bulunduğu görülür.”¹²³

23 Temmuz 1939'da Hatay'ın Anavatana katılması tüm yurttan sevinç ve heyecanla karşılanmıştır. Cumhuriyet Gazetesi “Hatay'ın kat'i ilhaki”¹²⁴ başlığı ile birinci sayfadan verdiği haberde Halkevlerinde yapılacak etkinliklere yer vermiştir. Gazete aynı haberinde Cumhurbaşkanı İnönü, Başvekil Saydam, Tayfur Sökmen ve Hatay Valisi Şükrü Sökmensüer arasındaki tebrik ve teşekkür telgraflarına da yer vermiştir.

Hatay Anavatan'a katıldıktan sonra TBMM 7 Temmuz 1939 tarihinde çıkardığı bir kanunla Hatay'ı merkezi Antakya olmak üzere Türkiye'nin bir ili ilan etmiştir. Türkiye'nin 63. İli olarak anavatana katılışından kısa bir süre sonra genel nüfus sayımı yapılmıştır. 20 Birinciteşrin 1940 Pazar günü Hatay'ın Antakya merkez ve İskenderun, Dört Yol, Kırıkhan ve Reyhanlı kazalarında yapılan nüfus sayımlarında toplam nüfusu 246.138'dir. Bu nüfusun 60.315'i şehirlerde, 185.823'ü ise kırsal kesimde yaşamaktadır. Bu nüfus sayımında Hatay nüfusunun % 52,5'ini 129.343 kişiyle erkekler oluştururken; nüfusun % 47,5'ini 116.796 kişiyle kadınlar oluşturmuştur. 1945 yılında yapılan genel nüfus sayımı İkinci Dünya Savaşı sonuna denk gelmiştir. 22 Ekim 1945 yılında gerçekleştirilen nüfus sayımında Hatay nüfusu artış göstererek 254.141 olmuştur.

TBMM'nin Hatay'ın anavatana katılmasını öngören kanunda yer alan bir maddeyle Dört Yol kazası Seyhan'dan alınarak Hatay'a bağlanmıştır. İskenderun, Kırıkhan, Yayladağı ve Reyhanlı Hatay'ın kazalarıdır. Vilayetin teşkilinden sonra Dahiliye Vekaleti ilk vali olarak Şükrü Sökmensüer'i Hatay'a atamıştır. Sökmensüer, kurmay subay olarak milli Mücadeleye katılmış, Cumhuriyetin ilanından sonra Emniyet genel Müdürlüğü de yapmış tecrübeli bir isimdir. Hatay Valiliği görevinden

¹²³ Asım Us, *Gördüklerim, Duyduklarım, Duygularım*, Vakıf Matbaası, İstanbul 1944, s. 153.

¹²⁴ *Cumhuriyet*, 24 Temmuz 1939.

sonra İçişleri Bakanlığı da yapmıştır. Şükrü Sökmensüer gibi tecrübeli bir bürokratin Hatay’a atanması, anavatana katılım sürecinden sonra Hatay’ın Türkiye ile her alanda bütünleşmesine önem verildiğini göstermektedir. İkinci Dünya Savaşı yılları da bir nevi Anavatana ısınma evresi olarak da telakki edilebilir.¹²⁵

Hatay’ın anavatana katılım sürecinde gayrimüslim nüfus çeşitli kışkırtmalar ve menfi toplumsal hadiseler nedeniyle yurtdışına göç etmiştir. Hatay’ın yönetici kadrosu menfi hadiselerin önüne geçerek göçü engellemeye çalışmışsa da endişelenen azınlık mensupları başta Ermeniler olmak üzere yurt dışına çıkış yollarını aramıştır.

“Zabitanın mütecasirler (kışkırtıcılar) hakkındaki şiddetli muamelelerine rağmen, gayri Türk unsurlarda itimatsızlık hüküm sürüyordu. Bir Ermeni mebusu bana, bu havayı yabancıların yarattıklarını gizlice anlatmıştı. Gene bugünlerde... Collet ile dostlar arasında nahoş vakaların tahaddüs etmemesine (ortaya çıkmamasına) dair konuşurken, son günlerde Ermenilerdeki endişenin kötü bir propagandanın ileri gelmiş olduğuna nazarı dikkatini celp ettim. ‘evet bana da geldiler, bazı tazyik ve tehditlere maruz kaldıklarından gitmek istediklerini söylediler; ben de kendilerine istical (acele) etmeyin, eğer biz buradan gidersek sizleri de beraber götüreceğiz tarzında teminat verdim’ dedi.”¹²⁶

Hatay’da yaşayan Ermeniler, yaşanan provakasyonlar karşısında kendilerine yardımcı olması için Hatay’da bulunan Fransız yüksek Komiseri Collet’e başvurmuşlardır. Fransız komiser de Hatay’ı işgalleri boyunca kendileriyle işbirliği yapan Ermeni vatandaşları çekilme durumunda birlikte götüreceğini temin etmiştir. Hatay Başbakanı Abdurrahman Melek ise Ermenilere yönelik provakasyon hareketlerinin belli odaklar tarafından organize edildiği kanaatindedir. Mehmet Mursaloğlu, Hassa’nın Anavatan’a katılışından sonra Suriye’deki Ermeni Lejyonierlerinin tahrikleri sonucu Hatay’dan 200 civarında Ermeni’nin Suriye’ye göçe zorlandığını, 24 Mayıs 1939 tarihli Hatay Gazetesi’ne dayandırmıştır.¹²⁷

Fransız işgali döneminde (1918-1938) Hatay’da yaşayan Ermeniler ve Suriye yanlısı Araplar, Türkiye aleyhinde çalışmalarda bulunmuşlardır. Mehmet Mursaloğlu’na göre Fransızlar’ın işgaller esnasında Ermenileri kullanmasının üç büyük nedeni vardır:

¹²⁵ Ahmet Gündüz, “Hatay’daki Ermeni Göçlerinin Sebepleri”, *Cemil Meriç 10. Uluslararası Sosyal Bilimler ve Spor Kongresi, 23-25 Kasım 2018* Hatay, Saybiller Yayıncılık, 2018, s. 581-582.

¹²⁶ Abdurrahman Melek, *Hatay Nasıl Kurtuldu*, Cumhuriyet Yayınları, İstanbul 1999, s. 144.

¹²⁷ Mehmet Mursaloğlu, *Şahsi Meselem*, MD Yay., İstanbul 2020, s. 119. (2008 yılında bayram ziyareti vesilesiyle gittiğimiz Halep’te araçlar için yedek parçalar satan bir Ermeni esnaf çok duygulu bir şekilde aslen Antakyalı olduğunu söyleyerek bu göçün günümüzdeki uzantılarının/varislerinin geri dönüşü özlemle aradıklarına işaret etmiştir.)

“1- İşgal edilen çevreler hakkında Ermenilerin bilgilerinden yararlanmak,

2- Fransızların yeteri kadar insan gücünün bulunmaması,

3- Ermenilerin Türklere karşı duymuş olduğu intikam hissinden yararlanmak.”¹²⁸

Kumlu’da yaşayan Hüseyin Telli bu konuda şunları söylemiştir: “Büyüklerimden duyduğum kadarıyla Araplar o kadar Türkiye karşıtlığı yapmışlar ki aralarında şu söylem gelişmiş (Arapça) Ermeni kardeşimiz, Fransız babamız, Türk ise düşmanımız”¹²⁹ Tayfur Sökmen de özellikle Kırıkhan’da bulunan Ermeniler’in Hatay Milli Mücadelesi’nin aleyhinde yapmış olduğu menfi hareketlerden bahsetmiştir. Buna rağmen Türkiye Cumhuriyeti başta Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere Hatay’ın anavatana katılacağına inanışından itibaren endişe içinde yurt dışına gitmeye çalışan gayrimüslimleri engellemeye çalışmıştır. Varlık Vergisi ödeyen Hataylı ailelerin varisleri, bu verginin gayrimüslimlerin yurt dışına göç ettirmek için planlı bir uygulama olmadığını belirtmişlerdir. Bağımsız Hatay Devleti’nin ilk ve tek Reysicumhuru Tayfur Sökmen, Fransız işgali esnasında Kırıkhan’ın Ermeni kökenli Belediye başkanı İstafan Efendi ile yine Kırıkhan’da ikamet eden Ador Paşa’nın aleyhlerine çalışmalar yürüttüklerini ifade etmiştir. Ancak Sökmen bu kişilerle arasında geçen bir diyalogu Varlık Vergisine bağlamıştır:

“Hatay Meclisi’nin Anavatana katılma kararı verdiği gün, benimle görüşmek istemişler. Vaadlerini tuttuklarını bildiğim için kabul ettim. Bana “biz vedaa (etmeye) gedik. İltihaktan sonra müsavi muamele göremeyeceğimizi şimdiden bildiğimiz için yarın Beyrut’a gidiyoruz. Allahısmarladık” diyerek bu iki Ermeni vatandaş veda edip gittiler. Maalesef Varlık Vergisinde yapılanlar onları haklı çıkardı.”¹³⁰

Anavatana katılıştan sonra 1940 yılı nüfus sayımından önce tüm Hataylılara soyadı kanunu kapsamında soyadı verilmeye başlanmıştır. Ancak Varlık Vergisi mükellef listeleri incelendiğinde halen bazı vatandaşların soyadı almadığı ve bu nedenle yaptıkları işle (bakkal Nurettin, Kuyumcu İsrail vb.) anıldığı tespit edilmiştir.

¹²⁸ Aynı Eser, s. 73.

¹²⁹ Hüseyin Telli ile yapılan görüşme, 1946 doğumlu, 20/06/2020.

¹³⁰ Tayfur Sökmen, *Hatay’ın Kurtuluşu İçin Harcanan Çabalar*, TTK Basımevi, Ankara 1992, s. 113.

2.2. Hatay Ekonomisinde Azınlıklar ve Varlık Vergisi Kapsamındaki Mali Yükümlülükleri

12 Kasım 1942’de Varlık Vergisi Kanunu’nun Resmi Gazetede yayınlanmasıyla birlikte Hatay Defterdarlığı harekete geçmiştir. Hatay tarih boyunca çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapması hasebiyle Türkiye Cumhuriyeti devleti döneminde çok renkli kimliklerin bir arada yaşadığı bir çatı kent olma özelliğini korumuştur. Hatay için söylenen çan-hazan-ezan ifadesi üç büyük dine mensup insanların bulunmasının en somut örneğidir. Bunun yanında Hristiyanlık dinini Katolik-Ortodoks ve Protestan mezhebine mensup insanların bulunduğu ve bu üç mezhebin kilisesinin de yer aldığı ender şehirlerden birisidir Hatay, Osmanlı’dan devralınan mirasın bir gereği olarak Musevi ve Hristiyan kökenlilerin ticaretle uğraştığı bir yer olarak karşımıza çıkmaktadır. Vilayetin zengin kesimini oluşturan tüccar zümre sebebiyle Varlık Vergisinin hatırı sayılır bir miktarı Hatay’a tarh edilmiştir. Nitekim 3.253.440 lira ile en fazla Varlık vergisi tahakkuk ettirilen 7. İl olmuştur¹³¹. İskenderun ilçesi ise bir liman kenti olması hasebiyle çok kültürlü toplumsal yapının ve zengin bir sınıfın meskûn olduğu önemli bir beldedir. Bu nedenle varlık vergisi mükellef sayısı Antakya’dan az olmasına rağmen, Hatay’ın en fazla vergi ödeyen ilçesi olmuştur.

Hatay dini ve sosyal çeşitliliğin en fazla bulunduğu illerdendir. Antakya’da yüzyıllar boyunca yaşamış, ibadethaneler inşa etmiş bir diğer cemaat de Yahudilerdir. Muhafazakar bir yaşam süren Antakya Yahudileri genellikle Kurtuluş Caddesi’nde bulunan sinagoga yakın mahallelerde ikamet etmişlerdir. Bugün Antakya Yahudi nüfusu çok düşük bir sayıdadır. Bu nüfus yapısının ortaya çıkmasında yurt dışına ve İstanbul’a doğru yaşanan göçlerin büyük etkisi olmuştur. Antakya Yahudi Cemaati Başkanı Şaul Cenudioğlu konuyla alakalı olarak şunları söylemektedir:

“Yirminci yüzyılın başlarında, Antakya’daki Yahudi sayısı 1500 civarında imiş. 1948’lerde, İsrail’e yoğun bir göç yaşanmış. 1980 öncesi, bazı nedenlerden dolayı, İsrail’e ikinci bir göç olmuş. Bu göçten sonra, Antakya Yahudi nüfusu 150 kişiye düşmüş. Nüfusun eksilmesinin bir başka nedeni de, gençlerin üniversitelerde okumak amacı ile, İstanbul’a taşınmaları imiş. İstanbul’a giden gençler, bir süre sonra ailelerini de buraya çekmeye başlayınca, nüfus gittikçe daha çok düşmeye başlamış. Bugün, Antakya’da, en genci ellili yaşlarda olan 38 kişi yaşıyormuş. Soyadları Kebudi, Cenudioğlu ve Cemal olan sadece birkaç aile kaldı Antakya’da.”¹³²

¹³¹ En fazla vergi tahakkuk ettirilen illerin sıralaması ise şöyledir: İstanbul, İzmir, Ankara, Bursa, Seyhan (Adana), Mersin ve Hatay.

¹³² <http://www.salom.com.tr/arsiv/haber-69784->

Hatay varlık vergisi listesinin birinci sırasında her ne kadar Yahudi kökenli bir isim yer alsa da varlık vergisinin sebep olduğu bir göçten Cenudioğlu bahsetmemiştir. Varlık vergisi ile ilgili olarak başka bir röportajında şu ifadeleri kullanmıştır:

“1942’de husule gelen Varlık Vergisi olayı var, o zamanlar hali vakti düzgün olan kişiler Hatay’dan Amerika ve Avrupa’ya göç ettiler. 1950 öncesi de İsrail Devleti’nin kuruluşundan sonra durumları iyi olmayan esnaf kişiler İsrail’e göç etti. 1980 öncesi sağ sol hareketlerinden dolayı tedirgin olan bazı cemaat üyelerimiz de yine aynı şekilde hem yurt içine hem yurt dışına göç etti. Gençlerimiz başka bir mezhep veya dinden kişilerle izdivaç yapmadıkları için İstanbul’a gittiler, orada okudular ve orada kaldılar, haliyle zamanla ailelerini de yanlarına aldılar ve git gide azalan bir cemaat haline geldik.”¹³³

Antakya Musevi Başkanı Şaul Cenudioğlu’nun bu sözlerinden Antakya’daki Yahudi nüfusunun sadece varlık vergisi nedeniyle azalmadığı anlaşılmaktadır. 26 Temmuz 2020 tarihinde Şaul Cenudioğlu ile telefonla görüşülmüş ancak kendisi şehir dışında olduğu için görüşemeyeceğini söylemiştir. Cenudioğlu bugün cemaat reisi görevini sürdürmemektedir.

14 Aralık 1942 tarihli Yenigün Gazetesi Hatay Varlık vergisi mükellef listelerinin hazırlandığını ve tahminen Hatay’a 3 milyon lira varlık vergisi tarh edildiğini yazmıştır. Hatay’da varlık vergisi ilçeler bazında mükelleflerinin isim listesi ile yükümlü oldukları vergi miktarı şöyledir:

Tablo 5.

Varlık Vergisi’nin Antakya İlçesi mükellef listesi ve miktarı.

Sıra	Kişiler	Miktar (Lira)
1	Binhas Şayal Kebbudi	300.000
2	Rasim Adalı	35.000
3	Selim ve Reşit Cezayirli	25.000
4	Durmuş Depo	20.000
5	Kasım Pişkin ve ortakları	20.000
6	Doktor Alber Beyluni	17.000
7	Artin Bağdasar	20.000
8	Henna ve İbrahim Sultanım	17.000
9	Müteahhit Celal Cundoğlu	10.000
10	Abdulla Gali Vereseşi	10000
11	İsmail Şahut Güzelburç	8000
12	Sadeddin Bozyüklü	8000
13	Ali Seyfiddin	8000
14	Nafi Adalı	8000
15	Ahmet Kahli	8000
16	Şeyh Ali Garip	6000
17	İbrahim Duhani Harbiye	6000

antakya.seyahati_ve_yahudi.cemaati.hakkindaki.izlenimler.html

¹³³ <https://www.avlaremaz.com/2016/06/26/hatay-musevi-cemaati-vakfi-baskani-saul-cenudioglu-filistinden-geldik-23-asirdir-buradayiz/>

18	Mehmet Duhani Harbiye	8000
19	Hacci Mehmet Şahvar	5000
20	Azar Kebudi ve Kardeşi	5000
21	Alber Miğribi	7000
22	Abdulla Ötken	6000
23	Abdo Kebudi	7000
24	Doktor Basil Huri	5000
25	Sıtkı ve Sami Aselci	7000
26	Abdulgani Türkmen ve eşi	5500
27	İlyas Sayıg	5000
28	İzzet ve Mustafa Güçlü	5000
29	Kamil Masaracı	4000
30	Kazım ve Atıf Belanlı	4500
31	Nuri İskif	4000
32	Doktor Ahmet Rasim	3000
33	Suphi Bereket	3000
34	Ali Şahhutoğlu Necip	3000
35	Mehmet Kabur ve Kardeşleri	3000
36	Mehmet Sabunluk	3000
37	Şükrü Tuma	3000
38	Yusuf Tuma	3000
39	Şeyh Yunus (Avaklı Köyü)	3000
40	Mehmet Kehli	3000
41	Ali Hassun	5000
42	Alaiddin Cilli (Süveydiye) ¹³⁴	3000
43	Kamil ve Hasan Zehir (Karaçay)	3000
44	İskender Azar	3000
45	Rasim (Ziyaret Köyünden)	3000
46	Mustafa Kuseyri	3500
47	Kuyumcu Vedi Huri	7000
48	Memduh Dayı	3500
49	Suni Murtaza	3000
50	Bekir Öcal	3000
51	Yahya Öztanır	3000
52	Sıddık Müftü	3000
53	İbrahim Şahel	3000
54	Bekir Melek	3000
55	Hasan Hamsi	3000
56	Tahir Necip	3000
57	Hamit Necip Bal	3500
58	Şükrü Melek	3000
59	Reid Kuseyri	4000
60	Maşuk Cemal	4000
61	Vehbi Sabur ve Çocukları	5000
62	Abdulkerim İski	4000
63	Kazım Rüstem	6000
64	Salih Rüstem ve Oğulları	4500
65	İzzet Hacimulla	5000
66	Abdurrahman Saka	6000
67	Mustafa Çelenk	6000
68	Bekir Sıtkı ve Osman Atahan	7000
69	Abdullah Şeyhoğlu ve Oğlu	8000
70	Osman Mıstık	5000
71	Ali Hocaoglu	4000
72	Tevfik ve Şefik Sabuncu	8000
73	Nasih Hocaoglu	6000

¹³⁴ Süveydiye: Samandağ

74	Yusuf Koyuncu	7000
75	Henna ve Nikola Keberiti	2500
76	Nikola Henna Abbuş	2500
77	Abdulkerim Fettal	2500
78	Murat Çelenk	2500
79	İsmail Kuseyri	2500
80	Salaman Simorlengi	2500
81	Yani Antiba	2500
82	İbrahim Ziya ve Arkadaşları	2000
83	Mustafa Şaho	2000
84	Ali Kehli	2000
85	Salih Cözel	2000
86	Necib Şakra	2000
87	Süleyman Karaali	2000
88	Yüsuf İskef	2750
89	Feyzi Esmerli	2000
90	Hasan Rüstem	2000
91	Vasfi Rüstem	2000
92	Süreyya Bereket	2000
93	Arif Bereket	2000
94	Bekir Bereket	2000
95	Kazım ve Bekir Zarur	2000
96	Harun Sadi	2000
97	Sadık Ağa Rüstem	1500
98	Salim Şahin	2000
99	Hüsnü Melek	1500
100	Kazım Halef	1500
101	Circi Abbud	1500
102	Dimitri Huri	1500
103	Sadık Melek	1500
104	Fuad Sahilli	1500
105	Memet Kavlak	1500
106	Şaul Murat Cemal	1500
107	Emin Murtaza	1500
108	Zeki Hancı	1500
109	Yahya Şahin	1500
110	Adil Boyacı	1500
111	Mustafa Bozyüklü	1500
112	Cemil Bereket	1500
113	Veysel Ağa	1500
114	Şalum Kebbudi	1500
115	Fazıl oğlu Salim	1500
116	İshak Kebudi	1500
117	Circi Abdo	1500
118	Mahmut Dehni	1500
119	Şekip Nekıp	1000
120	Hüseyin Atahan	1000
121	Vedi Akar	1000
122	Aboncu Hassun	1000
123	Yüsuf Halef	1000
124	Sadık Yurtman	1000
125	Maruf Halef	1000
126	Mesrür Halef	1000
127	Memet Derviş ve Zeki	1000
128	Abdülkerim Çinçin	1000
129	Kemal Yuhya Adalı	1000
130	Asef Yahya Adalı	1000
131	Başlıkalı Arif	1000

132	Fatikli Ali Salman	1000
133	Abdulkadir Mazlum	1000
134	Ömer Büyükbırç	1000
135	Eczacı Dimitri	1000
136	Nafi ve Nuri Mıstık	1000
137	Rizkalla Keberiti	1000
138	Rifat Rüstem	1000
139	Halef oğlu Garip	1000
140	Abbuş Özvar	1000
141	Hasan Uncu	1000
142	Yorgaki	1000
143	Melik Abacı	1000
144	Kunduracı Talip	1000
145	Mehmet Vetvet	1000
146	Mehmet Sicilli	1000
147	Mehmet Kılbec	1000
148	Hisamettin Kemmuni	1000
149	Camir Çerkes ve Cemil Azar	1000
150	Rufail Hur	1000
151	Yusüf Hakki Baki	1000
152	Necip Hayit	1000
153	Ahmet Esmerli	1000
154	Abdülvahit Kavas	1000
155	Ömer Hazinadar	1000
156	Salih Bağdatlı ve Reşit Davut oğlu Harun	1000
157	Harun Camal	1000
158	Sallafey Igel	1000
159	Ali Ökten	1000
160	Hamit Urfalı	1000
161	Ahmet ve Hamit Sakuç	800
162	Avvat Şakni	750
163	Ahmet Şerbetçi	750
164	Fadil Gabuş	800
165	Mustafa Fanzo	500
166	Bekir Sadettin	500
167	Mayadalı Abdulkadir	500
168	Baksunlu Hacı Rezzuk	500
169	Dimitri Şami	500
170	Ziya Kuseyirli	500
171	Bekir Karabay	500
172	Hüseyin Hacci	500
173	Mikail Hacci	500
174	Mehmet Şahhut	500
175	Süreyya Halef	500
176	Ömer Çelenk	500
177	Osman Horşit	500
178	Mustafa Mestçi	500
179	Ahmet Sırrı Hoca	500
180	Şükrü Bağdadi	500
181	Sadık Özdemir	500
182	Cemal Hakim	500
183	Şükrü Çuhadar	500
184	Memduh ve Ali Zerevant	500
185	Şerif Uğütmen	500
186	Sadık ve Naim Sahilli	500
187	Ahmet Abacı	500
188	Rasim Bağdadi	500
189	Abduh Mezrahi	500

190	Şamil Yaprı	500
191	Şükrü Dışbudak	500
192	Sadık Akad	300
193	Halit Toköz	500
194	Hasan Dokur	500
195	Kamil Karabucak	500
196	Necip Asaf	500
197	Yehya Bulgur unucu	500
198	Remzi Cineviz	500
199	Remzi Çalğın	500
200	Kemal Özal	500
201	Akil Köse Diyar	500
202	Hazım Iskif	500
203	Zerdik Karabacakyan	500
204	Kunduracı Hacı Emin	500
205	İsmail Akar	500
206	Süleyman Şeyh ve Helavi	500
207	Mehmet Kazmacı	500
208	İbrahim Hayder Süslü	500
209	Ali D	500
210	Ali Otuzbir	500
211	Remzi Keskin	500
212	Mehmet Perdahçı	500
213	Ahmet Gasli	500
214	Kemal Hamdi Avandak	500
215	Enver Kumru	500
216	Hakkı Kumru	500
217	Ahmet ve Emin Tütüncü	500
218	Zeki Huri	500
219	Selim Hayit	500
220	Lütfi Moralı	500
221	Hasan Mısri	500
222	Mahmut Hocaoglu	500
223	Haydar oğlu Salim	500
224	Halil Çoban	500
225	Fadil Asfur	500
226	Halil Şahin	500
227	Firoz Hanzat	500
228	Şükrü Toma	500
229	Necib Huri	500
Toplam		886.750

Tablo 6.

Varlık Vergisi'nin İskenderun İlçesi mükellef listesi ve miktarı¹³⁵.

Sıra	Kişiler	Miktar (Lira)
1	Jüzeif Katoni	207.500
2	Hatay Yağları Şirketi	41.600
3	Ak İş Şirketi	12.000
4	İlyas ezrak	20.000
5	Mehmet Cezayirli	5.500
6	Türker	25.000
7	Marsel Balit	20.000

¹³⁵ Yenigün, 18 İkincikanun 1942.

8	Abdülğani Cezayirli	40.500
9	Kayseme Sayig	30.000
10	Sukuni Petrol Depoları	31.000
11	Selahiddin Baki	22.000
12	Emin Felah ve Oğulları	25.000
13	Nimetulla Felah ve Oğulları	16.000
14	Viktor Esved	25.000
15	Nazım Gandur	25.000
16	Fevzi Kütükçü	15.000
17	Nasri Gazel Vekili İlyas Ezrak	10.000
18	Abdülğani Yılmaz	17.500
19	Selim Yılmaz	12.000
20	Mehmet Ali Kurşun	10.000
21	Edvar Sayig	20.000
22	Corç Sayig	20.000
23	Kozma Sayig	10.000
24	Cemile Sayig	10.000
25	Hasan Cabbara	10.000
26	Suphi Bereket	7.000
27	Alaettin Baki	15.000
28	Forbes Depoları	8.000
29	Abdullah Felah	7.500
30	Hatay İnkişaf Müessesesi	7000
31	Hasan Keşani	6000
32	Emil Batrus ve Mehmet Duza	5600
33	Rifat Baki	6000
34	İlyas Sayig	5000
35	Kasım Pişkin	5000
36	Şellum Miğribi	5000
37	Basil Haşyui	5000
38	Mehmet Şükrü Kurşun	5000
39	Dimitri Filibi	5000
40	Yehya Kortular ve Oğulları	5000
41	Abbas Felah	5000
42	Niyazi Güney	5000
43	Sinemacı Keyyal	5000
44	Alferd Dölavant	5000
45	Sadullah Bilgin	5000
46	Jan Jandi	5000
47	Afif Şeşbeş	5000
48	Şaban Kırmıti	4000
49	Davud Saa	4000
50	Lütfullah Felah	4000
51	Güven İş Müessesesi	3500
52	İbrahim Melham	3500
53	Hisamettin Engin	3500
54	Remzi ve Şevket Buzçu	3000
55	Kurtuluş Müessesesi	3000
56	Yakup Camal	3000
57	Kamal Ali Felah	3000
58	Nikosaba ve eşi	3000
59	Nazim Bucak	3000
60	Mişel Tina	3000
61	Henna Mukannas	3000
62	Ömer Türkmenili	2500
63	Memduh Dayı	2500
64	İlyas Raid	2500
65	Hacı Fercullah İstifan	2500

66	Sarraf Şahin	2500
67	Mehmet Özdil	2000
68	Bostan Mercan	2000
69	Halim Soysal	2000
70	Abdulvahit Tabbah	2000
71	Refik Ülkümen	2000
72	Ankara Palas Süleyman Özyürek	2000
73	Halil Çoban	2000
74	Mehmet Tertibli	2000
75	Roza	2000
76	Kasap Liyon	2000
77	Terzi Semail Sebbağ	2000
78	Necip Bal	2000
79	Fazıl Çınırk	2000
80	Ahmet İkbâl Baki	2000
81	Hasip Akkat	1500
82	Hasan Tabak	1500
83	Kemal Yıldırım	1500
84	Kemal Çolakoglu	1500
85	Kemal Yıldırım	1500
86	Batros Keleş	1500
87	Fikret Işin	1500
88	Nuri Tark	1500
89	Dörtüollu Mustafa Kaya	1500
90	Tevfik İstanbullu	1500
91	Jozef Ayvazyan	1500
92	Bakkal Nurettin	1500
93	Mustafa Çumra	1000
94	Suphu Tambe	1000
95	Doğu Anbarı	1000
96	Ali Şefik Genç	1000
97	Kuyumcu İsrail	1000
98	Sabri Uysal	1000
99	Memet Gökten	1000
100	Abraham	1000
101	Rabiye	1000
102	Kasap Sabri	1000
103	Hikmet Çekiç	1000
104	Şeyh Ali Bilal	1000
105	Ali Güngör	1000
106	Seydi Oğuz	1000
107	Eczacı Halef Gür	1000
108	Eczacı Mustafa Baykul	1000
109	İzmir Otelı Sunullah	1000
110	Şehir Palas Süleyman	1000
111	Kedri Nuri Köksal	1000
112	Şahin Cabbara	1000
113	Core Filibi	1000
114	İskender Zireyk	1000
115	Loviçi Lavanti	1000
116	Ilyan Katrin	1000
117	Durru Katman	1000
118	Harun Kebudi	1000
119	Cemil Okçuoğlu	1000
120	Hüseyin Özdemir	1000
121	Beşir Mercan Kasap	1000
122	Mehmet Bekar Kasap	1000
123	Memet Kavsak	1000

124	Kamil Serinkaya	1000
125	Hasan Dudu	500
126	Ali Rıza Sevindik	500
127	İhsan Akşehirli	500
128	İhsan Çardaklı	500
129	Memet Yılmaz	500
130	Derviş İlyas	500
131	Esat Boru	500
132	Mithat Payaslı	500
133	Karadeniz Lokantası	500
134	Ziya Karabey	500
135	Kahveci Sıtkı	500
136	Kahveci Zeki Göçmen	500
137	Zondi Sayıg	500
138	Abdulla Mullasait	500
139	İstanbul Oteli Nuri	500
140	Akdeniz Oteli Durmuş Yıldırım	500
141	Roşa	500
142	Pansiyon Talya	500
143	Sinemacı İskender	500
144	Marangoz Vatkeli	500
145	Artin Bağcıyan	500
146	Apostolis Züreyk	500
147	Bakkal Abdülvahit Fer'an	500
148	Mehmet Cihangir	500
149	Mehmet Cihangir	500
150	Yüsuf Güler	500
151	Şeyh Süleyman	500
152	Ali Özdemir	500
153	Fırıncı Halil Kara	500
154	Fırıncı Halil Kamli	500
155	Cemil Mentili	500
156	Fırıncı Emin Akman	500
157	Mustafa Çukurova	500
158	Bakkal Kadri Sabuncu	500
159	Ağup Keşişyan	500
160	Sabri Alıç	500
161	Mehmet Garip	500
162	Necip Toros	500
163	Vahit Cerep	500
164	Markoplu Vereseşi	500
165	Zandi Sayıg	500
166	Mahmut Bilgin	500
167	Mamilli Mustafa	500
Toplam		963.200

Tablo 7.

Varlık Vergisi'nin Kırıkhan mükellefler listesi ve miktarı.¹³⁶

Sıra	Kişiler	Miktar (Lira)
1	Mustafa Çanakçı	400.000
2	Mehmet Kara	51.000
3	Dr. Arnest Altunyan	50.000
4	Durmuş Debbay	35.000

¹³⁶ Yenigün, 28 İkincikanun 1942.

5	Viktor Esvet	25.000
6	Haçadur Karabacakoğlu	25.000
7	Bedros Keşişyan	2000
8	Ahmet Pakdil ve Mehmet Çakmak	17.000
9	Kiork Boduryan ve Versami Şirin	15.000
10	Kirkor Gökçeoğlu	15.000
11	Artin Boğacıyan	10.000
12	Rıza Kocabaş	10.000
13	Münür Dokuzoğlu	8.000
14	Mustafa Tekek	8.000
15	Mehmet Toker	7.500
16	Tahsin Hüdayi	6000
17	Kasım Pişkin	6000
18	Bekir Beşen	5000
19	Dr. Nezaret Derboğusyan	5000
20	Yusuf Zekeriyya	3500
21	Hüseyin Raşo	5000
22	Zadik Karabacakoğlu	5000
23	Artin Adıkyan	3000
24	Okkaş Göktepe	2500
25	Tatar Hasanağa	2500
26	Antepli Vehbi	2500
27	Hasan Kara	2000
28	Hilmi Koyuncu	2000
29	Yahya Kurtulan	2000
30	Eczacı Misak Mamilyan	2000
31	Halil Kahraman	1500
32	Yüsuf Toma	1500
33	Şıhlı Alkay	1500
34	Muhtar Ohannes	1000
35	Şaban Bolat	1000
36	Kamyoncu Abbuş	1000
37	Karamehmet O. Mustafa	1000
38	Dede Zortuk	1000
39	Şeyh Ahmet Ünlü	800
40	Suphu Uçar	500
41	Yüsuf Zortuk	500
42	Kurt Mehmet Ali	500
43	Zeytinli Agop	500
44	Hannan O. H. Mehmet	500
45	Kamil Kahraman	500
46	Haydar Karataş	500
47	Kışlı Ali	500
48	Mehmet Çomo	500
49	H. Ağop Apikyan	500
50	Selahattin Kuseyri	500
51	Ali İlday	500
52	Haydar Toklucu	500
53	Kör Bekir	1500
Toplam		750.800

Tablo 8.*Varlık Vergisi'nin Reyhanlı mükellef listesi ve miktarı.¹³⁷*

Sıra	Kişiler	Miktar (Lira)
1	İnayet Mürsel	3600
2	Tayfur Sökmen	1500
3	Kemal Mürsel	9500
4	Niyazi Mürsel	300
5	Şefik Sabuni	1500
6	Aziz Seber ve Reşit	3000
7	Ali Bermede	10000
8	İhsan Mürsel	4500
9	Kadri Mürsel	5150
10	Fatih Müderris	2500
11	Mehmet Bahadırılı	1500
12	Osman Bahadırılı	1500
13	Mehmet Tecirli	1500
14	Hıdır Durdu	600
15	Abdullah Mürsel	4500
16	İnayet eşi Dudu	600
17	Reşit Duman	800
18	Mehmet Veliş	800
19	Selim Cezayirli	1000
20	Ali Genç ve eşi Fatma	1000
21	Hacı Zekeriya	700
22	Bahriye ve Talat	800
23	Abdurrahman Saka	1000
24	Abdurrahman Mürsel	600
25	Kadri Akgül	500
26	Halis Alhas	500
27	Hüseyin Şanverdi	500
28	Turan Hasan	500
29	Hazım Giray	1500
30	Muharrem oğlu Şeyhli	500
31	Nebahat Henano	500
32	İbrahim Bermede	1000
33	Ahmet Bermede	1000
34	Abdulkadir Bermede	1000
35	Akif, Faik, Nadire	700
36	Rifat Bermede	500
37	Ahmet Genç	1000
38	Hazım Giray ve Mehmet Burç	29.000
39	Mahmut Çakmak ve Ahmet Pakdil	19.170
40	İzzet Güçlü	9220
41	Rağip Mürsel	1100
42	Sürur Mürsel	600
43	Bekir Beşen ve Ramazan K. Baş	9900
44	Bekir Beşen ve Mahmut Çakmak	8500
45	Ahmet Babaoğlu	18000
46	Nuh Karagöz	17250
47	Ali Mürsel	600
48	Reşit Bese	3700
49	Hasan Mürsel	3200
50	Ak İş	7700
51	Tahsin Hüdayi ve Niyazi Ramazan	35.000

¹³⁷ Yenigün, 19 İkincikanun 1942.

52	Niyazi Ramazan	3900
53	Tahsin Hüdayi	10800
54	Reşit Aziz ve Hasan Mürsel	2400
55	Bekir Beşen	500
56	Mehmet Hasan Cüdeydeli	1000
57	Mustafa Killik	500
58	Abdullah Bekli	500
59	Hasan Ali	500
60	Sami Kumru	4000
61	Hikmet Çakır	1500
62	Suhhu Önal	2000
63	Abdulkadir Beradi	1500
64	Değirmenci Mehmet	1000
65	Bekir Pilnikoğlu	700
66	Ahmet Hasan	1000
67	Kamil Derviş	500
68	Ak İş	1000
69	Sattuf Halef	500
70	Osman Derviş	500
71	Tayfur Şanverdi	500
72	Mehmet Salih	500
73	Çanakçı Mustafa	40000
74	Kara Bekir	16000
75	Remzi Emrah, Firuz Y. Kuran	8000
76	Mehmet Dip, Mehmet Rabbua	1000
Toplam		41.550

Hatay'ın varlık vergisi mükelleflerinin listesi incelendiğinde, iki büyük ilçeden Antakya'da ve İskenderun'da varlık vergisi en yüksek kişilerin iki gayrimüslim vatandaş (Pinhas Şayal Kebbudi: 300000, Jüzef Katoni: 207.500) olduğu görülür. Antakya'da 209, İskenderun'da 167, Kırıkhan'da 53, Reyhanlı'da ise 76 varlık vergisi mükellefi tespit edilmiştir. Gayrimüslim cemaatler ile Müslüman halklar uzun yıllar bir arada yaşadıklarından şahıs isimlerinden yola çıkarak gayrimüslim mükellefleri tespit etmek pek mümkün değil. Buna rağmen listelerde yer alan gayrimüslim isimlerle (Dimitri, Salamon Simorlengi, Yani Antiba vb.) sınırlı da olsa bir mukayese yapıldığında verginin Müslüman gayrimüslim ayrımı yapılmadan tahakkuk ettirildiğini söylemek mümkündür. İstanbul ve İzmir'de yayınlanan Varlık Vergisi mükellef listelerinde görülen büyük rakam farklılıkları Hatay listelerinde görülmemektedir. Burada belki gayrimüslimlere mal varlıklarıyla orantılı vergi tahakkuk ettirilmişse de Amik Ovası'nın büyük toprak ağalarına mal varlıklarının yanında devede kulak kalan bir miktar vergi tarh ettirilmiş olduğu tespit edilebilmektedir. Bu toprak ağalarından Abdullah Mürsel'in Varlık Vergisi Kanunu'nun çıktığı dönemde TBMM'nde Hatay milletvekili olması, çoğu akrabası olan Amik toprak ağalarının varlık vergilerinin düşük rakamlar üzerinden hesap edilmesinde bir etkisinin olup olmadığı araştırılmaya muhtaçtır. Bu çalışma

kapsamında görüşülen ve ayrıca Hatay üzerine de yerel tarih çalışmaları bulunan Mehmet Mursaloğlu, listeyi incelediğinde akrabaların mal varlıklarıyla tahakkuk ettirilen vergi miktarının az kaldığını ifade etmiştir.¹³⁸ Nitekim aynı dönemde Adana milletvekili Hilmi Uran, Çukurova toprak ağalarının vergilerinin düşürülmesi için sarfettiği çabalar Ankara kulislerinde ‘Hilmi Uran listesi’ diye bir söylemin dolaşmasına sebep olmuştur.¹³⁹

2.3. Hükümet Politikalarının Hatay’daki Yansımaları

İkinci Dünya Savaşı yıllarında Milli Korunma Kanunu Hatay’da da sert bir şekilde uygulanmış ve kanunu istismar edenler çıkmıştır. Harp yıllarında Antakya’da manavlık yapan Bereket Yurt adlı esnaf bu kanunla alakalı olarak başından geçen ilginç hadiseyi şöyle ifade etmiştir:

“Savaş yılları Hatay’da etkisini çok ağır bir şekilde göstermişti. İnönü döneminde çıkarılan bu kanun esnafı kasıp kavurmuştu. Ben o zamanlar manavlık yapıyordum. Benden iki portakal alan kişi fiyatı çok diyerek, beni MKK’ya aykırı hareket ettiğim için şikâyetle bulunmuştu.”¹⁴⁰

Milli Korunma Kanunu’na aleyhinde suç işleyen diğer bir Hataylı da Sütçü Abdo’dur. Hatay’ın Karaali Mahallesi’nde sütçülük ile geçimini sağlayan Ömer oğlu Abdo 25 kuruş olarak tespit edilen sütün litresini 30 kuruşa sattığı için hakkında MMK’nun ilgili maddelerine göre Müddeiumumi (Hatay Cumhuriyet Başsavcısı) tarafından dava açılmıştır. Hatay Asliye Ceza Mahkemesinde görülen dava sonucunda 7 lira para cezasına mahkum edilmiştir. Davanın sonucu ilan ücretinin mahkum tarafından ödenmesi koşuluyla Yenigün Gazetesi’nde yayınlanmıştır.¹⁴¹

Buradaki amaç tıpkı ulusal basının Varlık Vergisi hakkında yaptığı yayınlar nasıl ki vergisini vermeyenlere bir uyarı niteliğinde idi, aynı şekilde yerel basında gerek MKK gerekse Varlık Vergisi konusunda yapılan yayınlar da topluma yönelik bir nevi gözdağı niteliği taşımaktaydı.

¹³⁸ Mehmet Mursaloğlu ile yapılan görüşme, 8 Eylül 2020.

¹³⁹ Muhammet Güçlü, *Varlık Vergisi*, Kitabevi Yay., İstanbul, 1019, s. 71.

¹⁴⁰ Volkan Payaslı, *Sancak’tan Vilayet’e Hatay (1921-1960) (Siyasal, Sosyal ve Kültürel Yönüyle)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2017, s. 487.

¹⁴¹ *Yenigün*, 12 Birinci Kanun 1942.

2.4. Varlık Vergisi'nin Hatay'da Uygulanması

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün 1942 Yasama Yılı açılış konuşmasında dikkati çeken karaborsa ve piyasa vurguncularıyla mücadele edileceği yönündeki çıkışı ulusal basında olduğu gibi Hatay basınında da geniş yer bulmuştur. Yenigün Gazetesi Ankara muhabirine dayandırdığı haberinde, savaş döneminde türeyen vurguncularla mücadele için yeni hazırlıkların yapıldığı bildirilmiştir.

12 Kasım 1942 günü Varlık Vergisi Kanunu'nun Resmi Gazetede yayınlanmasından sonra Hatay'da Vali Şefik Sayer'in başkanlığında bir vergi komisyonu teşekkül ettirilmiştir. Bu komisyonun çalışmalarına Maliye Bakanlığı tarafından Ankara'dan görevlendiren bir mali müfettiş de katılmıştır. Hatay Varlık Vergisi Komisyonu ilk toplantısını 20 Kasım 1942 tarihinde gerçekleştirmiştir. Bu ilk toplantının hemen ardından Maliye müfettişi İhsan Bey kazalara giderek, kaza komisyonlarının çalışmalarını incelemiştir.¹⁴² Maliye müfettişinin kazalarda incelemelerde bulunmasından kısa bir süre sonra Hatay Valisi Sayer, yanına İhsan Bey'i de alarak Reyhanlı ve Kırıkhan varlık vergisi komisyonlarının çalışmalarını yerinde tetkik etmiştir.

Hatay'da teşekkül eden varlık vergisi komisyonları (Antakya-İskenderun-Dörtyol-Kırıkhan-Hassa-Reyhanlı) 6 Aralık 1942'de çalışmalarını tamamlamışlardır. Yenigün Gazetesi bu haberle birlikte varlık vergisi listelerinin en kısa sürede ilan edileceğini, tahakkuk edilecek vergi miktarına yönelik itiraz ve temyiz yolunun bulunmadığını bildirmiştir.¹⁴³

Hatay'ın merkezinde ve kazalarında hazırlanan vergi listeleri vilayet makamında toplanmış ve maliye bakanlığına onay için gönderilmiştir. Yenigün Gazetesi'nin 9 Aralık tarihli haberine göre listelerin asılmasından sonra mükelleflere ayrı bir ihbarname gönderilecek ve on beş gün içerisinde borçlarını ödemeleri istenmiştir. Bakanlık onayından sonra 15 Aralık 1942 günü listeler Hatay Defterdarlığının Varidat Kapısında askıya çıkarılmıştır. Bu tarih itibarıyla on beş günlük ödeme süresi de başlamış oluyordu.

Varlık vergisi listelerinin ilanıyla birlikte mükellefler çeşitli nedenlerle itiraz yolları aramaya başlamıştır. Listelerin ilanından bir hafta sonra Hatay Defterdarlığı Yenigün

¹⁴² Yenigün, 21 Sontışın 1942.

¹⁴³ Yenigün, 6 Birincikanun 1942.

Gazetesinde bir ilan yayımlar. Üç maddelik bu duyuruya göre, Varlık Vergisi mükelleflerinin 30 Aralık akşamına kadar borçlarını mal sandığına yatırmaları gerektiği, 4305 sayılı Varlık Vergisi Kanunu'na göre komisyon kararlarına karşı hiçbir idari ve adli itirazın kabul edilmeyeceği duyurulmuştur. Bu nedenle Hatay Defterdarlığı, mükelleflerin nafile çabalara girip boş yere makamlara müracaat yerine verginin vezneye yatırılmak üzere Tahsilat Şefliğine gidilmesini istemiştir.¹⁴⁴

Hatay'da vergi tahsili için on beş günlük süre 15 Aralık 1942 günü listelerin askıya çıkmasıyla başlamış olup vergi ödeme süresi 30 Aralık 1942 tarihinde son bulacaktı. Vadenin dolmasına az bir süre kalınca 25 Aralık günü Ziraat Bankası, Türkiye İş Bankası, Emlak ve Eytam Bankası ve Osmanlı Bankası gibi kuruluşlar harekete geçmişlerdi. Bu bankalar, varlık vergisi borcunun %20'sini ödeyen mükelleflere gösterecekleri teminat karşılığında kredi vereceklerini açıklamışlardı. Bu çalışma kapsamında görüşme yapılan İskenderun vergi mükelleflerinden Edvard Sayıg'ın oğlu Teyfik Sayek, babasının elindeki nakit ile varlık vergisi borcunun bir kısmını ödediğini geri kalan kısmı için ise ilçe kaymakamından müsaade aldığını ifade etmiştir. Edvar Sayıg, varlık vergisinin ilk taksidini ödedikten sonra süreç içinde bir kısım malını satmış geri kalan borç için de Ziraat Bankası'ndan kredi çekmiştir. Oğul Sayek'e göre birçok arkadaşı da babasının izlediği bu yol ile zaman içinde borcunu ödemiş ve Aşkale'ye gitmekten kurtulmuştur. Yukarıda Güçlü'nün belirttiği üzere Hatay'da borçların ödenmesinin 1943 yılının Nisan ayına kadar sürmesinin sebebi de Hatay'daki yerel yöneticilerin, varlık vergisi mükelleflerine göstermiş olduğu müsamahadır.

25 Kasım günü Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü'nün yayımladığı bir yönetmelik Yenigün Gazetesi tarafından okurlarına duyurulmuştur. Buna göre vergi mükelleflerinin gayri menkulleri devlet alacağına karşılık kanuni bir teminat teşkil etmektedir. Nitekim dönem basınında nazar-ı dikkati celbeden bir diğer husus tarh edilmesi kararlaştırılan vergi söylentileriyle birlikte gayrimüslim isimlere ait taşınmazların satış ilanlarıdır. 30 Aralık 1942 günü Hatay'da Varlık Vergisi borcunu ödemenin son günüdür. Bu tarih itibarıyla kazalar özelinde tahsilat şu şekilde gerçekleşmiştir:¹⁴⁵

Tablo 18.

¹⁴⁴ Yenigün, 23 Birincikanun 1942.

¹⁴⁵ Yenigün, 31 Birincikanun 1942.

Tablo 9.

1942 yılında Hatay'da Varlık Vergisi tahsilatının ilçelere göre dağılımı.

İlçeler	Vergi Miktarı (Lira)
İskenderun	321.659
Antakya	340.397
Dörtyol	76.860
Reyhanlı	43.280
Kırıkhan	22.360
Hassa	2.889
Toplam	807.445

30 Aralık gününden itibaren borcunu ödemeyen mükelleflerin borcuna %1 zam, geç kalınan ikinci hafta için ise %2 zam konulmuştur.

Türkiye genelinde olduğu gibi Hatay'da da ilk liste hazırlanırken unutulmuş ya da ulaşılamayan mükellefleri tespit etmek amacıyla ikinci varlık vergisi komisyonu kurulmuştur. 5 Şubat 1943 tarihinde kurulan bu komisyon şu isimlerden oluşmaktadır: Eczacı Muhsin Kunt, Şükrü Melek, Ticaret Odasından: Sami Aselci, Sıddık Müftü, Ziraat Odasından: Abdullah Türkmen, Mahmut Kuşçu..¹⁴⁶

15 Mart 1944 tarihinde yayımlanan Varlık Vergisi bakayasının terkinde dair kanun ile Hatay'da da vergisi affedilen kişiler olmuştur. Ökte'nin vermiş olduğu rakamlara göre Hatay'da, varlık vergisi bakayası terkedilen 12'si gayrimüslim ve 53'ü Müslüman olmak üzere toplamda 65 mükellef bulunmaktadır. 12 gayrimüslim mükellefin 203.418 lira tahakkuk bakiyesiyle 53 Müslüman mükellefin 253.830 lira tahakkuk bakiyesi terkedilmiştir.

Hatay toplamda 457.248 lira ile en fazla Varlık Vergisi bakayası terkedilen (İstanbul-İzmir-Bursa-Seyhan (Adana)-Ankara-İçel) 7. il olmuştur..¹⁴⁷ Konu üzerine önemli çalışmaları bulunan Muhammet Güçlü, Hatay'a 3.235.140 lira vergi tarh edildiğini yazmaktadır.

¹⁴⁶ Yenigün, 6 Şubat 1943.

¹⁴⁷ Ökte, a.g.e., s.236.

Tablo 10.*Hatay’da ilçeler bazında alınan varlık vergisi toplam miktarı.¹⁴⁸*

İlçeler	Vergi Miktarı (Lira)
Antakya	947.850
Dört Yol	171.100
İskenderun	1.002.200
Hassa	7.600
Kırıkhan	764.000
Reyhaniye	333.590
Yayladağ	800
Toplam	3.227.140

“Hatay vilayetinde 1942 yılı içinde 1.978.794 lira tahsilat yapıldı. Hatay’da tahsilat oranı % 60 olarak gerçekleşti. Geri kalan miktarın tahsilatı, 1943 yılının Nisan ayına kadar sürdü.”¹⁴⁹

2.5. Varlık Vergisi’nin Hatay’daki Hedef Kitlesi

Varlık vergisinin Hatay’da uygulandığı günlerde yayınlanan Yenigün Gazetesi’nde yer alan listelerdeki isim ve vergi miktarları gayrimüslim vatandaşlara tahakkuk ettirilen vergi miktarının Müslüman mükelleflere oranla daha fazla olduğunu göstermektedir. Bu da gayrimüslimlerin daha varlıklı olduklarını göstermektedir. Nitekim Hatay’da yaşı ilerlemiş olan insanlarla yapılan röportajlarda hatırladıkları kadarıyla çevrelerindeki en varlıklı ailelerin gayrimüslimler olduğunu ifade etmişlerdi. Hatay Varlık Vergisi listesini incelediklerinde de tanıdık gelen soy isimlerinin hepsinin varlıklı aileler olduklarını bu nedenle devletin bir vergi salarken bunun zengin vatandaşlara yüksek miktarda tahakkuk ettirilmesinin çok normal olduğunu söylemişlerdi. Bu çalışma kapsamında görüşme yapılan Tevfik Sayek, kardeşi Can Sayek ve Neşet Mursaloğlu gibi isimler de verginin miktarından çok uygulanma şeklinin sıkıntılara neden olduğunu ve bugüne kadar sıcaklığını koruduğunu ifade etmişlerdir.

Hatay’da varlık vergisi memurları daha insafli davranmış ve gayrimüslim kökenli vatandaşlara mal varlıkları nispetinde vergi tahakkuk ettirilmiştir. Görüşme

¹⁴⁸ Uhus,16 İlkanun 1942; Muhammet Güçlü, *Varlık Vergisi*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2019, s. 83.

¹⁴⁹ Güçlü, a.g.e., s. 84.

yapılan birçok kişi gerek Kotonilerin gerekse Kebudi'nin çok varlıklı kişiler olduğunu ifade etmişlerdir. Kotonilerin bugün de İskenderun'da, ithalat-ihracat üzerine faaliyet gösteren bir ofisleri bulunmaktadır. Faik kte'nin de belirttiği üzere Pinhas Kebudi, kendisine tahakkuk ettitilen miktara itiraz etmemiş sadece depolarını iyi bir fiyata satmak için zaman istemiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

VARLIK VERGİSİ'NİN HATAY'DAKİ MÜKELLEFLERİ

3.1. Varlık Vergisi Kapsamındaki Ailelerin veya Kişilerin Hikayeleri

Hatay'da Amik Ovası'nın münbit topraklarında geniş arazileri bulunan Mürsel ailesi en fazla varlık vergisi tahakkuk edilen ailedir. Hatay Devleti Cumhurbaşkanı Tayfur Sökmen Mürselzade ailesindendir. Hatay Anavatan'a katılmadan önce Atatürk Tayfur Bey'e 'Sökmen' soyadını vermiştir. Hatay'ın Anavatan'a katılmasından sonra Mürselzadeler 'Mürsel' soyadını almıştır. Neşet Mursaloğlu, 1950'lerden itibaren ailesinin Mursaloğlu soyadını kullandığını ifade etmiştir.¹⁵⁰

Mürsel ailesinden birçok kişiye varlık vergisi tarh edilmiş olsa da bu miktar çok yüksek olmamıştır. Mursaloğlu ailesinin önemli isimlerinden ve halen Kumlu yakınlarındaki çiftliğinde yaşayan Neşet Mursaloğlu ile yapılan görüşmede, ailesindeki isimlerle vergi miktarları karşılaştırıldığında rakamların miktarlarla çok orantısız olduğunu ifade etmiştir.¹⁵¹

Antakya'da uzun yıllardır yaşayan Yahudi kökenli Pinhas Kebudi adlı vatandaşa Antakya Defterdarlığı tarafından 100 bin liranın üstünde bir varlık vergisi tarh edilmiştir. Bay Kebudi vergiyi ödemek için elinde bulunan emlakı satmak için harekete geçer ancak depoları alacak olan Shell ve Standard gibi petrol şirketleri İstanbul'da bulunmaktadır. Bu satış işleri için İstanbul'a giden Pinhas Kebudi'yi eşi bu yolculukta yalnız bırakmaz. Antakya defterdarlığı da harekete geçerek İstanbul defterdarlığına gönderdiği telgrafta Kebudi'nin Aşkale çalışma kampına gönderilmesini ister. İstanbul Defterdarı Faik Ökte Kebudi konusunda yaşanan gelişmeleri şöyle anlatmaktadır:

"Mükellef para bulmak için bir ay izin istiyordu. Müşterileri depoları satın almak için merkezleriyle temas halinde idiler. Hatay defterdarı, 'telle' karısını beraber götürdüğü için Kebudi'nin kaçacağını ileri sürdü ve kendisine bu bir aylık mühleti vermekten imtina etti. Ben durumu anlatmaya çalıştım. Vekalet Hatay'ın söz sahibi olduğunu ileri sürerek üzerine mes'uliyet almak istemedi. Müşteriler vaziyeti kavrayarak müzakereyi kasten uzattılar. Mükellefi boğuntuya getirmek istiyorlardı. Netice Kebudi'nin kampa alınıp sevk edilmesi şeklinde tecelli etti."¹⁵²

Hâlbuki Hatay defterdarlığı talep edilen süreyi verseydi Pinhas Kebudi

¹⁵⁰ Neşet Mursaloğlu ile yapılan 24/06/2020 tarihli görüşme.

¹⁵¹ Neşet Mursaloğlu ile yapılan 24/06/2020 tarihli görüşme.

¹⁵² Ökte, *a.g.e.*, s. 176.

zikredilen şirketlere rayiç bir bedelle depolarını satarak vergisini ödeyebilirdi. Anlaşıldığı üzere Antakya defterdarlığının aceleci tutumunu gören şirketler Kebudi'yi oyalamış ve depoları çok düşük bir fiyatla kapatmışlardı.

Kebudi ailesinden Şalom Gazetesi'ne Antakya Yahudi Cemaati hakkında röportaj veren Gerez Kebudi, Antakya'dan dışarıya yaşanan Yahudi göçlerinden bahsederken Varlık Vergisinin neden olduğu bir göçe değinmemiştir. Antakya'da bulunan Yahudi nüfusunun azalmasını şöyle açıklamaktadır:

“1948'de İsrail kurulduktan sonra, imkânları az olan Yahudiler göç ettiler. O zamanlar İsrail, gelen göçmenlere birçok imkânlar sunuyordu. Peyderpey cemaatin yüzde otuzu, kırkı *Aliya* yaptı. İstanbul'da 5-6 Eylül Olayları sırasında, Antakya'da da antisemit hareketlere maruz kaldık. O dönem bir göç dalgası daha oldu. Ancak en büyük göç dalgası, 1977-1978 yıllarında Gaziantep'te başlayan sağ-sol çatışmaları döneminde oldu. Antakya'da da aşırı ırkçı hareketler başladı. Yahudiler tehdit mektupları aldı. Mülklerine şerh konuldu. O dönemde, İsrail'e ve İstanbul'a büyük bir göç oldu. Daha sonraları, Antakya'da kalan Yahudiler, çocuklarını üniversitelerde okutmak için İstanbul'da yaşamayı tercih ettiler. Biz buna Aydınlanma Çağı diyoruz. Günümüzde Antakya'da sadece 35 Yahudi yaşıyor”¹⁵³.

1928 doğumlu olan Gerez Kebudi, ailesinin Şam'dan Beyrut'a, Halep'ten Antakya'ya uzanan bir sahada ticaret yaptığını ve varlıklı bir aile olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Antakya Yahudi Cemaati, Hatay Mücadelesi'nde yerel halkla birlikte hareket etmiş, 2 Eylül 1938 tarihinde kurulan Hatay Devlet Meclisine Kebudi ailesinin ileri gelenlerinden Efrayim Kebudi temsilci olarak seçilmiştir.

İskenderun Varlık Vergisi listesinde ilk sırada yer alan Joseph Catoni'nin ailesi Osmanlı Devleti'nin son zamanlarından itibaren denizcilikle uğraşan levanten bir ailedir. Bu aile ile ilgili kayıtlarda:

*“19. yüzyılın ikinci yarısında buraya ticarî temsilci olarak gelip yerleşen ve bu yönüyle en fazla iz bırakan ailelerden ikisi Belfante ve Catoni aileleri olmuştur. Çünkü diğer ticarî ve diplomatik temsilciler görev sürelerinin bitimi sonrasında ülkelerine geri dönmekte iken Belfante ve Catoni aileleri kalıcı olmuşlar ve yabancılıklarını korumalarına rağmen yerleşmişlerdi. İki aile ticarî faaliyetleriyle birlikte diplomatik temsilci hüviyeti de taşımaktaydılar. Bu iki aile arasında evlilik yolu ile akrabalık bağının tesis edilmesiyle birlikte ailelerin İskenderun tarihinde oynadıkları rol daha da artmıştı.”*¹⁵⁴

ifadelerine yer verilmiştir.

Belfante ailesinin mal varlığı ve ticaretteki yeri Catonilerle ortaklık seviyesinde

¹⁵³ [http://www.salom.com.tr/arsiv/haber-75726-](http://www.salom.com.tr/arsiv/haber-75726-herkesin-anlatacak-bir-oykusu-var-dir-bir-donemler-antakya-yahudi-cemaati.html)

[herkesin anlatacak bir oykusu vardır bir dönemler antakya yahudi cemaati.html](http://www.salom.com.tr/arsiv/haber-75726-herkesin-anlatacak-bir-oykusu-var-dir-bir-donemler-antakya-yahudi-cemaati.html)

¹⁵⁴ Naim Ürkmez, *İskenderun'da İki Levanten Aile: Belfante ve Catoni Aileleri*, Anavatana Katılışının 80. Yılında Hatay Uluslararası Sempozyumu, 4-6 Nisan 2019, ATAM, 1371-1393, Ankara 2020, s. 1371.

olmasına rağmen Hatay vergi listesinde Belfante ismine rastlanmamıştır. Bazı varlıklı gayrimüslimler de bir takım varlıklı Müslümanlar gibi çeşitli yollarla vergiden muaf olmuş ya da tahakkuk ettirilen varlık vergisi miktarlarını düşürmüş olabilirler. Catoni ailesi Beyrut'tan Halep'e ve Mezopotamya'ya uzanan geniş bir hiterlandda ticaret yapmıştır. İtalyan kökenli olan Catoni ailesi, sömürgeci Avrupalı devletlerle siyasi-ekonomik münasebetler geliştirmiştir. Bu ilişkiler neticesinde 1875 yılından itibaren Hollanda, İngiltere, İsveç ve Norveç gibi devletlerin bölgedeki konsolosluk görevini üstlenmiştir. Bu diplomatik kimliğiyle XIX. yüzyılın sonlarına doğru Osmanlı Devleti'nin çöküş ortamından da istifade eden Cotoniler, siyasi ve ticari nüfuzlarını daha da arttırmışlardır. İskenderun ekonomik hayatı üzerinde geniş bir alana yayılan etkileri halk üzerinde de söz sahibi olmalarını sağlamıştır. Joseph Catoni bu gücünü kullanarak İskenderun'da bulunan Osmanlı yerel yöneticilerini yanına çekmiş ve birçok usulsüz işe karışmıştır. Kanuna aykırı olarak denizi doldurma, arazisini genişletme ve devlete ait kıyı arazisini talan etme bu usulsüzlükten bazılarıdır. Catoni ailesinin bu kanun tanımaz halleri Dersaadet'in de dikkatini çekmiş ve İskenderun'da incelemelerde bulunmak üzere II. Abdulhamid tarafından bir komisyon görevlendirilmiştir. İstanbul'dan gelen komisyon Catoni'nin İskenderun'da yapmış olduğu nizama aykırı faaliyetlere göz yuman görevliler hakkında tahkikata başlamıştır.

Anadolu'da ortaya çıkan Ermeni isyanlarında yabancı güçlerin İskenderun limanından Ermeni komitacılara silah ve cephane aktarmasında da konsolos Joseph Catoni'nin büyük katkısı olmuştur.

“İngiltere'nin İskenderun konsolos vekili Mösyö Catoni hakkında tek şikâyet bu değildi. Konsolos Catoni, bölgede karışıklık çıkarmaya çalışan Ermenilerden bazılarını istihdam ederek saklamak ve himaye etmekle suçlanıyordu. İskenderun İskele Komisyonu; Halep Nizamiye Kumandanlığına, Catoni'nin fesat çıkarmak ve kaçakçılık yaptırmak için istihdam ettiği, maaş verdiği dört kişinin olduğunu bildirmişti.”¹⁵⁵

Devlete karşı bu tavrına rağmen Catoni ailesi Cumhuriyet Dönemi'nde de işlerini büyütmüş ve mevcut mal varlığı karşılığında İskenderun'un en büyük vergisini ödemiştir. İkinci Dünya Savaşı yıllarından sonra da İskenderun'da ticaret hayatına devam eden Catoni ailesinin son ferdi Augustine Catoni (Joseph Catoni'nin oğlu) 1969'da vefat edince mal varlıkları ortakları Beard ailesine kalmıştır. Buradan açıkça anlaşılmaktadır ki Türkiye Cumhuriyeti, Varlık Vergisi uygulaması ile herhangi bir

¹⁵⁵ Aynı eser, s. 1385.

azınlığı hedef almadığı gibi azınlıklara yönelik bir politika da geliştirmemiştir. Hatay’da da diğer illerde olduğu üzere sermaye birikimi gayrimüslim tüccarın elinde olduğu için en büyük vergi miktarları bu şahıslara tarh edilmiştir.

3.2. Hatay’da Varlık Vergisi’ni Ödeyen Ailelerin Varisleri ile Yapılan Görüşmeler

3.2.1. Musa EMLİKİYAN (Samandağ Vakıflı Köyü, Görüşme Tarihi: 14 Mayıs 2020)

“1939’da çevremizdeki 6 köy Lübnan’a göç etti. Vergi (varlık vergisi) alınmadı. Ermenilerden koyun başına alınan 25 kuruş sene başında bütün Samandağ yöresinde yaşayan Müslüman ve gayrimüslimden eşit olarak alınırdı. Harpde (İkinci Dünya Savaşı’nı kastediyor) Türkiye Almanya’ya yakın durmuştur. 18 yaşından büyük 65 yaşından küçük olanlardan senede 10-12 lira yol vergisi alınmıştır. 5 çocuğu olandan alınmamıştır. Çevre köyler buralardan giderken dedelerimiz iyiki gitmemiş. Hiçbir ayrımcılık yoktur. Mutluyuz burada... yanibaşımızdaki Hıdırbey denilen köy Müslüman, Deniz mahallesindeki alevi vatandaşlar komşumuzdur. Cenazelerde düğünlerde hep beraberiz, bundan sonra da bir arada barış içinde yaşamaya devam edeceğiz. Alman harbinde (İkinci Dünya Savaşı’ndan bahsediyor) köyün gençlerini askere toplamışlar. Bir yerde rastlanmıştır, bir genç nişanlı arkadaşın kızıyla... arkadaş 42 yaşında askere alınınca damadıyla karşılaşıyor. Damat ile baba enteresan iş(kahkaha atıyor Emlikyan) Lübnan’a giden vatandaşların topraklarını Hacı Mahmut Vakfı satın almıştır. 65 liraya... köyümüzde arazi dardır. En büyük toprak 25 dönüm olabilir. Bu nedenle Varlık Vergisine tabi kimse duymadım. Net bir bilgiye sahip değilim. O zaman bugünkü gibi radyo, telefon, televizyon yoktu. Başka yerde olandan haberdar değilim. Bildiklerim hatırladıklarım bunlar. Yalan yanlış şeyler söyleyip sizi ve tarihi yanıltmam. Umarım söylediklerim dışında bir şey yazmamışsındır. Çünkü buraya çok araştırmacı geliyor. Çoğu farklı amaçlarla geliyor. Geçen gün bir gazeteci gelmiş bana diyor ki 1914 yılında neredeydin, noldu? Ben 1938’de doğmuşum. Dünyada olmadığım bir zaman hakkında bana soru soruyor.”

Emlikyan’ın sözlerinden şunu anlıyoruz yaşadığı yörede Varlık Vergisine kimse tabi olmamıştır. Nitekim bu aileler bahçe tarımı ile hayatlarını idame ettirmeye çalışan vatandaşlardır. Emlikyan, Varlık Vergisiyle aynı dönem uygulanan “Yol Vergisi” hakkında ve savaş esnasında askerlik çağındaki erkek nüfusun askere alınmasıyla alakalı görüş beyan ederken Varlık Vergisine dair bir şey hatırlamamsı

yörede vergi tahakkuk ettirilen müslim-gayrimüslim vatandaşların olmadığını göstermektedir. Hatay'ın anavatana katılmasından hemen sonra 1939 yılında yurtdışına gerçekleşen Ermeni göçünün sebebi hakkında malumatı olmadığını söylemiştir. Sadece Vakıflı Köyü çevresinden değil Kırıkhan'da yaşayan aile dostları Boduryanlar ve Şarapçı Agop ile oğlu Hacı Agop'un Lübnan'a göç ettiğini belirten Emlikyan, Garbi Kaplan'ın ise İskenderun'a yerleşmiş olduğunu belirtmiştir. Musa Emlikyan'ın tüm bu söylediklerinden anlaşılan, tanıdık çevresinden Varlık Vergisi nedeniyle yurtdışına göç eden olmamıştır. Kırıkhan Varlık Vergisi listesi incelediğinde Boduryan ailesinden burada kalan Kiork Boduryan ve ortağı Versami Şirin'e 15.000 lira vergi tarh edildiği tespit edilebilmektedir.

3.2.2. Neşet MURSALOĞLU (Görüşme Tarihi: 24 Haziran 2020)

“Yaşım itibariyle varlık vergisinin yürürlükte olduğu tarihlerde olup biten konusunda pek malumatım yok. Ayrıca nüfusun Müslüman ve Türk kesimine ait olmamız dolayısıyla bu uygulamanın hedefi olmayıp aile büyüklerinden aktarılan herhangi bir hatıra da yoktur. Hatay'ın Cumhuriyet'e henüz katılmış olması nedeniyle olsa gerek, bu kanunun yaratabileceği menfi durumlara dair herhangi bir öyküye de rastlamadım. Bunun yerine ilhakın yarattığı endişeyle Hatay'ı terketmeye (Hatay'ın Anavatana katılışının 80.yılı sempozyumuna katılan Hatay devleti Meclisi Reisi Abdülgani Türkmen'in torunu Abdülgani Melek'in şu cümlesi de bu durumu teyit etmektedir: “Anavatan'a katılımın ardından muhtelif cemaatlere mensup bazı kişiler korkup Antakya'dan gidiyor.” s. XLIII) hazırlanan Ermeni nüfusa bu kararlarından vazgeçmelerinin tavsiye edildiğini, can ve mal güvenliklerinin devletin teminatı altında olduğunun ısrarla ilan edildiğini biliyoruz. Ermenilerin endişelenmelerinin sebebi Hatay'da kurulan Fransız manda yönetiminin Ermeni toplumunu milis güç olarak kullanmasıdır. Hatay'ın anavatana ilhakıyla birlikte türkler intikam alır korkusuyla Ermeniler yurtdışına gitmeye başladılar. Eğer Türkiye Cumhuriyeti'nin varlık vergisi ile farklı bir amacı olsaydı tahminim odur ki 1939'da Ermeniler'in Suriye'ye göç etmek istemelerini garanti vererek engellemeye çalışmazdı. Nitekim günümüzde İskenderun ve Antakya'da birçok gayri müslim vatandaşımız yaşamaktadır. Zaten bu dönemde İskenderun'un büyük kısmı bataklık ve kaymakamlık binası Belen'de bulunmaktadır. Amcazadem İhsan Mürsel Belen kaymakamıdır ve bu dönemde Ermeniler'in ülkeyi terketmemeleri için devletin çok

çaba sarfettiğini anlatmıştır. Varlık Vergisinin uygulandığı dönemde babam Şemsettin Mürsel tedavi olmak için İsviçre'ye gitmişti. Savaş koşulları nedeniyle 1941-1945 yılları arasında İsviçre'de mahsur kalmıştı. Hatay Varlık Vergisi listesinde babamın ismi bulunmamaktadır. Listede yer alan rakamlara baktığımızda, sülalemizde Varlık Vergisi tahakkuk edilen isimlerin servetleriyle bu rakamların orantılı olmadığı görülüyor. Ben Varlık Vergisinin diğer devletlerde olduğu gibi bir Yahudi düşmanlığı olarak görmüyorum. Daha ziyade ekonomiyi millileştirme çabası olarak görüyorum. 1939'da Ermenilerin Suriye'ye gitmesiyle İskenderun'un nüfusu 9 000'den 4500'e düşmüştür.

3.3.3 Semiramis KUSEYRİ (İskenderun Sancakğı Maarif Müdürü Mithat Kuseyri'nin Kızı, Görüşme Tarihi, 16.08.2012).¹⁵⁶

Harp yıllarıydı. Hatay'da büyük bir yoksulluğun olduğu dönemdi. Vergi herkesten çok gayrimüslimleri etkilemişti. Nitekim Dr. Alber Beyluni borcunu ödeyemediği için Aşkale'ye sürülmüş, kısa bir zaman sonra tekrar gelmişti. Beyluni çok iyi ve memlekete hizmeti olmuş bir insandı.

3.3.4. Pol-Jaklin KAYUKA (Hristiyan cemaat'in önde gelen ailelerinden, Görüşme Tarihi, 25.09.2012).¹⁵⁷

14 Aralık 1925 Antakya doğumluyum. Nüfusta ise 1927 tarihi yazılmış. Bu benim vaftis tarihimdir. Biz bunu önemseriz. Vaftis tarihi doğum tarihidir. 1930'lu yıllarda etrafta çok okuryazar yoktu. Kahvelerde okuma bilen biri ortaya geçer ve yüksek sesle gazeteden haberleri okurdu. Özellikle Affan Kahvesi bunda önemli adres olarak bilinirdi. Para yoktu herkes gazete alamazdı, kahvelerde ya da sokak köşelerinde birileri okur diğerleri dinlerdi. Zaten okuma yazma bilen de çok azdı. İlk zamanlarda Antakya'da pek gazete yoktu, Yeni Mecmua vardı ama ben daha çok Yenigün Gazetesi'ni hatırlıyorum. Çok okunan gazetelerdi ve belli bir okuyanı vardı. Gazeteler daha çok dışarıdan gelirdi, Suriye ve daha sonra ise Türkiye'den hatırı sayılır kişiler tarafından getirilirdi. Suriye'den Ahbar'ül-Yevm getirilirdi.

Varlık Vergisi İnönü zamanında İkinci Dünya Harbinden kaynaklanan bütçe açığını finanse etmek için çıkarılmış gayrimüslimlere yönelik vergidir. Her ne kadar

¹⁵⁶ Payaşlı, a.g.e., s. 495.

¹⁵⁷ Payaşlı, a.g.e., s. 489-492.

bütün kesimleri kapsadığı söylene de en fazla yükü gayrimüslimler çekmişti. Biz Antakya'nın en zengin ailelerindendik. Kavaslı Köyü'ndeki tüm topraklar bizimdi. Biz Varlık Vergisi borcumuzu ödemek için bahçelerimizin çoğunu sattık. Tabii başka sebepler de vardı. Bazı gayrimüslimler bu sebeple Antakya'dan ayrılmıştı. Ancak taşınmaz malı olanlar mecburen kalmışlardı. Mağdur olduk o dönemler. Atatürk dünya çapında bir liderdi. O olsaydı bütün bunlar yaşanmazdı. "Demokrat Parti Türkiye genelinde olduğu gibi Hatay'da da kazanmıştı. Bu durum doğaldı. Çünkü insanlar İnönü'nün vergi politikasından sıkılmış, yeni partinin diğer şehirlerdeki hizmetini görmüştü. Demokrat Parti ABD'den gelen yardımlarla Hatay'ın yollarını yapmış, köylere elektrik, su gitmiş, köylülere traktör verilmişti. En önemlisi Hidro-Elektrik santralini yapmışlardı. Bu durum bizlerde büyük bir heyecan yaratmıştı. Aynı zamanda DP'ye oy verenlere toprak verilmişti. Abdullah Cilli'de CHP'den istifa ederek DP'ye geçmişti. Cilli, Samandağ'ın en tanınmış ailelerinden olup toprak ağasıydı. Onunda topraklara yönelik yatırımı olduğu için DP vaatleriyle CHP'den ayrıldığını düşünüyorum. Çünkü DP Hataylılara çok şey vaat etmişti. Fransız manda döneminde nüfus sayımları düzenli olarak yapılmazdı. Fransızlar seçim zamanı ve önceki dönemler olsun, Türk nüfusunu az göstermek için uğraş vermişti. Oysa Ankara Hükümeti Alevileri "Eti Türkü" olarak nüfusa kaydetmek istemişti. Bu sebeple Alevilerin çoğu Türk nüfusuna yazılarak, Türk nüfus oranı diğer mezheplere göre daha çok artış göstermişti. Hatay'ın Türkiye'ye iltihakı sonrası artık düzenli olarak nüfus sayımları yapılmıştı. Türk askerinin Hatay'a girmesi ve iltihakın yaklaşması üzerine Ermeniler öldürüleceklerinden korkmuşlardı. Bu sebeple çoğu Ermeni Alevilerin evlerinde saklanmışlardı. Fransızlar Samandağ'dan Belen'e kadar olan yerlerdeki Ermenileri kamyonlarla alıp Suriye, Beyrut ve Lübnan'a yerleştirmişlerdi. Ermenilerden kalan birçok mala el konuldu ve onların yaşadıkları yere çeşitli yerlerden gelen Türk aileleri yerleştirildi. Özellikle Kırıkhan bölgesine Karadeniz'den gelen insanlar yerleştirilmişti. Bu aileler hala Hatay'da yaşamlarını sürdürmektedirler. İskenderun bir körfezdir. Sancak diye bir şey yoktu aslında daha sonraki yıllarda bu isim ortaya çıktı. Fransızlar Sancak dedi Suriye ise Sancak mıntika anlamına gelen daha sonra "liva İskenderun" olarak isim verdi. El Liva, El Cezire, El Uruba, El Kabes gazetelerini hatırlıyorum. Bunlar Arapça idi. Türkçe ise Yenigün ve Atayolu, Hatay gazeteleri idi. El Yevm-ül Cedid burada çıkardı. Yenigün'ün Arapçası idi. Bu daha erken tarihtiydi. Selim Çelenk, Şükrü Balcı önemliydi. Bunlar gazetecilerdi. Selim Çelenk sadece gazetenin sahibiydi, Şükrü Balcı daha etkindi, daha çok yazıları vardı.

Rasim Yurtman Halk Partisindendi, Halk Partiliydi. Rasim Yurtman'ın abisi Ahmet Yurtman ta Antap'e kadar ulaşır, liderlik yaptı, muazzam bir insandı, çok çalıştı. Hatay bağımsızlığı için ekip kurmuşlardı, hepimizle konuşurlardı ve muazzam bir istekle mücadele ettiler, önderlerdi.

Sosyal yaşamda Cilliler ve Galiler çok muhterem idiler. Sahilliler, Tüeyliler ailesi de öyle. Türkiye'ye ilhak sonrası gerçi bu isimler çoğunlukla değişti, Türkçeleşti. İlhak öncesi en çok bu mntıkada Affan Okulu'nda okunurdu. Köprü Mektebi'nde okunurdu. Köprü Mektebi bu günkü Antakya Lisesi'nin yerindeydi. Ben de Fransızca okudum. Ama eşim Jaklin Fransızcayı çok daha iyi bilir. İlkokulu Affan İlkokulu'nda, ünlü Şeyh Salih orada müdür idi, burada okudum. Bu okulda Arapça öğrendim. Esasında kilisemizde de okul vardı ama ben orada okumadım.

1939 öncesi Fransızca ikinci derece dil idi. Türkçe sadece Türk dili eğitimi veren yerlerde vardı. Müzenin yerinde Osmanlı döneminden kalan Mektep-i Rüşdiye vardı. Bu lisede kız ve erkek öğrenciler karışık okurdu. Hatay mücadelesinde Hasan Cabbara, Arsuzi muhalif liderlerdi. Suriye'de önemsenirlerdi. Suriye'den Antakya'ya gelir halkla konuşurlardı. Bunlar çete gibi teşkilatlıydı.

Antakya Lisesi'ne el attılar aslında pek çok okula müdahale ettiler. Antakya Lisesi'nde Mösyö Bazantay, Mösyö Muvati, Mösyö Gomber, Madam Pompudur vardı. Onlara profesör derlerdi. Lise müdürü Mithat Kuseyri idi. Bazantay Maarif Müdürü idi. Bu lisede Fransız eğitimi ve kültürünü yerleştirmeye çalıştılar. Esasında bizim kitaplarımız Türkiye'den getiriliyordu ama Fransa yine de Türkçe eğitime müsamaha göstermedi. Her grubun bir okulu vardı. Hristiyanların, Müslümanların, Ermenilerin dışında yabancıların da okulu vardı.

Ben baroda çalıştım ve orada Türkçeyi çok iyi öğrendim. Arapçam da iyi idi. Bizim zamanımızda herkes Paris'ten diploma alırdı, gençler hep Fransa'ya gönderilirdi. Hem Müslüman hem Hristiyan, Ermeni ailelerden de çocuklarını okul için Fransa'ya gönderenler vardı. Mehmet Cerep mesela, muazzam bir insandı. Abim Pier'dir ona Mösyö Pier derlerdi. Biz Antakya'da Hristiyan cemaatinin önemli bir ailesiyiz. Babam çok varlıklıydı ancak biz bu varlığı koruyamadık. İnsanlar mesela tedavi için Suriye'ye giderlerdi. Ya da pasaportu varsa Türkiye'ye. Hastane bir tane vardı, yetersizdi. Salgın hastalıklar çoktu. Tifo'dan ölen çoktu. Hayatımız zorlu ve

sıkıntılıydı.

Ben ilkokul mezunuyum ama o dönem bir ara Şam'da da okudum. Ablam, dayım oradaydı, Halep'te de yakınlarım vardı. Okumaya gittim ama babam geri gelmemi istedi ve okulu yarım bırakmak zorunda kaldım. Fakat Antakya'ya döndükten sonra Baro'da çalışarak dil öğrendim. Hatta yerli Arapça'yı Fasih Arapça'ya çevirerek tercümanlık da yapıyor, para kazanıyordum. Nuri Aydın Konuralp'ın adını hep duyardım. Süreyya Halef'i tanırım. Halef ailesi de büyük idi, Vahit Halef ise en önde gelenlerinden idi. Kendisi, Bakanlık da yapmıştır. Çoğu Fransa'da bazı yüksekokullarda ve genelde Sorbon'da okumuşlardır. İbrahim ve Ahmet Tuhani'de Sorbon'da okumuştur.

3.3.5. Teyfik-Can SAYEK (İskenderun Varlık Vergisi Listesinde Yer Alan Edvar Sayıg'ın Çocukları, Görüşme Tarihi: 1 Eylül 2020)

Ailemiz dörtüüz elli yıl önce Dörtüol'dan Arsuz'a göç etmiş ve çiftçilikle uğraşan bir ailedir. Ailemiz çok eskilerde 'Sümeler' ve 'Zondiler' olarak bilinirdi. Soyadı kanunu ile birlikte 'Sayıg' soyadını almıştır. Sayıg, Arapça'da kuyumcu anlamına gelmektedir. Daha sonra bizimle birlikte 'Sayek' e dönüşmüştür.

Varlık Vergisi biz gayrimüslimleri, yaygın söyleyişle gavurları altüst eden bir uygulamadır. Osmanlı İmparatorluğu'ndan bu yana sermaye birikimi gayrimüslimlerin elinde olduğu için; en fazla vergiyi bu zümreler ödemiştir. Cumhuriyete geçişle birlikte gayrimüslimlere yönelik menfi bir politikanın olmadığını görmekteyiz. Atatürk döneminde, babası Hanna Filip İskenderun Gümrüğünde müdür arkadaşımın bana anlattığı bir hadiseyi anlatarak olayı somutlaştırayım: Hatay Devleti'nin İskenderun Gümrük Müdürü olan Hanna Filip odasında otururken dışarıdan gelen bir gürültü duyar. Dışarı çıktığında yanında birçok eşyası olan bir zatın Hatay'a girmek istediğini görür. Gümrük memurları da şahsın kaçakçılık yaptığını düşünerek Hatay'a almak istememektedirler. Hanna Bey bu şahsın şekline ve şemaline bakınca gayet dürüst biri olduğunu, kaçakçılara benzer herhangi bir intibasının olmadığını görür ve Hatay'a girişine müsaade eder. Hanna Filip odasına döndükten sonra dışarıdaki kişi gümrükteki görevlilere müdürün ismini sorar. Hanna ismini duyduktan sonra gayrimüslim olduğunu anlar ve müdürün odasına girer. Der ki, ben size yalan söyledim. Beni Atatürk, Tayfur sökmene gönderdi. Bu eşyalar da

Atatürk'ün Tayfur Sökmen'e gönderdiği hediyelerdir. Bu mektup sizi ilgilendiriyor. Ben açmaya yetkili değilim buyurun siz açın. Hanna Filip mektubu açtığında şu ifadeleri okur: Sevgili kardeşim Tayfur, Hatay'ın anavatana katılacağı endişesiyle gayrimüslim vatandaşların yurt dışına göç etmeye başladığını duydum. Gayrimüslim vatandaşlara her türlü teminatın verilerek evlerini terk etmemelerini sağlayınız. (Tevfik Sayek'in burada gözleri doluyor.)

Varlık Vergisine gelince; bu verginin tahakkuk ettirilmesinden çok uygulama tarzı bizi zora sokmuştur. Bakın babam o kadar muzdarip olmuş ki o dönemde ve sonrasında konuştuğu herkese bu verginin sıkıntılarından bahsedermiş. Birgün trenle seyahat ederken aynı kompartımanda Ankara'dan bir beyefendiye tesadüf eder. Kendisine tarh edilen miktarın servetinin çok üstünde olmasından ve bu nedenle çekmiş olduğu ızdırabı dile getirir. Ankaralı beyefendi babama ismini sorar. Babam da o zamanlar Edvar yerine Enver ismini kullanıyordu. Enver ismini duyan Ankaralı zat "Allah allah bu işte bir problem var, vergi memurları bir hata yapmışlar. İsminize göre çok fazla tahakkuk ettirmemeleri gerekirdi." Görüyor musunuz Müslüman isimse az miktar tahakkuk ettirilmiş, gayrimüslime daha fazla... böyle bir keyfilik olabilir mi?

Her şeye rağmen babam kendisine tahakkuk ettirilen varlık vergisi borcunu ödemek için elindeki malları satar. Ancak o dönemde malları alabilecek olanların çoğu yine gayrimüslim ve onlar da Varlık Vergisi borcunu ödemenin derdine düşmüştür. Bakın bu listede amcalarım da var. Yani aile müşkül durumda ve kimsenin yardım edecek hali yok. Babam satabildikleriyle Varlık Vergisi borcunun bir kısmını öder. Geri kalan borç için ziraat Bankası'na kredi başvurusunda bulunur. Kredinin henüz sonucu gelmeden bir sabah erkenden henüz babam pijaması üzerindeyken polisler kapıyı çalar. Kaymakamın babamı çağırdığını söylerler. Babamı emniyet müdürlüğüne götürürler. Orada bir salona aldıklarında babam çok şaşırır. Çünkü salonda bulunanların tamamı babamın yakından tanıdığı gayrimüslim arkadaşları. Varlık Vergisi borçlarını ödeyememişler ve Aşkale'ye gönderilecekler. Babam kapıda duran memura Kaymakam Beyle görüşmek istediğini söyler. Ancak kimse buna müsaade etmez. Babam sigara içme bahanesiyle bir fırsat bularak kaymakamın yanına çıkar. Borçlarını ödemek için Ziraat Bankası'ndan haber beklediklerini ifade eder. Kaymakamın ikna olması üzerine Aşkale kampına gitmekten kurtulurlar.

Varlık Vergisi borçlarında ödemelerden geriye kalan miktarlara çok fahiş faizler konuluyordu. Babam öyle zor durumda kalmış ki İsmet İnönü'nün eşi Mevhibe Hanım'a, mektup yazarak, vergi borçlarının bakayası için çok yüksek miktarlarda faiz alınmamasını istemiştir. İlginçtir mektup işe yaramış ve faizlerde bir yumuşama olmuştur. Birgün babamla birlikte sahilde yürürken, eski Ziraat Bankası önünde durdu. Bana binayı göstererek bu bina bizim paralarımızla yapıldı dedi.

Ben Varlık Vergisi uygulaması ile devletin gayrimüslimleri yurt dışına sürmek gibi bir politika güttüğünü düşünmüyorum. Evet ülkemizin gayrimüslim nüfusunda büyük düşüşler olmuştur. Ancak bunun nedeni Varlık Vergisi değildir. Sosyo-ekonomik, eğitim gibi birçok neden vardır. Dünya çok hızlı bir değişim yaşamaktadır. Zaten Türkiye'den büyük göçler 1960'lı yılların sonundan itibaren başlamıştır. Özellikle Kıbrıs meselesi konusunda gayrimüslimlere yönelik toplumsal tepkiler... O dönemlerde İskenderun'dan bile onlarca ailenin bir gecede göç ettiğini hatırlıyorum.

Bakın İnönü döneminde benzer birçok keyfi uygulama anlatabilirim size. Bizimkiler arazilerine ektikleri mahsüllerin hasadından önce tahsildar gelir ve afaki olarak o tarladan gelecek ürünü tespit ederdi. Örneğin buğday tarlasına baktı ve bu tarladan 10 ton vergi vereceksin dedi. Hasat zamanı bir problem oldu ve bu ürün alınamadı. Çiftçi başka yerden bu on ton vergiyi temin etmek zorundadır. Biliyor musunuz, bizimkilerin bu toprak mahsülleri vergisini ödemek için Ceyhan'dan buğday getirdiğini biliyorum.

3.3.6. Dr. Cemil Huri ile yapılan görüşme 4 Eylül 2020

Bu listede yer alan Dr. Basil Huri ile Kuyumcu Vedi Huri babamın amcası. Dimitri Huri, Rufail Huri ve Zeki Huri uzaktan akrabamız olurlar. Dr. Basil Huri, Hatay Devleti milletvekilliği de yapmıştır. Ailesinden kimse bugün Hatay'da bulunmamaktadır. Torunu Dr. Basil Beyrut'ta yaşamaktadır. Listede yer alan pek çok ailenin çocuklarını tanırım. Kebudi ailesi İstanbul'da yaşamaktadır. Varlık Vergisi hususunda herhangi bir bilgiye sahip değilim, size yardımcı olamayacağım için üzgünüm.

3.3.7. Görüşme Yapılan Diğer Kişiler

10 Haziran 2020 tarihinde Samandağ Vakıflı Köyü'nde bulunan Musadağ

Müzesi'nde Ermeni Cemaati Dernek Başkanı Cem Çapar ile bir görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşmede Cem Çapar, Hatay'da Varlık Vergisi tahakkuk ettirilen şahısların isim listesini incelemiş ancak bu kişilerden hiçbirisinin burada yaşamadığını ve isimleri tanımadığını ifade etmiştir.

10 Haziran 2020 tarihinde Samandağ'da Varlık Vergisi ödeyen Alaiddin Cilli'nin kızı Leyla Cilli ve torunu Dr. Hasan Fehmi Cilli ile Samandağ Çiğdede Mahallesi, İskele Caddesi'nde bulunan evlerinde görüşme yapılmıştır. Cilli ailesinin fertleri de Varlık Vergisinin uygulandığı dönemle ilgili olarak belge ya da büyüklerinden dinledikleri herhangi bir anının bulunmadığını ifade etmişlerdir.

Reyhanlı'da 1500 lira Varlık Vergisi ödeyen Mehmet Bahadırlı'nın kızı Dr. Güneş Bahadırlı ile Reyhanlı-Antakya yolu üzerinde bulunan çiftliğinde 30 Haziran 2020 tarihinde görüşme gerçekleştirilmiştir. Güneş Hanım annesinden Varlık Vergisi ile alakalı bazı şeyler duyduğunu ancak net olarak hatırlamadığını söylemiştir.

7 Temmuz 2020 tarihinde, Hatay Varlık Vergisi listesine göre 4 isme (Selim-Reşit-Mehmet-Abdülgani) vergi tahakkuk ettirilen Cezayirli ailesinden Refet Cezayirli ile il dışında bulunduğu için telefonla görüşülmüştür. Refet Cezayirli de konu ile ilgili herhangi bir belge ya da anısının bulunmadığını bildirmiştir.

Reyhanlı Varlık Vergisi listesinde yer alan Reşit Duman'ın oğlu Aykut Duman ile 25 Ağustos 2020 tarihinde Hatay Hamamı'nda bulunan çiftliğinde görüşme yapılmıştır. Aykut Duman 1944 doğumlu olduğunu ve henüz beş yaşındayken babası Reşit Duman'ın vefat ettiğini söylemiştir. Bu nedenle Varlık Vergisi ile ilgili bir malumatının olmadığını ifade etmiştir. Fransızların işgal sırasında toprak sahiplerini Tunus Bankası'na borçlandırarak toprakları Türk çiftçisinden almaya çalıştığını söylemiştir. Hatay'ın anavatana katılmasından sonra Türkiye'nin Ziraat Bankası üzerinden Tunus Bankası'na olan borcu kapatarak, borçluların ödemelerini taksitler halinde Ziraat Bankası'na yaptıklarını söylemiştir. Bu taksitlerin bir kısmını babasının vefatından sonra kendisi ödemiştir. Makbuzların hala kendisinde olduğu bu ödemeler dışında herhangi bir vergi ya da başka ödemeler hakkında malumatının olmadığını söylemiştir. Bölgesinde yaşayan gayrimüslim nüfus hakkında özellikle Kırıkhan'da yoğun bir şekilde Ermeni nüfus yaşamış olduğunu ancak 1960'lı yıllardan itibaren sosyo-ekonomik koşulların değişmesiyle birlikte bir kısmının İstanbul'a bir kısmının

ise yurt dışına göç ettiğini beyan etmiştir. Aykut Duman Kırıkhan'dan dışarıya yaşanan göçte Varlık Vergisinin bir etkisi olmadığını ifade etmiştir.

Harbiye Belediye başkanlığı da yapmış olan Sami Doğruel ile 20 Ekim 2020 tarihinde Harbiye Mahallesi'nde bulunan evinde görüşülmüştür. Sami Bey rahatsızlığı nedeniyle hiçbir şey hatırlamadığını ifade ederken, aile fertleri Hatay Varlık Vergisi listesinde yer alan İbrahim Duhani ile Mehmet Duhani'nin Sami Doğruel'in dedeleri olduğunu söylemiştir. Ailenin Hatay'ın anavatana iltihakından sonra "Doğruel" soyadını aldığını ifade etmişlerdir. Varlık Vergisi konusunda hiçbir bilgi ya da belgeye sahip olmadıklarını söylemişlerdir. İbrahim Duhani, çevresinde İbrahim Ağa olarak bilinir. Çiftçilikle uğraşan İbrahim Ağa çok varlıklıydı. 17 köyün nahiye müdürlüğünü yapmıştır.

İskenderun'a ait vergi listesinde yer alan Mithat Payaslı hakkında, Volkan Payaslı ile 19 Haziran 2020 tarihinde görüşülmüştür. Volkan Payaslı, kendisinin de doktora çalışması vesilesiyle aile efradı olan Mithat Payaslı'yı araştırdığını ancak konuyla ilgili herhangi bir bilgiye ulaşamadığını ifade etmiştir.

SONUÇ

Türkiye II. Dünya Savaşı'na katılmamıştır. Ancak savaşın sıkıntılarını en az savaşa giren ülkeler kadar yaşamıştır. Çünkü savaş, Edirne'den Türkiye'nin kapısına dayandığında Cumhuriyet bütün noksanlarıyla birlikte henüz 16 yaşındaydı. Nüfusun büyük çoğunluğu kırsal kesimde yaşamaktaydı. Dünyanın modern ordularına rağmen Türk ordusunda hala ilkel silahlar ve atlar kullanılıyordu. Türk Ordusu'nun yegane ulaşım aracının hayvanlar olması ülke içinde zaten kıt bulunan gıda kaynaklarını daha da zora sokmuştur. Bu durumun farkında olan Tek Parti iktidarı tüm çabayı savaş dışı kalmak için harcamıştır. Nitekim II. Dünya Savaşı'nda her iki tarafta Türkiye'yi yanında savaşa sokmak için göz alıcı vaatlerde bulunuyordu.

Savaşa karşı alınan önlemler kapsamında erkek nüfusun çoğunluğunun askere alınması köylerde üretimi durma noktasına getirmişti. Üretim kıtlığı ise köylerden şehirlere uzanan yollarda karaborsacılık ve vurgun gibi pek çok sosyal ve ekonomik problemi beraberinde getirmiştir. Bu problemlerin temelinde dönemin pek çok tanığının (Şevket Süreyya Aydemir, Faik Ahmet Barutçu, Hilmi Uran) belirttiği üzere savaş bulutlarının dolaştığı ilk andan itibaren devletin savaş ekonomisine geçip gerekli stokları yapmaması yatmaktadır. Savaşın başlamasıyla birlikte Refik Saydam Hükümeti piyasadaki sıkıntıları gidermek amacıyla Milli Korunma Kanunu'nu çıkarmış ve önlemler almaya çalışmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın en ağır yılı olan 1942 yılında Refik Saydam aniden vefat edince; Hariciye Vekili olan Şükrü Saraçoğlu, Cumhurbaşkanı İnönü tarafından Başvekalet'e atanmıştır. Saraçoğlu Hükümeti, Saydam döneminde uygulanan kemer sıkma politikalarını gevşetince ülke genelinde fiyatlar aşırı yükselmiştir.

Saraçoğlu hükümeti bütçe açığını kapatmak, piyasadaki fazla parayı çekerek enflasyonu dizginlemek ve harp zenginlerinin önünü almak için 11 Kasım 1942'de Varlık Vergisi Kanunu'nu çıkarmıştır. Hükümetin bu kanun ile piyasayı millileştirmek gibi gizli bir emelinin olduğunu iddia edenler de vardır. Nitekim kanunda herhangi bir itiraz mercii bulunmamakla birlikte, mükelleflerden listelerin askı tarihinden itibaren on beş gün içerisinde borçlarını ödemeleri istenmiştir. Verilen süre içerisinde borcunun en azından bir kısmını ödemeyenler çalışma kamplarına gönderilmişlerdir. Hatay'da Varlık Vergisi mükellefleri arasında Yahudi kökenli iş adamı Pinhas Kebudi ve Dr. Alber Beyluni dışında Aşkale çalışma kampına gönderilen isme

rastlanmamıştır.

Varlık Vergisi, ABD ve Almanya başta olmak üzere savaşın getirdiği yıkım karşısında pek çok devlet tarafından uygulanmıştır. Türkiye’de ise uygulandığı günden bu yana üzerinden yarım asırdan uzun bir süre geçmesine rağmen tartışmalar bitmemiştir. İl bazında kurulan takdir komisyonlarının belirlemiş olduğu mükellef listeleri, defterdarlıklarda askıya çıkarılırken yerel ve ulusal basında da yayınlanmıştır. Bu listeler incelendiğinde gayrimüslim vatandaşların hatırı sayılır bir vergi yükünü sırtladıklarını görmek mümkündür.

Hatay Varlık Vergisi listesinde yer alan şahısların bugün üçüncü nesli hayatta olduğundan dönemle ilgili verimli bir bilgi edinilememiştir. Varlık Vergisinin Hatay’da yaşayan gayrimüslim nüfusunun göçüne yol açtığına dair bir sonuca ulaşmak mümkün değildir. Bu durum görüşme yapılan kişiler tarafından da teyit edilmiştir. XX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren dünya her manada köklü değişimlere sahne olmuştur. 1939 yılında Anavatan’a iltihakın getirmiş olduğu endişe nedeniyle bir göçten bahsetmek mümkündür. Türkiye Cumhuriyeti’nin tüm çalışmalarına rağmen özellikle Hatay’daki Ermeni vatandaşlar, Fransızların ulaşım vasıtalarını temin etmesiyle Suriye ve Lübnan’a göç etmişlerdir. Hatay Devleti Cumhurbaşkanı ile Başvekili Abdurrahman Melek anılarında bu durumdan bahsetmişlerdir. 1948 yılında İsrail’in kurulması ve bu devletin bölgeye göçü teşvik amacıyla vaatlerde bulunması da Hatay’daki bir kısım Yahudinin İsrail’e göç etmesini sağlamıştır. 6-7 Eylül 1955 ve akabinde gelişen Kıbrıs Meselesi temelli olaylar da yurt dışına göçe sebep olmuştur. Bu sebeplerin yanında eğitim ve ekonomik gibi amaçlarla Hatay’daki özellikle gayrimüslim gençler İstanbul’a ya da Avrupa’ya göç etmişlerdir. Burada sadece gayrimüslimler değil Müslüman Hataylı gençler de birçok etkenden ötürü başka illere ya da yurt dışına göç etmişlerdir. Dönemin istatistiki rakamları Varlık Vergisi ile hükümetin ekonomik açıdan pek kazançlı olmadığını göstermektedir.

KAYNAKÇA

1. Arşiv

BCA (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi)

BCA, 030/10/.../.../232/563/2/, 11 Mart 1942

BCA, 030/10/.../.../232/563/2/,

BCA, 16 Kasım 1942

BCA, 030/10/.../.../??/??/, 27 Ocak 1943.

BCA, 030/10/.../.../85/560/19/, 17 Mart 1943

BCA, 3 Temmuz 1943

BCA, 030/10/.../.../138/971/24/

BCA, 030/10/.../.../86/569/9/, 22 Ocak 1944

BCA, 24 Ocak 1944

BCA, 030/10/.../.../144/31/13/, 27 Ocak 1943

BCA, 030/10/.../.../144/31/13/

2. Gazeteler

Akşam: 1942/1943

Cumhuriyet: 1942/1943/1944

Vatan: 1942/1943/1944

Tan: 1942/1943/1944

Yenigün: 1939/1940/1941/1942

Agos Gazetesi, 19 Kasım 2018.

Korkusuz Gazetesi, 25 Aralık 2019.

3. Araştırma-İncelemeler

AKAN, Aysun, *Türkiye’de Gayrimüslimlere Karşı Ayrımcı Basın Söylemi: 1934 Trakya Olaylarının, 1942 Varlık Vergisinin ve 6/7 Eylül Eylül Olaylarının*

Basında Yansımasının Eleştirel Söylem Analizi, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2009.

AKAR, Rıdvan, *Aşkale Yolcuları & Varlık Vergisi ve Çalışma Kampları*, Doğan Kitap, Ankara 2007.

AKAR, Rıdvan, *Varlık Vergisi Kanunu Tek Parti Rejiminde Azınlık Karşıtı Politika Örneği*, Belge Yayınları, İstanbul 1992.

AKSONYAR, Necati- BİÇER, Murat, “II. Dünya Savaşı’nda Çıkarılan Varlık Vergisinin Türk Basınında ve Kamuoyunda Yansımaları (11 Kasım 1942- 15 Mart 1944)”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 21, Ağustos 2008, ss. 379-400.

AKTAR, Ayhan, “Varlık Vergisi ve İstanbul”, *Toplum ve Bilim*, S. 71, Kış 1996, ss. 97-149.

AKTAR, Ayhan, *Yorgo Hacıdimitriadis’in Aşkale-Erzurum Günlüğü (1943)*, İletişim Yayınları, İstanbul 2011.

AKTAR, Ayhan, *Varlık Vergisi ve Türkleştirme Politikaları*, İletişim Yayınları, İstanbul 2010.

ALPSOY, Şekip, *Varlık Vergisi ve İçel’deki Etkileri*, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mersin 2001.

Altıncı Askeri Tarih Semineri Bildirileri (Sunulmayan bildiriler): İkinci Dünya Harbi ve Türkiye, 20-22 Ekim 1997, İstanbul, C.II, ss. 99-121.

ARTUÇ, İbrahim, *İkinci Dünya Savaşı*, Kartaş yayınları, İstanbul 1999.

AŞÇI, Züleyha Çakmak, *İsmet İnönü Dönemi’nde Uygulanan İç Politika’nın İktisadi, Sosyo-Kültürel Etkileri (1938-1950)*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2012.

AYDEMİR, Şevket Süreyya, *İkinci Adam (1938-1950)*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2011.

AYDIN, Mehmet Korkud, “Dönemin Basınına Göre Varlık Vergisi Uygulaması”,

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. 28, S. 1, Ocak 2018, ss. 289-311.

BAĞCE, H. Emre, “Milli Şef Döneminde İktidar-Basın İlişkisi”, *Medya ve Siyaset 2: 1923-1946 Tek Partili Dönem*, Der., Tolga Yazıcı, Kocaeli: Volga Yay., 2016, ss. 87-126.

BALİ, Rıfat N., “Çok Partili Demokrasi Döneminde Varlık Vergisi Tartışmaları”, *Tarih ve Toplum*, Eylül 1997, ss. 1-24.

BALİ, Rifat, *Varlık Vergisi: Hatıralar-Tanıklıklar*, Libra Kitapçılık, İstanbul 2012.

BARUTÇU, Ahmet Faik, *Siyasi Anılar (1939-1954)*, Milliyet Yay., İstanbul 1977.

BAŞ, Hakan, *Varlık Vergisinin Türk Siyasal Yaşamına Yansımaları (1942-1957)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli 2006.

BERKES, Niyazi, *Unutulan Yıllar*, İletişim Yayınları, İstanbul 1997.

BORATAV, Korkut, “Savaş Yıllarının Bölüşüm Göstergeleri ve Rant Sorunu”, *Yapıt* 8 Aralık-Ocak 1984, ss. 44-51.

BORATAV, Korkut, *Türkiye İktisat Tarihi*, İmge Kitabevi, Ankara 2006.

BORATAV, Korkut, *Türkiye’de Devletçilik*, İmge Kitabevi, Ankara 2006.

Cafer Güler-Serdar Sarısır, “Türk Siyasi Hayatında Açık Mektuplar (1950-1960)”, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, Yıl:16, Güz: 2018, S. 25, ss. 227-248.

CEM, İsmail, *Türkiye’de Geri Kalmışlığın Tarihi*, İş Bankası Yayınları, İstanbul 2010.

COŞAR, Nevin, “Varlık Vergisi Konusundaki Yolsuzluk Söylentileri”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C. 58, S. 2, 2003, ss. 1-27.

ÇAVDAR, Tevfik, *Türkiye Ekonomisinin Tarihi (1900-1960)*, İmge yayınları, Ankara 2003.

ÇAVDAR, Tevfik, *Türkiye’nin Demokrasi Tarihi*, İmge yayınları, Ankara 1995.

ÇETİNOĞLU, Ali Sait, *Varlık Vergisi 1942–1944 (Ekonomik ve Kültürel Jenosid)*,

Belge Yayınları, İstanbul 2009.

DERİNGİL, Selim, “İkinci Dünya Savaşı ve Türkiye: Hasta Adamın Dinç Evlatları”, *Toplumsal Tarih*, S. 121, Ocak 2004, ss. 76-81.

DERİNGİL, Selim, *Denge Oyunu*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2007.

DİNÇTÜRK, İlksen Selime, *Varlık Vergisi yıllarında Türkiye Basınında Irkçı ve Milliyetçi Söylemler*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2004.

DOKUYAN, Sabit, “Savaş Ekonomisi ve Varlık Vergisi Üzerine Bir Değerlendirme”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık 2014, ss. 23-55.

ERDAL, İbrahim, “Muhelif Tan ve Vatan Gazetelerine Göre Savaş Döneminde (1940–1945) İktisadi Uygulamalar”, *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C. 6, S. 12, Temmuz 2016, ss. 1-16.

ERGEÇ, Deniz, *Milli Burjuvazi Yaratılma Sürecinde Varlık Vergisinin Rolü*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2005.

GÖKBUNAR, Ali Rıza-KAHRİMAN, Hamza, *Karneli Yıllar: Bir Savaş Maliyesi Uygulaması*, Nobel Akademi Yayıncılık, Ankara 2014.

GÖKBUNAR, Ramazan vd., “Varlık Vergisinin Türk Romanında Yansıması”, *Bilig*, Yaz 2016, S. 78, ss. 231-251.

GÜÇLÜ, Muhammet, “Varlık Vergisi ve Seyhan Adana Uygulaması”, *Mülkiyeliler Birliği Dergisi*, C. XXI, S. 203, ss. 227-239.

GÜÇLÜ, Muhammet, *Varlık Vergisi*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2019.

GÜMÜŞ, Öner, *Varlık Vergisinin Fenomenolojisi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya 2018.

GÜNDÜZ, Ahmet, “Hatay’daki Ermeni Göçlerinin Sebepleri”, *Cemil Meriç 10. Uluslararası Sosyal Bilimler ve Spor Kongresi*, 23-25 Kasım 2018 Hatay,

Saybiller Yayıncılık, 2018, ss. 581-587.

GÜNEŞ, Günver, “Savaş Ekonomisi Uygulamaları İçinde İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Aydın’da Varlık Vergisi”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C. 18, S. 37, Güz 2018, ss. 645-676.

GÜVENİR, O. Murat, 2. *Dünya Savaşında Türk Basını*, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1991.

GÜZ, Nurettin vd., “Varlık Vergisinin Yazılı Basında Ele Alınışı”, *International Journal of Social Sciences and Education Research*, Volume 4 (4), 2018, pp. 585-600.

HATİPOĞLU, Süleyman, *Milli Mücadele ve Anavatana Katılım Sürecinde Hatay*, Pegem Akademi Yay., Ankara, 2012.

İNCİ, İbrahim, “İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Türkiye’de Varlık Vergisi Uygulaması”, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 10, S. 2, 2012, ss. 280-297.

İNÖNÜ, İsmet, *Defterler (1919-1973)*, (Haz. Ahmet Demirel), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001.

KAFAOĞLU, Arslan Başer, *Varlık Vergisi Gerçeği*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2002.

KARAKOYUNLU, Yılmaz, *Salkım Hanımın Taneleri*, Doğan Kitap, İstanbul 2013.

KARPAT, Kemal, *Türk Demokrasi Tarihi*, Timaş Yayınları, İstanbul 2017.

KAYRA, Cahit, *Cumhuriyet Ekonomisinin Öyküsü*, Tarihçi Kitabevi, İstanbul 2018.

KAYRA, Cahit, *Savaş Türkiye Varlık Vergisi*, Tarihçi Kitabevi, İstanbul 2018.

KILIÇ, Sezen, *Türk Basınında Hitler Almanya'sı (1933-1945)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2010.

KIZILKAYA, Ahmet, “Ekonomik ve Siyasal Boyutlarıyla Varlık Vergisi”, *Emek ve Toplum*, C. 5, S. 12, Şubat 2016, ss. 88-99.

KOÇAK, Cemil, *Siyasal Tarih (1923-1950)*, *Türkiye Tarihi: Çağdaş Türkiye 1908-*

1980, Sina Akşin (Der.), Cem Yayınevi, İstanbul 2002.

KOÇAK, Cemil, *Türkiye’de Milli Şef Dönemi (1938-1945)*, İletişim Yayınları, İstanbul 2007.

LEVİS, Bernard, *Modern Türkiye’nin Doğuşu*, (Çev., Metin Kıratlı), TTKB, Ankara 1993.

MELEK, Abdurrahman, *Hatay Nasıl Kurtuldu*, Cumhuriyet Yayınları, İstanbul 1999.

MEYVACI, Hakkı Ilgar, *Türk Vergicilik Tarihinde Olağanüstü Bir Vergi Uygulaması Örneği: Varlık Vergisi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa 2010.

MURSALOĞLU, Mehmet, *Şahsi Meselem*, MD Basım, İstanbul 2020.

NADİ, Nadir, *Perde Aralığından*, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1979.

NEUMARK, Fritz, *Boğaziçine Sığınanlar*, Neden Kitap, İstanbul 2008.

ORAN, Baskın, *Türk Dış Politikası*, İletişim Yayınları, İstanbul 2001.

ORAN, Baskın, *Türkiye’de Azınlıklar: Kavramlar, Teori, Lozan, İç Mevzuat, İhtihat, Uygulama*, İletişim Yayınları, İstanbul 2018.

ÖKTE, Faik, *Varlık Vergisi Faciası*, Nebioğlu Yayınevi, İstanbul 1951.

ÖYMEN, Altan, *Bir Dönem Bir Çocuk*, Doğan Kitap, İstanbul 2009.

ÖZAL, İlkin Başar, *Kısa İkinci Dünya Savaşı Tarihi*, Timaş Yayınları, İstanbul 2019.

ÖZÇELİK, Özer-ÖNER, Gümüş, *Varlık Vergisi Fenomenolojik Bir Yaklaşım*, Ekin Kitabevi, İstanbul 2018.

PAMUK, Şevket, *Türkiye’nin 200 Yıllık İktisat Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2017.

PAYASLI, Volkan, *Sancak’tan Vilayet’e Hatay (1921-1960) (Siyasal, Sosyal ve Kültürel Yönüyle)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2017.

- PEHLİVAN, Kübra, *Genel Vergilendirme İlkeleri Açısından Türkiye’de Uygulanan Varlık Vergisi Üzerine Bir İnceleme*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), KATÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon 2013.
- PEKTAŞ, Şerafettin, *Milli Şef Döneminde Cumhuriyet Gazetesi*, Fırat Yayınları, İstanbul 2010.
- PULUR, Hasan, “Yine Varlık Vergisi”, *Milliyet*, 4 Mart 2011, ss. 91-108.
- PUR, Hüseyin Perviz, *Varlık Vergisi ve Azınlıklar*, Eren Yayıncılık, İstanbul 2007.
- SANVER, Cahit-YILDIZ TUNCAY, Hatice, “1942 Yılında Uygulanan Varlık Vergisinde Zorunlu Çalışmaya İlişkin Tanıklık Gerçekleri ve Aşkale Halkı Üzerindeki Ekonomik Etkileri”, *III. Uluslararası Balkan ve Yakın Doğu sosyal Bilimler Kongresi Serisi*, Mart 2017, ss. 203-212.
- SENCER, Muammer, *İkinci Dünya Savaşı’nda Alman Gizli Belgeleri*, May Yayınları, İstanbul 1968.
- SERTEL, Yıldız, *Susmayan Adam*, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul 2002.
- SERTEL, Zekeriya, *Hatırladıklarım*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2001.
- SÖKMEN, Tayfur, *Hatay’ın Kurtuluşu İçin Harcanan Çabalar*, TTKB, Ankara 1992.
- ŞAHİN, Mehmet-ÖZENÇ, Çiğdem, “Varlık Vergisi ve Toplumsal Etkileri”, *Finans Politik&Ekonomik Yorumlar*, 2008, C. 45, S. 516, ss. 82-87.
- T.C. Resmi Gazete, *Varlık Vergisi Bakayasının Terkinine Dair Kanun*, 5657, 17 Mart 1944.
- T.C. Resmi Gazete, *Varlık Vergisi Kanunu*, 5255, 12 Kasım 1942.
- T.C. Resmi Gazete, *Varlık Vergisi Kanununa Ek Kanun*, 5513, 17 Eylül 1943.
- TABAK, Serap, “Varlık Vergisi ve Aydın’da Uygulanması”, *Akademik Bakış*, C. 9, S. 17, Kış 2015, ss. 279-294.
- TEKELİ, İlhan-İLKİN, Selim, *İktisadi Politikaları ve Uygulamalarıyla İkinci Dünya Savaşı Türkiye’si*, İletişim Yayınları, İstanbul 2014.

TUNÇAY, Mete, “Tek Parti Döneminde Basın”, *Tarih ve Toplum*, Ocak 1987, S. 37, ss. 48-56.

TÜRKMEN, Zekeriya, *Türk Basınında Çıkan Haberlere Göre İkinci Dünya savaşı Yıllarında Türkiye Cumhuriyeti’ni Savaş Ortamına Çekme Gayretleri*, Ankara 1999.

URAN, Hilmi, *Hatıralarım*, (y.y.), Ankara 1956.

US, Asım, *Gördüklerim, Duyduklarım, Duygularım*, Vakıf Matbaası, İstanbul 1944.

US, Asım, *Hatıra Notları*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2012.

ÜNAL, Binali, *Varlık Vergisi (Aşkale Sürgünleri)*, Rezab Yayınevi, İstanbul 2012.

ÜRKMEZ, Naim, “İskenderun’da İki Levanten Aile: Belfante ve Catoni Aileleri”, *Anavatana Katılışının 80. Yılında Hatay Uluslararası Sempozyumu, 4-6 Nisan 2019, ATAM*, Ankara 2020, ss. 1371-1393.

YALÇIN ERÜS, Nurten, *Leon Bahar’ın Varlık Vergisi Mektupları*, Kırmızıkeçi Yay., İstanbul 2019.

YALÇIN, Osman, “Varlık Vergisi Kanunu ve Uygulanması”, *Avrasya İncelemeleri Dergisi*, 2012, ss. 315-354.

YALMAN, Ahmet Emin, *Yakın Tarihte Gördeklerim ve Geçirdiklerim*, C.2, Pera Yayıncılık, İstanbul 1997.

YALMAN, Ahmet Emin, *Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim*, C.1, Pera Yayıncılık, İstanbul 1997.

YEDEK, Şahin, “Erzurum’da Varlık Vergisi Uygulamaları”, *History Studies*, Volume 11, Issue 1, February 2019, pp. 444-467.

YEDEK, Şahin, “Hatay’da Varlık Vergisi Uygulamaları (1942-1943)”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Bahar 2020, S. 101, ss.163-202.

YEL, Serkan, *Varlık Vergisi Karşısında Azınlıkların Tutumu*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya

2009.

YEŞİLYURT, Şahin, “Varlık Vergisi Hakkında Bir Değerlendirme”, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, C.12, S. 27, 2016, ss. 293-310.

YETKİN, Çetin, *Türkiye’de Tek Parti Yönetimi 1930-1945*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul 1983.

ZAN, Arda, *İkinci Dünya Savaşı Dönemi’nde Türkiye’nin Uyguladığı İktisadi Politikanın Ulusal Basındaki Yankıları (Uygulamalar-Tartışmalar)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay, 2020.

4. **Web**

<https://www.gazeteduvar.com.tr/forum/2018/11/11/kanun-gomlegi-giymis-zulum-varlik-vergisi/>
<http://sertelvakfi.org/tanolaylari.htm>.

EKLER

Ek-1.

Varlık Vergisi Kanunu.

T.C. Resmî Gazete

Tesis tarihi : 7 Teşrinievvel 1336 • 1920

İdare ve yurî işleri için Bâşvehâlet Nefîsiyat ve Mâdecenat Dairesi Mâdûrlûğâne müracaat olunur	12 TEŞRİNİSANI 1942 PERŞEMBE	SAYI : 5255
--	---------------------------------	-------------

KANUN

Varlık Vergisi hakkında Kanun

Kanun No: 4995

Kabul tarihi: 11/11/1942

1. Verginin mevzuu

Maddë 1 — Servet ve kazanç sahiplerinin servetleri ve faaliyetleri tasarrufları üzerinden alınmak ve bir defaya mahsus olmak üzere (Varlık Vergisi) adıyla bir mükellefiyet tesis edilmiştir.

Maddë 2 — Varlık Vergisi aşağıda yazılı sınırlara dâhil olan şahıslar ve hükûmî şahıslardan alınır :

A) 2395 ve 2728 sayılı kanunlarla ek ve tadilleri mücbirine mükellef bulunanlar;

B) Büyük çiftçiler (büyük çiftçiden muafiyet, işinin idaresine ve vâsitine hâliyle girmeksizin bu mükellefiyeti ifa edebilecekleri bu kanunda yazılı komisyonlara tesbit edilmişlerdir);

C) Ülkelerinde bulunan binasına ve hisseli ise binasız binasına düşen bir yıllık gayrimenkul irade yekûnu 2 500 liradan ve arsasına vergide mukayyet kıymetleri 5 000 liradan yukarı bulunan ve bu rakımların yekûnından sonra müteakki irat ve kıymetleri bu vergiyi verebileceği komisyonlara kararlaştırılanlar;

D) 1939 senesinde bir 2395 veya 2728 sayılı kanunlar mücbirine vergiyi tabii bir iş ve teşebbüsle uğraştığı halde bu kanundan neşri tarihinde iratı terk, devir veya tasfiye etmiş bulunanlar;

E) Meslekleri tacir, komisyoncu, tefahhüs veya simar olmuşları halde 1939 senesinde bir 2395 veya 2728 sayılı kanunlar mücbirine bir defaya mahsus olmak üzere (Varlık Vergisi) adıyla bir mükellefiyet tesis edilmiştir.

Maddë 3 — İkinci maddede yazılı mükellefiyet sınırlarından iki veya daha ziyadesine dâhil olanlar bu sınırlardan her birinde ayrı ayrı mükellef tutulurlar.

Umumî gâfillik ve hususî bütçeleri belediye bütçelerinden ve 3629 maddesi kanunla tabii mülklerden tahsisat, masraf ve ücret alanlarla kadrolu müstafiden yemine ile istihdam edilenler yahut bu masraf, tahsisat, ücret ve yeminelerinden dolayı ikinci maddenin A fıkrasındaki mükellefiyeye tabii değildirler.

Maddë 4 — 1833 sayılı Birinç Vergisi Kanununun 3 üncü ve 1833 sayılı Arazi Vergisi Kanununun 2 nci maddesinde yazılı bir ve arazi sahipleri, ikinci maddenin (C) fıkrasında yazılı mükellefiyetten muaf tutulur.

Maddë 5 — Vergi, hükûmî şahıslar namına tasarruflar ve ehsanî ve ehsanî şirketlerde hisseye bakılmaksızın şirketlerin menkul ve gayrimenkul varlığının tamamı üzerinden alınır.

2. Verginin mihli

Maddë 6 — Yedinci maddede yazılı komisyonlar, ikinci maddede yazılı mükelleflerin mükellefiyet derecelerini, her mükellef namına 1941 yılında ve ticaretini terk, devir veya tasfiye etmiş olanlar için terk, devir veya tasfiyeye takaddüm eden son yılda tahakkülün veya tahakkül ettirilmiş vergi miktarlarını, çiftçilerde mükellefin cizvi vâsitelerini ve gayrimenkul sahiplerinin de irat ve vergi kıymetli miktarlarını gözden geçirerek beraber kararla mukayyet olmaksızın edasoskleri kararla göre takdir ve tesbit ederler. Ancak 2395 sayılı kanunun 11 nci maddesi hükûmî dairesinde kazanç beyannamelerine bîlâğına rapetmek mecburiyetinde bulunan anonim, komandit, limited ve sermayesi üzerinden kazanç dağıtan kooperatif şirketlerin vergileri, 1941 takvîm yılına veya ticari yılına ve ticaretanelerini terk, devir ve tasfiye etmiş olanlarda terk, devir ve tasfiyeye takaddüm eden son seneye ait sâli kararnamın yûde elfinden aşırı ve anonim şirketlerde yûde yeminsindes yûdan alınamaz.

İkinci maddenin (B) fıkrasında yazılı çiftçilerin mükellefiyetleri de varlıklarının yûde beğni geçmez.

3. Verginin tesli

Maddë 7 — İkinci maddede yazılı servet ve kazanç sahiplerinin mükellefiyet derecelerini tesbit etmek üzere her vilâyet ve kaza merkezinde mahallin en büyük mülkiyet memuruna tevlîği altında en büyük emal memurundan ve ticaret odalarıyla belediyelere kendi âzaları arasından seçilecek ikinci âzadan müteakki bir ve icbarına göre müteakki komisyon kurulur. Ticaret odası bulunmayan yerlerde, bu odanın seçeceği âzalar yerine belediyece, harîkten ticaret ve simardan anlıyanlar arasından iki âza seçilir.

En büyük mülkiyet ve maliye memurları bu komisyonlarda hissat bulunmakla mükelleflerdir. Ancak hîrdes fazla komisyon kurulan yerlerde tesbit edilecekleri memurları tevlîk edilebilirler ve kendileri de icbarına göre tesdikleri komisyonlarda bulunsabillerler.

Komisyonlara, büyük çiftçileri tesbit için yapacağı tasarruflarda Ticaret odası yerine simar odalarıca kendi âzaları arasından ve bulunmayan yerlerde belediyelere harîkten ve simardan anlıyanlar arasından seçilecek iki âza komisyonu iştirak eder.

Komisyon kararları akseriyetle verilir, reylerde mütasat hâlinde azînin bulundığı taraf tercih edilir.

Madde 8 — Komisyonlar, şirketlerin mükellefiyetlerini tesbit ettikleri sırada şirketlerin de servetleri derecesini ve fevkalâde kazançlarını araştırarak bunların da mükellefiyetlerini takdir ederler.

Madde 9 — Komisyonlar, muhtelif zümrelerin mükellefiyet derecelerini tesbit işini on beş gün içinde intaç ile mükelleftirler. Bu müddet zarfında işini bitiremeyen komisyonların memur olmayan âzası değiştirilerek yerlerine son mebus intihabında müteahhidi sani olanlar arasından belediye reislerince seçilecek dörder zat alınmak suretiyle komisyonların âzası tamamlanır.

Madde 10 — Mükelleflerin tesbiti sırasında komisyonlarca unutulmuş olanların isimleri komisyonların dağılmasından itibaren en geç iki ay içinde varidat dairelerince tesbit olunarak 7 nci madde hükmü dairesinde yeniden teşkil edilecek komisyonlara bildirilir. Komisyonlar âzami on beş gün içinde bu mükelleflerin vergi miktarlarını kararlaştırmağa mecburdurlar.

4. Verginin tebliğ ve tahsili

Madde 11 — Komisyon kararları, şehir ve kasabalarda varidat dairelerinin kaplarına ve köylerde münasip mahallere listeler yapıstırılmak suretiyle ilân ve tebliğ olunur. Listelerin asıldığı, gündelik gazete çıkan yerlerde gazetelerle ve gündelik gazete çıkmayan mahallerde belediye tellâları marifetiyle halka ayrıca haber verilir.

Komisyon kararları nihai ve katî mahiyette olup bunlara karşı idari ve adli kaza mercilerinde dâva açılmaz. Ancak bir mükellef namına aynı mükellefiyet mevzuundan dolayı mükerrer vergi tarh edilmiş olduğu takdirde bunlardan en yüksek olanı ipka edilecek diğerleri tarhiyatı yapan komisyonların vazife gördüğü mahallerin en büyük mal memuru tarafından mükelleflerin müracaatı üzerine silinir.

Madde 12 — Mükellefler vergilerini, talik tarihinden itibaren on beş gün içinde mal sandığına yatırmaya mecburdurlar.

On beş günlük müddetin geçmesini beklemeyen mahallin en büyük mal memuru, lüzum gördüğü mükelleflerin menkul ve gayrimenkul mallarıyla alacak, hak ve menfaatlerinin ihtiyaten hacine karar verebilir.

On beş günlük müddet içinde yatırılmayan vergilerin Tahsili Emval Kanununa tevfikân tahsiline tevessül edilmekle beraber vergi miktarına müddetin dolmasından itibaren birinci hafta için yüzde bir ve ikinci hafta için yüzde iki zammolunur.

Talik tarihinden itibaren bir ay zarfında borçlarını ödemeyen mükellefler borçlarını tamamen ödeyinceye kadar memleketin herhangi bir yerinde bedeni kabiliyetlerine göre askeri mahiyeti haiz olmayan umumî hizmetlerde veya belediye hizmetlerinde çalıştırılırlar. Ancak üçüncü maddenin son fıkrasında yazılı olanlardan ikinci maddedeki mükellefiyete tabi bulunanlarla kadınların ve elli beş yaşını müteaviz erkeklerin borçları hakkında Tahsili Emval Kanunu tatbik edilmekle beraber bunlar çalışma mükellefiyetine tabi tutulmayabilirler. Bu fıkra hükmüne göre çalıştırılanlara verilecek ücretin yarısı borçlarına mahsup olunur.

Çalışma mecburiyetinin tatbik tarzı Hükümetçe hazırlanacak bir talimatname ile tâyin olunur.

Birinci fıkrada yazılı on beş günlük müddet içinde vergilerini vermeyen mükellefler, aynı müddet zarfında vergileri miktarınca Hazine bono ve tahvilân veya banka teminat mektubu tevdi ettikleri takdirde bu mükellefler hakkında Tahsili Emval Kanununun ve çalışma mecburiyetinin tatbiki bir ay müddetle geri bırakılabilir.

Madde 13 — Kollektif ve komandit şirketlere ait vergilerin icabı halinde ortakların ve komanditelerin şahsi mallarından istifası hususunda da Tahsili emval kanunu hükümleri tatbik olunmakla beraber ortak ve komanditeler çalışma mecburiyetine de tabi tutulabilirler ve

on ikinci maddenin ikinci fıkrası hükmü bunlar hakkında da tatbik olunur.

Bu madde ile on ikinci maddede yazılı karar ve muameleler katî olup bunlara karşı idari ve adli kaza mercilerinde dâva açılmaz.

5. Teminat

Madde 14 — Varlık vergisiyle mükellef tutulanların ikametgâhlarında, gerek kendilerine ve gerek karı veya kocalarına veya kendileriyle birlikte oturan usul ve furuğivle kardeşlerine ait dükkân, mağaza, depo, anbar, fabrika ve imalâthanelerde veya bunlara benzer yerlerde bulunan bütün menkul mallarla tapuda veya vergide bunlardan herhangi biri namına kayıtlı olan gayrimenkul mallar bu kanun mucibince alınacak vergi ve zamların kanuni teminatı hükmünde olup bu malların satılmasında da Tahsili Emval Kanunu hükümleri tatbik olunur. Verginin teminatını teşkil eden bu mallardan mükellefin kendisine veya karı ve kocasına ait olanlar hariç olmak üzere diğer mallar üzerine komisyonlarca verginin takdir ve tesbiti tarihinden itibaren bir sene zarfında ayrıca haciz konmadığı takdirde bu mallar üzerindeki teminat hükmü sona erer.

Mükelleflerin ziyedliği altında veya yukarıda yazılı mahallerde bulunan menkul mallara mütaallik satış, temlik ve rehin iddiaları müteber sayılmaz ve bu nevi mallar hakkında dermeyan olunacak istihkak iddiaları dinlenemez.

Bu kanunun neşrinden mukaddem başlamış olan ve bir ilâma veya bu hüküm ve kuvvette noterlikçe tanzim edilmiş mukaddem tarihli resmî bir senede müstenit olmayarak yapılmış bulunan takip neticesinde icra dairelerince konulmuş olan ihtiyati ve icrai hacizler bu teminat hükmüne halel vermez. Bu hacizler ancak vergi alacağının tahsilinden sonra bir bakiye kaldığı takdirde bu kısım hakkında infaz olunur.

Gayrimenkullerin satışında bunların varlık vergisi mükellefiyeti ile ilişkisi olmadığı alâkalı varidat dairesince tasdik edilmedikçe tapu daireleri tescil yapamaz. Yapılan tesciller hükümsüz sayılır.

6. Müruruzaman

Madde 15 — 9 ve 10 uncu maddelerde yazılı müddet ve şartlar içinde tarhedilemeyen vergiler, bu müddetler geçtikten sonra yeniden tarh ve tahsil edilemez.

Bu kanun mucibince tahakkuk ettirilmiş olan vergiler 1943 mali yılından itibaren beş yıl sonra tahsil olunamaz. Verginin tahsili için yapılacak her nevi takip muameleleri, müruruzamanı keser.

7. Meriyet maddeleri

Madde 16 — Bu kanun neşri tarihinden müteberdir.

Madde 17 — Bu kanunun hükümlerini yürütmeğe İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

11/11/1942

No.	E.-İlânı	Dümm Terip	Gilt	Sahife	Resmî Gazete Sayı
Bu kanunda bahsi geçen kanunlar :					
1833	Arazi Vergisi Kanunu	6/7/1931	3	12	581 1841
1837	Bina Vergisi Kanunu	14/7/1931	3	12	604 1848
2728	İktisadi Buhran Vergisi Kanununa münferet 2416 sayılı kanunun değiştirilmesi hakkında kanun	29/5/1935	3	16	847 3015
2395	Kazanc Vergisi Kanunu	25/3/1934	3	15	234 2668
3659	Bankalar ve Devlet müesseseleri memurları aylıklarının tevhit ve tesditi hakkında kanun	11/7/1939	3	20	1539 4266
[5 Ağustos 1935 tarihli Tehvilî Emval Kanunu 2 nci terip düsturu 1 inci cildinin 624 üncü sahifesindedir.]					

İLÂNLAR

M. M. V. 2 numaralı Satın Alma Komisyonundan

Komisyonunda mevcut şartnamesi mucibince mayıs 1943 sonuna kadar tahminen (50.000) ton tahmil ve tahliye işinin 20/11/1942 cuma günü saat 16 da kapalı zarfla eksiltmesi yapılacaktır. Beher tonuna (130)

kuruş fiat tahmin edilen bu işin ilk teminatı (4.500) liradır. Şartnamesi Komisyonunda görülebilir ve 325 kuruş mukabilinde alınabilir. İsteklilerin kanunun tarifâtı dâhilinde hazırlayacakları teklif mektuplarını eksiltme günü saat 15 e kadar makbuz karşılığı M. M. V. 2 numaralı Satın Alma Komisyonuna vermeleri

1405/4-3

Ek-2.

Varlık Vergisinin Terkine Dair Kanun.

T.C. Resmî Gazete

Tesis tarihi : 7 Teşrinievvel 1386 - 1920

İdare ve yazı işleri için
Bağkeleş Negriyat ve Müdevvenat
Umum Müdürlüğüne
müracaat olunur

17 MART 1944
CUMA

SAYI : 5657

KANUN

Varlık vergisi bakayasının terkinine
dair kanun

Kanun No: 4530

Kabul tarihi: 15/3/1944

Madde 1 — 4305 sayılı kanuna göre tarhedilmiş olan vergilerin
henüz tahsil edilmemiş bulunan bakiyeleri terkin edilmiştir.

Madde 2 — 4305 sayılı kanuna göre yapılmış olan varlık vergisi
tarhiyatından dolayı yeniden müracaat kabul olunmaz.

Madde 3 — Bu kanun negri tarihinden muteberdir.

Madde 4 — Bu kanun hükümlerini yürütmeye İcra Vekilleri Heyeti
memurdur.

15/3/1944

No.	Başlık	Düster Tertip	Cilt	Sahife	Resmî Gazete Sayı
4305	I - Kanunlar :				
4305	Varlık Vergisi hakkında kanun	12/11/1942	3	24	9 5295
4501	Varlık Vergisi Kanununa ek kanun	21/9/1943	3	24	1784 5313
2/19288	II - Kararname :				
2/19288	4305 numaralı Varlık Vergisi Kanununun çalışma mecburiyetine dair hükümlerini ihtiva eden 12 ve 13 üncü maddelerinin tatbik sureti hakkında talimatname	12/1/1943	3	24	214 5362
2/19453	Varlık Vergisi ödemeyen borçluların 55 yasında olanların da çalıştırılmaları hakkında	23/2/1943	3	24	363 5338
2/20206	4305 numaralı Varlık Vergisi Kanununun 12 ve 13 üncü maddelerinin tatbik suretini gösteren talimatnamenin 16 ncı maddesinin değiştirilmesi hakkında	16/7/1943	3	24	1381 5402

T. B. M. M. KARARLARI

Çorum Mebusu Dr. Cemal Alper'in
teşrii masuniyeti hakkında

Karar No: 1874

Vazife sırasında zabıta tahkir etmekten suçlu sanılan, Çorum Mebusu Dr. Cemal Alper'e isnat olunan suç, Teşkilâtı Esasiye Kanununun 12 ve 27 nci maddelerindeki cürümlerin dışında kaldığı anlaşılmış olduğundan Dahili Nizamnamenin 180 inci maddesinin ikinci fıkrası mucibince takip ve muhakemesinin devre sonuna bırakılmasına karar verilmiştir.

10/3/1944

Denizli Mebusu Naili Küçüka'nın
teşrii masuniyeti hakkında

Karar No: 1875

Denizli Belediye Encümeni azalarıyla birlikte muhtelif şekilde vazifelerini sulistimal etmekten suçlu sanılan, Denizli Belediyesi eski Reisi ve Denizli Mebusu Naili Küçüka'ya isnat olunan suç, Teşkilâtı Esasiye Kanununun 12 ve 27 nci maddelerindeki cürümlerin dışında kaldığı anlaşılmış olduğundan Dahili Nizamnamenin 180 inci maddesinin ikinci fıkrası mucibince takip ve muhakemesinin devre sonuna bırakılmasına karar verilmiştir.

10/3/1944

Diyarbakır Mebusu Kemal Şedele'nin teşrii
masuniyeti hakkında

Karar No: 1876

Elâzığ halkının işgesi için muhtelif mahallerden satın alınarak getirilen hububatın alım ve sevk işlerinde memuriyet vazifesini sulistimal etmekten suçlu sanılan, Elâzığ eski Belediye Reisi ve Diyarbakır Mebusu Kemal Şedele'ye isnat olunan suç, Teşkilâtı Esasiye Kanununun 12 ve 27 nci maddelerindeki cürümlerin dışında kaldığı anlaşılmış olduğundan Dahili Nizamnamenin 180 inci maddesinin ikinci fıkrası mucibince takip ve muhakemesinin devre sonuna bırakılmasına karar verilmiştir.

10/3/1944

İstanbul Mebusu Hüseyin Cahit Yalçın'ın teşrii
masuniyeti hakkında

Karar No: 1877

Temyiz Heyetinin şeref ve haysiyetine tecavüzde bulunmaktan suçlu sanılan, İstanbul Mebusu Hüseyin Cahit Yalçın'a isnat olunan suç, Teşkilâtı Esasiye Kanununun 12 ve 27 nci maddelerindeki cürümlerin dışında kaldığı anlaşılmış olduğundan Dahili Nizamnamenin 180 inci maddesinin ikinci fıkrası mucibince takip ve muhakemesinin devre sonuna bırakılmasına karar verilmiştir.

10/3/1944

Ek-3.

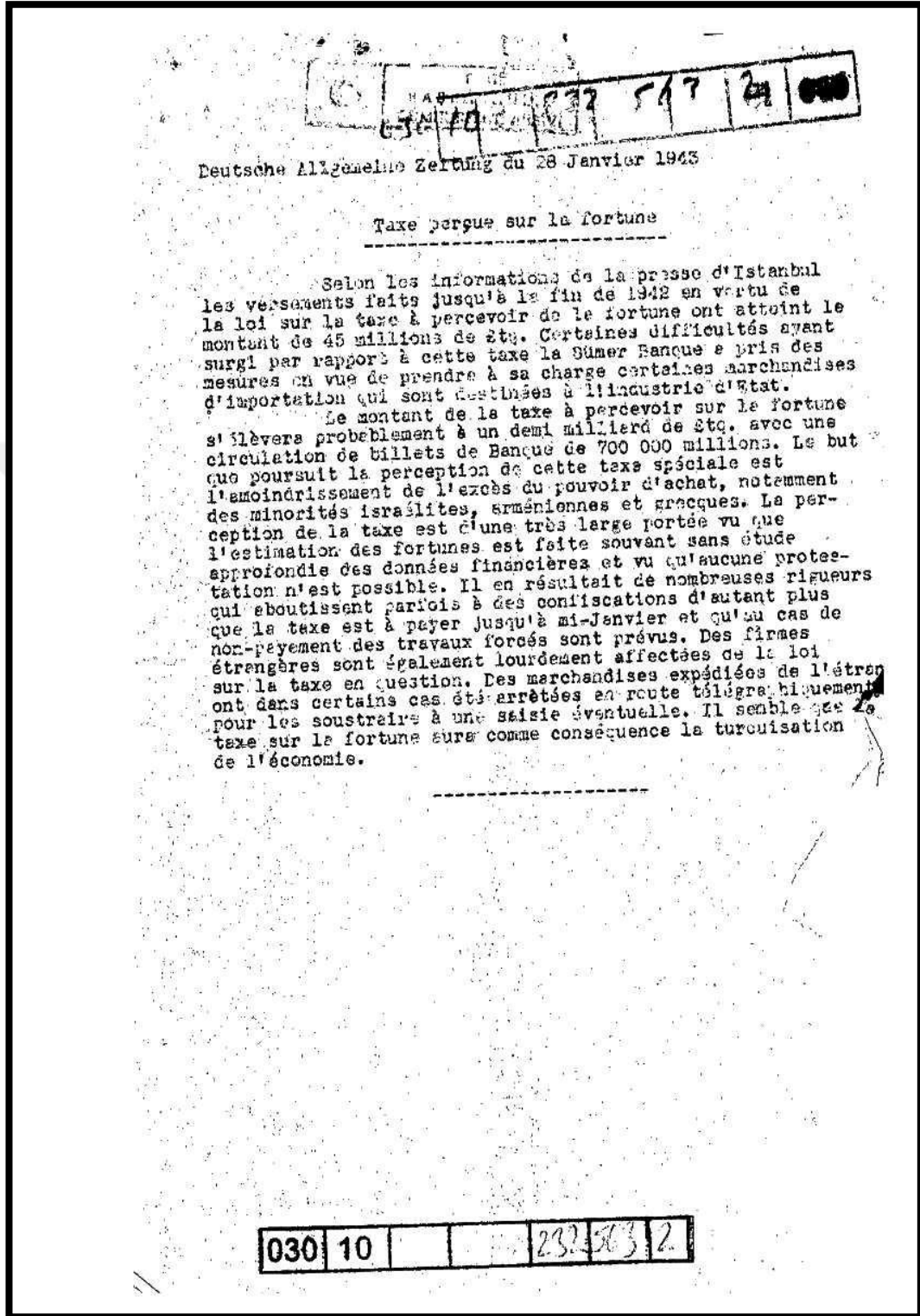
Milli Savunma Bakanlığı'nın Varlık Vergisi Kanunu'nun Çalışma Yükümlülüğünü belirten yönetmeliğin acilen çıkarılması için Başbakanlığa yazdığı yazı.

T. C. M. M. V. Ordu Dairesi I. Şube 1. Ks. Şube : Sayı : Evrak : BAŞBAKANLIK Yüksek Başvekâlete CUMHURİYET ARŞİVİ		Ankara 13 / 11 / 1942 Öz: Yapılacak varlık vergisi talimatı komisyonu . Hkk.
İlişigi 16.11.1942	1 - Varlık vergisi kanununun 12 maddesinde (çalışma mecburiyetinin tatbik tarzı Hükümetçe hazırlanacak bir talimatname ile tayin olunur) hükmü vardır . 2 - İşbu hükmün tatbiki için M M Vekâletini alâkadar edecek işler hakkında şimdiden lüzumlu hazırlıklar yapılmak üzere bu talimatnamenin biran evvel hazırlanması zarurî görülmektedir. Bu talimatnamenin hazırlanması için teşkili muhtemel Komisyonun ne vakit, nerede toplanacağını ve Vekâletin bu Komisyona iştirâk tarzının tesbitine müsaadelerini arz ve istirham eylerim . 3 - Yüksek Başvekâlete, Dahiliye, İktisat, Nafia , Maliye, Ziraat , Münakalât , Adliye Vekâletlerine ve bilgi için Gnkur Bşk lığına arzedilmiştir . M. M. V. 19.11.1942 A. B. K. K. K. MD. 302835 17.XI.42 16-11-1942 9292	

(Kaynak: BCA, 16 Kasım 1942).

Ek-5.

Alman Gazetesi Deutsche Allgemeine'nin varlık vergisini konu alan yazısı. Bu yazı Almanya'daki Türk konsolosluğu tarafından Fransızca'ya çevrilerek Dışişleri Bakanlığına gönderilmiştir.

(Kaynak: BCA, 030/10/.../232/563/2/)

Ek-6.

Erzurum Valiliği tarafından İçişleri Bakanlığına gönderilen varlık vergisi çalışma mükellefiyeti bulunan şahıslar için çadır talebini ihtiva eden yazı.

T. C.		
DAHİLİYE VEKÂLETİ		
Emniyet Umum Müdürlüğü		
Şube	Dosya	Numara
6	(41541-4-2)	30816
T. C. BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ		
Başvekalet Yüksek Makamına		
Öss: Vergi mükellefleri için 70 çadırın Erzurum'a gönderilmesi H.		
Erzurum valiliğinden alınan ve vekâletlerine de yazıldığı anlaşılan 26/6/943 tarih ve 1012/142 sayılı yazıda; vilâyet merkezinde varlık vergisi mükelleflerinden iki mektebe yerleştirilmiş 560 kişi mevcut olup bunların çalıştırılmadıklarından ve içlerinden işlerini temin maksadile dışarı çıkanların mahalle aralarına dağılarak kadınlara sarkıntılık ettiklerinden, bir kaç polis memur ile inzibat altına alınmışlarsa da bu vaziyetin devamına imkân olmadığından bahisle bu duruma nihayet verilmesi için 150 çadıra ihtiyaç olup şimdilik acilen 70 çadırın gönderilmesi istenilmektedir. Malûmu devletleri üzere varlık vergisi mükelleflerinin şehir içinde ikamet ettirilmeyerek şehir dışında tesis edilecek kamplarda çalıştırılmaları esastır. Bunların şehir içinde bulunmaları, yalnız şehrin asayiş noktasından değil, orada askerî garnizon bulunması itibarile emniyet bakımından da mahzurludur. Bu adamların şehirde polis kuvvetile daimî nezaret ve murakabe altında bulundurulmaları da imkânsızdır. yukarıdaki sebeplere binaen, vilâyetçe istenilen çadırların bir an evvel temin ve irsalile mezkûr mükelleflerin şehir haricindeki iş kamplarına gönderilmelerine emir ve müsaade buyurulmasını saygılarımla rica ederim. Bilgi için Yüksek Başvekalete, gereği için Nafia Vekâletine arz edilmiştir.		
Dahiliye Vekili <i>H. H. H. H.</i>		3-7-1943

(Kaynak: BCA, 3 Temmuz 1943).

Ek-7.

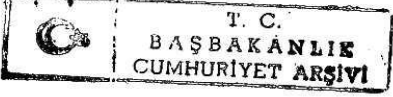
Yetkili bir makamdan alınan yazı, çalışma kamplarındaki mükelleflerin memleketlerine döneceklerini öngörmektedir.

	P. C. BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ								
Selâhiyetli makamdan aldığımız malûmata göre ;									
Varlık vergisi borçlarını kanunun tayin ettiği müddet içinde ödemediklerinden dolayı çalışma mükellefiyetine tâbi tutulmuş olan vatandaşların , aile ve iş muhitlerinde çalışarak bakiye borçlarını ödeyebilmek imkânlarını bulabilmeleri için aileleri nezdine iadeleri Hükûmetce ten-sip olunmuştur . Bu tedbirin aile ve iş muhitlerinde huzur ile çalışmak imkânlarını bulabilecek olan iyi niyetli vatandaşlara bakiye borçlarını ödemek için büyük kolaylıklar temin edeceği ümit edilmektedir . Gösterilen bu kolaylıklara rağmen borçlarını ödemekte temerrüt edenler hakkında Tahsili Emval kanunu hükümlerinin temerrüt edenler hakkında tatbikine devam olunacaktır .									
<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 15%;">030</td> <td style="width: 15%;">10</td> <td style="width: 15%;"></td> <td style="width: 15%;"></td> <td style="width: 15%;">138</td> <td style="width: 15%;">77A</td> <td style="width: 15%;">24</td> </tr> </table>			030	10			138	77A	24
030	10			138	77A	24			

(Kaynak: BCA, 030/10/.../.../138/971/24/)

Ek-8.

Varlık Vergisi aleyhinde yayın yapan Metapolitefsis Gazetesi için Matbuat Genel Müdürlüğüne yazılan resmi yazı.

	Ankara: 21.1.1944							
Umum Müdürlük Yüksek Makamına								
Bundan evvelki raporlarımızda da arzettiğimiz gibi, İstanbul'da çıkan Rumca Metapolitefsis gazetesi Varlık vergisi kanunu mer'iyet mevkiine girdiği günden bugüne kadar bu vergi aleyhindeki neşriyatına sistemli bir şekilde devam etmiştir. Gazete adeta Varlık Vergisi mükelleflerinin bir organı haline gelmiş gibidir. Bir zamanlar tarhadilen verginin hatalı olduğundan, akalliyet mekteplerinde Türk muallimlerinin talebelere fena muamele ettiğinden bahsederken, Varlık Vergisi mükelleflerinin çalışma yerlerinden dönmesi üzerine mükelleflere "Sizin için divaniharplere verildim." diyecek kadar ileri gitmiştir. Şimdi ise, mükellefler için bir umumî af ilân edilmesini ve satışların derhal durdurulmasını talep etmekteyim. Saygılarımla arz ederim.								
İç Yayın Dairesi Müdürü (Server İskit)								
Asli gibidir. 22.1.1944 								
<table border="1" style="margin: auto; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="padding: 5px;">030</td> <td style="padding: 5px;">10</td> <td style="padding: 5px;"></td> <td style="padding: 5px;"></td> <td style="padding: 5px;">86</td> <td style="padding: 5px;">569</td> <td style="padding: 5px;">18</td> </tr> </table>		030	10			86	569	18
030	10			86	569	18		

2

(Kaynak: BCA, 030/10/.../.../86/569/9/, 22 Ocak 1944).

Ek- 9.

Matbuat Genel Müdürlüğünün Metapolitefis Gazetesi Hakkındaki Başbakanlığa yazdığı yazı.

T. C.
Başvekelet

BASIN ve YAYIN UMUM MÜDÜRLÜĞÜ
İç Yayın
Daire :
Sayı : 3786

Ankara: 24.1.1944

719

T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET . 7. 1

Başvekelet Yüksek Makamına

Umum Müdürlüğümüz İç Yayın Dairesi Müdürlüğünün, İstanbulda münteşir Rumca Metapolitefis gazetesinin neşriyatı hakkındaki raporunun ilişik olarak sunulduğu üstün saygılarımla arz ederim.

Basın ve Yayın Umum Müdürü

Selim Sarper
(Selim Sarper)

Selim

Basın Yayın ve M. ne
telefonla ıaledeis uap
verilmektedir; hıfz
18.2.1944

İlişiği: Bir suret

Verilen cevaplarda : Daire ve şube adının yazılması

25-1-1944 4/12

- 2 -

(Kaynak: BCA, 24 Ocak 1944).

Ek-10.

İstanbul Ticaret Odasının dergisinde varlık vergisi ile alakalı çıkan bir yazı hakkında Matbuat genel müdürlüğü tarafından Başbakanlığa gönderilen yazı.

T. C. BAŞVEKÂLET MATBUAT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ Sayı : — 1216		H.O. Ankara: 17 Mart 1943								
T. C. BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ										
Başvekâlet Yüksek Makamına										
Fahrî Reisi İngilterenin Türkiye nezdindeki Büyük Elçisi Sir Hughe Knatchbull-Hugessen, fahrî ikinci reisi İstanbul'da Mr. James Morgan, reisi Mr. W.G.Middleton Edwards ve azası arasında İngiltere Büyük Elçiliği Ticaret Müşaviri S.R.Jordan'ın bulunduğu İstanbul'daki İngiliz Ticaret Odası aylık bir mecmua neşretmektedir. Bu mecmuanın 27 şubat 1943 tarihli sayısında "Yıllık Rapor" başlığı altında bir yazı çıkmıştır. Varlık vergisi hakkındaki dikkate şayan bu yazının bir hülâsasını yüksek bilgilerine derin saygılarımla arz ederim. 1216 Matbuat Umum Müdürü <i>Selim Sarper</i> (Selim Sarper) İlişik: bir tercüme sureti Başvekâlete, Hariciye Vekâletine, Ticaret Vekâletine arz olunmuştur.										
<table border="1"> <tr> <td>030</td> <td>10</td> <td></td> <td></td> <td>85</td> <td>560</td> <td>19</td> </tr> </table> 17-3-1943 1763				030	10			85	560	19
030	10			85	560	19				

(Kaynak: BCA, 030/10/.../.../85/560/19/, 17 Mart 1943).

Ek-11.

Varlık Vergisi mükellefi kitabeve sahiplerinin talebini Başbakanlığa bildiren milli Eğitim Bakanlığı yazısı.

T. C. / BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞIVI MAARİF VEKİLLİĞİ Nesriyat Müdürlüğü Sayı: 81	T. C. / BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞIVI	Ankara; 7 / 1943														
01223	Özet: Kanaat ve Cihan kitabevlerinin dilekçe- leri h.															
Başvekelet Yüksek Makamına																
Varlık vergisi borçlarını ödeyebilmek için ellerinde mevcut bulunan kitapların satın alınmasına dair İstanbul'da Kanaat ve Cihan kitabevleri sahiplerinden alınan 13/I/1943 ve 22/I/1943 tarihli dilekçelerin tasdikli birer sureti ilişik olarak takdim edilmiştir.																
Bu husustaki yüksek emirlerinin bildirilmesine müsaadelerini rica eder, derin saygılarımı sunarım.																
p.ö. Ta.	hizmeti 21.4.1943	Maarif Vekili														
		<i>[Signature]</i>														
-4-	<table border="1"> <tr> <td>030</td> <td>10</td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </table>	030	10							<table border="1"> <tr> <td colspan="2">BASVEKELET</td> </tr> <tr> <td>Tarih</td> <td>22/4/43</td> </tr> <tr> <td>Sayı</td> <td>2</td> </tr> </table>	BASVEKELET		Tarih	22/4/43	Sayı	2
030	10															
BASVEKELET																
Tarih	22/4/43															
Sayı	2															
A.Ö. N.A. 27/I/1943 Ek: 2																

Kaynak: BCA, 030/10/.../.../27 Ocak 1943.

Ek-12.

Varlık Vergisi Mükelleflerinin Milli Eğitim Bakanlığına başvurdıkları yazılar.

T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

KANAAT KİTABEVİ
Ankara Cad. 133

Sure t

Mearif Vekilliği Yüksek Makamına

A N K A R A

Kütüphanemi 1896 senesinde açtım ve bugüne kadar geçen yarım asırlık bir müddet içinde, Türk İrfanına hizmetle vatanıma karşı olan borcumu ifa ettim. Devletin, mearif işlerine göstermek istediği alakayı gösteremediği devirlerde, küçük sermayemle binlerce kitap neşre ederek, Türk çocuklarının bir kültür iktisap etmelerini temin ettim. O derecede ki, bugün memleketimizi idare eden büyüklerin içinde, kültürünü negretmiş olduğum kitaplara meyyun olmayan tek bir klase yoktur. Ben de ruhte etmiş olduğum bu mukaddes vazifeyi ifa için, sınıftan ve gülden yettiği kadar, gece gündüz çalışarak, yapılması lazım gelen bütün tedbirlikleri yaptım, ve bu fedakarlıklarımı inkar edecek tek bir mearif memuru yoktur.

Bugün, elli yıldan beri hizmetine girmiş olduğum Türk mearifinin yardımını talep edecek bir hale geldim. Bu talebi bir hak gibi değil de, hizmetkârı olduğum Türk mearifinin seliz bir rzasının merhametle istinası ile istiyebileceği bir yardım şeklinde deracayan ediyorum. Bu yardımı talep ederken, ölmenden evvel bitirmek ve Türk milletine takdim etmek şerefine nail olabildiğim iki, üç eserimi Yüksek Makamınıza arz ediyorum. Biri, dört sene evvel başlamış olduğum İngilizceden-Türkçeye büyük lügatıdır. Diğeri, Almancadan-Türkçeye büyük lügatıdır. Sonuncusu da şanlı sayfelerle dolu Türk milletinin tarihidir. Bu eserler, kuvvetsiz kalmış olan bir Türk neşirinin son gayreti neticesinde, sevdiği vatanına olan yadigarıdır.

Yardım talebimin sebebi ifaya davet edildiğim ikinci bir vatanî vazifeyi, layikiyle ifa etmek arzumdan ileri geliyor. Varlık vergisi olarak namına 494.500 lira tahdedilmiştir. Bu borcum için şimdiye kadar takriben 250.000 lira ödemiş bulunuyorum. Fakat bunu yapabilmek için sahibi olduğum her şeyi sattım. Elimde elli seneden beri negretmiş olduğum kitaplarım kalmıştır. Bu kitaplarımın kıymeti ancak tarafınızdan takdir edilebilir.

Bu sebeple, bankalar nazarında ticarî bir kıymeti arız bulunmayan ve kıymeti ancak tarafınızdan takdir edilebilecek kitaplarımın satış alınmasına ve bu suretle vergisel ödememe müsaade buyrulmasına yüksek makamınızın sonsuz merhametinden rica ve istirham eylerim.

Kanaat Kitabevi Sahibi
SP/1/1943
İhsay Bayar

Aslıgüldür
M. E. B. 27/1/1943

030 10 144 31 13 2

(Kaynak: BCA, 030/10/.../.../144/31/13/)

S u r e t

T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

146
30

Meârif Vekillîliği Yüksek Makâmına

Istanbul'un matbuat merkezi ve kütâbevlerinin makarrı olan Ankara Caddesinde müesses olup bilhassa ilmi hukuk ve mevzuatı kanuniye ve nizamîyenin nazir ve tammâmına nakikatenönemli hizmetler ile etmiş ve evvelce babam Mihren Acun tarafından kurulmuş olan "Cihan Kütbevi" adedi binlere bağı olan bir çok eserler tab ve neğrine muvafık olmuştur.

Babam Mihren Acun'un vuku bulunan vefatı üzerine büyük kızı olan ben, birçok manevî ve maddî müşkûlâta göğüz gererek mualliyh babamın elinde tuttuğu hukuk ilmini ve kavanin ve nizamâtı yarma meşalesini yarılar vaziyette elimde alarak onun izlerini takiple hem Cumhuriyet adliyesiyle meâriifine ve hem de yegane geçim menbaimiz olan Cihan Kütbevinin açık bulundurmak azmiyle teslim aldığı noktadan yürütmeye sebatla karar vererek işe candan sarıldım.

Öldü babamın hali hayatında birçok mahrumiyetlere katlanarak ve feragati neisiyle çalışarak tab ve neğrine muvafık olduğum S.Karakoç'un sicilli kavanin külliyeti 16 nci kitaptan sonrakini yani altı sene zarfında 1937-1942 senelerine ait, ve eserinde devamı bulunan altı ciltlerin vesair yenikanun ve nizamât ve metin ve birkaç kanun şerhlerinin tab ve neğrine muvafık oldum.

Babam Mihren'in fiilhakika cumhuriyet adliyesine yaptığı hizmetler unutulabilir mi?... Takriben 45 sene süren matbascılık kitapçılığım dan sonra hayata gözlerini yumarken az evvel yukarıda arz eylediğim gibi kütüphane ile kitaplarını bırakmıştır. Meslek aşkı kendisinde o derece hük salmıştı ki, uzun seneler zarfında daima kitap basmak suretiyle memlekete nafi olmağa çalışmış ve ailesini mahrumiyet içinde yaşıtarak binnetice maddî servete sahip olamamıştır.

Ben babamın işini derunte ederken bıraktığı borçları da üzerine aldım. Borçları ödemeyi, sicilli kavanin külliyatının devamıyla yeni kavanin ve nizamâtı mahdud maddî gartler dairesinde tab ve neğre vantiail nars eyledim.

1939 yılının eylülünde başlayıp halen bütün dünya kitâlarına sirayet ederek âlemşumul bir vaziyet iktisap eden bu meşum harbin doğurduğu istiraplar meyânında yer alan iktisadî buhran ve hayat pahasılığından müteessir olmıyan bir fert tasavvur olunabilir mi?...

Türk yayın ailesine mensup kitapçılar, pahasılığı, işçi ücretleriyle levâzım fiyatlarının tedrici bir surette yükselişlerine rağmen eski ve yeni kitapları üzerinde mevzu fiyatlardan fazlasına katıyen satmamışlardır.

Harp senelerine müsaddır şu son birkaç seneler zarfında sair ticaret işlerinde olduğu gibi fiyat tarrifuları aykırı ve levkâlâde kazançlar temin hususu kitapçılık âleminde asla vuku bulmamıştır.

3

030	10				146	31	13
-----	----	--	--	--	-----	----	----

(Kaynak: BCA, 030/10/.../.../144/31/13/, 27 Ocak 1943).

Ek-13.

Hatay Varlık Vergisi Listesinde yer alan Dr. Basil Huri'ye ait Hatay Devleti Milletvekili Kimliği.

SARJER AUTOMATIQUE D'ALLEXANDRETTE		سراج اوتوماتيكيه المستقل	
CARTE D'IDENTITE		كارت هيتويته	
Carnet 50		نمبر ٥٠	
Nom et patronyme	الاسم واللقب	د. مصطفى محمد	1000000
Nom de père	اسم الأب	محمود مصطفى	1000000
Nom de la mère	اسم الأم	فاطمة محمد	1000000
Date et lieu de naissance	التاريخ ومكان الولادة	١٩٥٥ - القاهرة	1000000
Religion	الديانة	مسلم	1000000
Profession	المهنة	دكتور	1000000
Etat ou Statut	الحالة الاجتماعية	متزوج	1000000
Collaborateur ou associé, membre du personnel	معاون أو شريك، عضو في الفريق	لا	1000000
Residence	المساكنة	القاهرة	1000000
Carte	البطاقة	١٠٠٠٠٠٠٠	1000000
Ident. de résidence (CD)	هوية السكن (ك.د.)	١٠٠٠٠٠٠	1000000
St. de l'habitation	نوع السكن	شقة	1000000
SIGNALLEMENT		التسجيل	
Photo	الصور	[Portrait of a man]	
Notes	ملاحظات	[Handwritten notes]	
Observations	ملاحظات	[Handwritten notes]	
Remarques	ملاحظات	[Handwritten notes]	
Sex	الجنس	ذكر	
Visage	الوجه	[Handwritten notes]	
Barbe et moustaches	الشارب والشارب	[Handwritten notes]	
Signes particuliers	علامات خاصة	[Handwritten notes]	
Le Sacerdote Automatique d'Alexandrette certifie que [Signature] est propriétaire de ce Sacerdote, en tel de quel il lui a été délivré la présente carte d'Identite.		السراج اوتوماتيكيه المستقل يصدّق أنّ [Signature] هو المالك لهذا السراج، في ذلك من أجل أنّه قد تمّ تسليم هذه البطاقة له.	
Le Sacerdote de l'Etat d'Etat		السراج من الدولة	
[Signature]		[Signature]	
[Stamp]		[Stamp]	

Ek-14.

Dr. Basil Huri'ye ait Hatay kimlik kartı.

2 - 1
0 - 3
4 - 12

اشكالة

SIGNALEMENT

Taille *moyenne* القامة متوسطة
Cheveux *Châtain* الشعر بني
Yeux *Noirs* العينان سوداوان
Nez *Ordinaire* الأنف عادية
Teint *Clair* اللون ابيض
Signes particuliers *Néant* علامات فارقة تامة

التوقيع
Signature

طابع الابهام
Empreinte digitale

الاسم واللقب
Nom et prénom: *Docteur Basil*
ولد بتاريخ *1889* في *Antioche*
Né le *1889* à *Antioche*
الاب *Mikhaïl*
Le père *Mikhaïl*
الام *Hanne*
La mère *Hanne*
المهنة *Médecin de la Municipalité*
Profession *Médecin de la Municipalité*
المكان *Antioche*
Domicile *Calicie n° 12*
وضعية العائلة *Marié*
Situation de famille *Marié*
رقم تذكرة الهوية *3*
N° de la carte *3*
رقم السجل *333*
N° de registre *333*

(Kaynak: Dr. Cemil Huri).

(Kaynak: *Ulus*, 12 Kasım 1942).

Sümer Bank Yerli Mallar Pazarları
Müessesesi Müdürlüğünden :

Yeni gelen zengin ipekli çeşitleri ve hususi surette ve bir. birinin eşi olmayan desenlerde bir Türk sanatkarına yaptı. rılan yalnız BİRER ROPLUKEMPRİMELER Yerli Mallar Pazarları mağazalarında serbest satılmaktadır.

3 Bugün ikinci sayfamızdır Devamı Sa. 2, Sü. 4 Devamı Sa. 2, Sü. 7

Ek- 17.

Cumhuriyet Gazetesi'nde Aşkale'ye gidecek mükellefler haberi.

(Kaynak: Cumhuriyet, 22 Ocak 1943)

Ek- 18.

Hatay'da yayınlanan Yenigün Gazetesi'nde Varlık Vergisi Listeleri.

55 Birincikanun 1942

İmtiyaz sahibi
ŞEKİR BALCI
Nesriyat Müdürü
Saliha ÇELEK
Bazelye ait yazılar
Nesriyat Müdürü adına
gönderilmelidir.
Her adimiyon yazılar
on i verilmez

YENİGÜN

Öalede sonra çıkar günlük siyasi halk gazetesi — TESIS TARİHİ 1923 YIL 11 SAYI 3259
ADRESİ YENİGÜN — ANTAKYA — Telefon 79 Posta kutusu 24
Sayısı her yerde 3 kuruştur

Salı

Arıncı şartları:
Dahilde yillik 8 lira
Yabancı memleketler:
15 lira

İlanların her kelime
sinden 3 kuruş alınır
İcrat başındır.
Gibi geçen sayılar
10 kuruştur

Varlık Vergisi Listesi

Bu sabah asılarak ilan edildi

Varlık Vergisi listesi bu sabah Varidat dairesi kapısına asılmak suretiyle ilan edilmiştir. Listeyi bugünden itibaren neşre başlıyoruz:

Bihacı Şayık Kebbudi	Lira
Rasim Adalı	300000
Selim ve Regit Cezayirli	35000
Durmuş Depo	25000
Kasım Piskin ve ortakları	20000
Doktor Alber Boyluni	20000
Artin Bağdasar	17000
Henna v Ibrahim Sultanım	10000
Müteahhit Celal Cund oğlu	10000
Abdulla Cali veresi	10000
İsmail Şahut Gözelburç	20000
Sadeddin Bozükü	8000
Ali Seyfidin	8000
Nafi Adalı	8000
Ahmet Kahlı	8000
Şeyh Ali Garip	8000
İbrahim Duhani Harbiye	6000
Mehmet Duhani Harbiye	6000
Rasim Memet gahvar	8000
Azar Kebbudi ve kardeşi	5000
Abdül Mıgribi	5000
Abdulla Ökten	7000
Abdulla İkbudi	6000
Doktor Basil Huri	7000
Sütkü ve Sami Aselei	7000
Abdulgani Türkmen ve eşi	5500
İlyas Saygı	5000
Ezzet ve Mustafa Güclü	5000
Kamil Masaracı	4000
Kasım ve Atif Belanlı	4500
Nuri İskil	4000
Doktor Ahmet Rasim	3000
Suphi Bereket	3000
Ali Şahut oğlu Necip	3000
Mehmet Kabur ve kardeşleri	3000
Mehmet (Sahunluk)	3000
Sükrü Tuna	3000
Yusuf Tuna	3000
Şeyh Yunus (Avakı köyü)	3000
Mehmet Kehli	3000
Ali Hassan	5000
Alaidin Cilli (Süveydiye)	3000
Kamil ve Hasan Zehir(Karaçay)	3000
İskender Azar	3000
Rasim (Ziyaret köyünden)	3500
Mustafa Kuseyri	3000
Kuyumcu Vadi Huri	7000
Memduh Dayı	3500
Suni Murtaza	3000
Bekir	3000
Yehya Öztanır	3000
Sadık Müftü	3000
İbrahim Şahel	3000
Bekir Melek	3000
Hasan Homsi	3000
Tabir Necip	3000
Hamit, Necip Bal	3000
Sükrü Melek	3500
Reşid Kuseyri	3000
Sonu yarın	4000

Düzeltilme

Dünkü sayımızın birinci sayfasında Başvekilin nutkunun başlığında ve 24 puntoluk yazı

(Atatürk mesut ve müreffeh vatan kurmağa çalıştı)

Olacaktır. Mürettep hatası olarak yanlış çıkmıştır. Düzeltir ve üzür dileriz.

Yeni Mebus seçimi kanunu

Dün Büyük Millet Meclisinde kabul edildi

Ankara 15 A.A — Dün toplanan Büyük Millet Meclisi, yeni mebus seçimi kanununun son üç maddesi müzakere etmiştir. Bu münasebelle bir çok hatip ler söz almış ve bu mevzu üzerinde hararetli münakaşeler olmuştur. Ecnabilerle evli olanların mebus olup olamayacağı hakkında da uzun münakaşalar olmuştur. Bu münakaşalar neticesinde meclis, teşkilâtı esssiye enclümeninin mazbatasını 4 rey karş 296 rey ile kabul ve tasvip etmiştir.

İskenderun listesi

İskenderunda ilan edilen listenin yedi bin liradan yukarı olan kısmını n-şrediyoruz:

Jüfey Katoni	Lira
Hatay yağları Şirketi	207500
Ak İş Şirketi	41600
İlyas Ezrak	12000
Mehmet Cezayirli	20000
Türker	55000
Marsel Balit	25000
Abdulgani Cezayirli	20000
Kaysene Saygı	40500
Sukunt Petrol depoları	30000
Selahiddin İbaki	31000
Emin Felah ve oğulları	22000
Nimetullah Felah ve oğulları	25000
Viktor Esved	16000
Nazım Gander	25000
Fevzi Kütükü	25000
Nasri Gazel vekili İlyas Ezrak	15000
Abdulgani Yılmaz	10000
Selim Yılmaz	17500
Mehmet Ali Kurşun	12000
Edvar Saygı	10000
Corç	20000
Kozma	20000
Cemile	10000
Hasan Cabbara	10000
Suphi Bereket	7000

İskenderun listesinin umumî yekunu 1 milyon 2200 liradır. İlk dafa borcunu ödeyen mükellef Mithat Payaslıdır.

(Devam edecek)

Türk Hava Kurumu

Kurban derilerini toplamak üzere teşkilat yaptı

Her yıl olduğu gibi bu yılda kurban bayramında

Otomobil lâstik dağıtımı

Yeni esaslara bağlandı

Vilâyetimiz için ayrılan 108 kamyon ve otomobil lâstik yola çıkarılmış. Fakat halen gelmemiştir. Bu gecikmeden sebebi, demiryollarında birleşmiş olan fazla eşyanın taşınması için alınmış son tedbirlerdir.

Lâstiklerin bir kaç güne kadar gelmesi beklenmektedir. Lâstik dağıtımını yeni esaslara bağlanmıştır. Bu esaslara göre, lâstikler gövrelere eski lâstik karşılığında verilecektir.

Kibrit verilecek

Geçenlerde karne ile her aileye dört kutu kibrit verilmişti. Haber aldığımız göre, halka yeniden kibrit dağıtılacaktır. kibritler yine halkın elindeki karne ile bakkallardan satın alınacaktır.

Parti Müfettişimizin teftişleri

Parti Müfettişimiz Fahrettin Tirdoglu Vilâyet içindeki kaza ve nahiyeye Parti teşkilâtı teftişine devam etmektedir. Yayıladığı ve Reyhanîye kazalarının teftiş sonu ermiştir. Müfettişimiz bugün Süveydiye Parti teşkilâtı ile Halk Odasını teftiş için Süveydiyeye gitmiştir.

yurtdaşların keseceği kurbanların deri ve barsakları Türk Hava Kurumu tarafından toplanacaktır. Şehirde ve köylerdeki kurban derileriyle barsakları toplamak üzere tedbirler alınmış ve bu işi memur edilecek adamlar hazırlanmıştır.

Şehir baş bölgesi ayrılmış bulunmaktadır. Her nahiyeyede ayrı birer memur gönderilecektir. Kurban kesen yurtdaşlar kaplarına kadar gelecek olan memurlara makbuz karşılığı deri ve barsakları vereceklerdir.

16 Birincikanun 1942

İntiyaz sahibi
Şükrü BALCI
Neşriyet Müdürü
Selim ÇELEK
Cezeye ait yazılar
Neşriyet Müdürü adına
önderilmektedir.
Neşir edilmeyen yazılar
ca-i verilmez

YENİ GÜN

Çarşamba

A cne şartları :
Dehilde yılı 8 lira
Yabancı memleketler
15 lira

İlanların her kelime-
sinden 3 kuruş alınır
İletişim peşinde
Günü geçen sayılar
10 kuruştur

Öğleden sonra çıkar günlük siyasi halk gazetesi — TESIS TARİHİ: 1923 YIL 14 SAYI: 3260
ADRES: YENİGÜN — ANTAKYA — Telefon 79 Posta kutusu 24
Sayısı her yerde 3 kuruştur

Varlık Vergisi Listesi

Dünden artan

Mağuk Cemal	4000	Fazıl oğlu Salim	1500
Vehbi Şahur ve çocukları	5000	Ishak Kebudi	1500
Abdülkerim iski	4000	Circi Abdo	1500
Kazım Rüstem	6000	Mahmut Dehni	1500
Salih Rüstem ve oğulları	4500	Şekip Nekap	1000
İzzet Hacımulla	5000	Hüseyin Atahan	1000
Abdurrahman Saka	6000	Vedi Akâr	1000
Mustafa Çelenk	6000	Aboncu Hassun	1000
Bekir Siki ve oğulları	7000	Yusuf Halef	1000
Abdullah Şeyhoğlu ve oğlu	8000	Sadık Yurtman	1000
Osman Mışık	5000	Maruf Halef	1000
Ali Hacıoğlu	4000	Mesrur Halef	1000
Yavuz ve Şefik Sabuncu	8000	Memet derviş ve Zeki	1000
Nasuh Hacıoğlu	6000	Abdülkerim Çiçin	1000
Yusuf Koyuncu	7000	Kemal Yuhya Adalı	1000
Henna ve Nikola Kaberiti	2500	Asef Yahya Adalı	1000
Nikola Henna Abbas	2500	Başlıkalı Arif	1000
Abdülkerim Fettal	2500	Fatıklı Ali Salman	1000
Murat Çelenk	2500	Abdülkadir Mazlum	1000
İsmail Kuseyri	2500	Ömer Büyükbürg	1000
Salomon Simorlengi	2500	Ezracı Dimitri	1000
Yani Antiba	2500	Nafi ve Nuri Mışık	1000
İbrahim Ziya ve arkadaşları	2000	Rizkalla Kaberiti	1000
Mustafa Şaho	2000	Rifat Rüstem	1000
Ali Kehli	2000	Halef oğlu Garip	1000
Salih Çözel	2000	Abbas Özvar	1000
Necib Şakra	2000	Hasan Uncu	1000
Süleyman Karanlı	2000	Yorgaki	1000
Yusuf İskit	2750	Melik Abacı	1000
Feyzi Esmerli	2000	Konduracı Talip	1000
Salim Şahin	2000	Mehmet Velvet	1000
Hasan Rüstem	2000	Mehmet Sicilli	1000
Hasfi Rüstem	2000	Mehmet Kibek	1000
Süreyya Bereket	2000	Hisametdin Kemmuni	1000
Arif Bereket	2000	Cabir Çerkes ve Cemil Azar	1000
Bekir Bereket	2000	Rufail Huri	1000
Kazım ve Bekir Zarur	2000	Yusuf Hakkı Haki	1000
Harun Sadi	2000	Necip Hayit	1000
Sadık ağa Rüstem	1500	Ahmet Esmerli	1000
Hamid Melek	1500	Abdolvahit Kavas	1000
Kazım Halef	1500	Ömer Hazinadar	1000
Circi Abbud	1500	Salih Bağdadlı ve Reşid	1000
Dimitri Huri	1500	Davud oğlu Harun	1000
Sadık Melek	1500	Harun Camal	1000
Hasan Sahilli	1500	Sallafey Igel	1000
Mehmet Kavlak	1500	Ali Ökten	1000
Yusuf Murat Cemal	1500	Hamit Urfalı	1000
Levin Murtaza	1500	Ahmet ve Hamit Sa- kuç	800
Zeki Hancı	1500	Avvat Şakni ve bira-	750
Layla Şahin	1500	Ahmet Şerhetçi	750
Mustafa Boyacı	1500	Fadil Gabuş	800
Mustafa Bozyüklü	1500	Mustafa Falso	500
Levin Bereket	1500	Bekir Sadettin	500
Harun ağa	1500	Mayadali Abdulkadir	500
Hasan Kebbudi	1500	Baksunlu Hacı Rezzuk	500
		Dimitri Sami	500
		Ziya Kuseyri	500
		Bekir Karabay	500
		Hüseyin Hacı	500
		Mikail Hacı	500

Adanada

Varlık vergisi ilân edildi

Adana 16 A.A. — (Vilâyetimizde varlık vergisi bugün ilân edilmiştir. Merkezde 508 Tücar, 512 büyük çiftçi ve 37 akâr sahibi emilyon 240 bin 462 lira vergi ile mükellef tutulmuşlardır.

Mehmet Şahhat	500	Şükrü Çuladar	500
Süreyya Halef	500	Memduh ve Ali Ze- revant	500
Ömer Çelenk	500	Şerif Üğütmen	500
Osman Horşit	500	Sadık ve Naim Sahilli	500
Mustafa Mestçi	500	Ahmet Abacı	500
Ahmet Sırrı Hoca	500	Rasim Bağdadlı	500
Sükrü Bağdadlı	500	Abbas Mezrahi	500
Sadık Özdemir	500	Şamil Yaprı	500
Cemal Hâkim	500	Şükrü Dışbudak	500
		Sadık Akad	300
		Halit Toköz	500
		Hasan Dokur	500
		Kâmil Karabucak	500
		Necip Asuf	500
		Yehya Bulgur unucu	500
		Remzi Cineviz	500
		Remzi Çalgin	500
		Kemal Özal	500
		Akil Köse Diyap	500
		Hazım İskit	500
		Zerdik Karabacakyar	500
		Konduracı Hacı Emin	500
		İsmail Akar	500
		Süleyman Şeyh ve Helavi	500
		Mehmet Kazmacı	500
		İbrahim Hayder Süslü	500
		Ali Dip	500
		Ali Otuzbir	500
		Remzi Keskin	500
		Mehmet Perdehçi	500
		Ahmet Gosli	500
		Kemal Hamdi Avandok	500
		Enver Kumru	500
		Hakkı Kumru	500
		Ahmet ve Emin titüncü	500
		Zeki Huri	500
		Selim Hayit	500
		Lutfi Morah	500
		Hasan Misri	500
		Vahmut Hacıoğlu	500
		Haydar oğlu Salim	500
		Halil Çoban	500
		Fadil Asfur	500
		Halil Şahin	500
		Firoz Henzat	500
		Şükrü Toma	500
		Necip Huri	500

C.H.P. Meclis grupu toplandı

ispirotolu içkiler ve tütün istihlâkinin artması ve istihsalin artırılması etrafında müzakere ler oldu

Ankara : 15 A.A. — Cumhuriyet Halk Partisi Meclis grupu umumî heyeti bu gün saat 15 de reis Vekili Trabzon Mebusu Hasan Sakamın Reisliğinde toplandı:

Celse açıldıktan ve geçen toplantıya ait zapt hülasası okunduktan sonra ruznameye geçildi. Ruznamenin birinci maddesinde Bursa Mebusu Nevzat Ayasın ispirotolu içkilerle tütün istihlâkinin artması sebeplerinin neler olduğuna dair takriri teşkil ediyordu.

Kürsüye gelen Gümrük ve İnhisarlar ve Sıhhat ve İctimai Muavenet ve Maarif Vekillerinin bu husustaki beyanlatı ile bu arada söz alan hatiplerin mütelaaları dinlendikten sonra Diyar Bakır Mebusu Genaral Kâzım sevik teknik ekilmiş ve ekilecek Hububat miktarına ve istihsalin fazlalastırılması için bülkümte ne gibi tedbirler alınmakta olduğuna dair takririnin müzakeresine geçildi.

Takrir sahibini müteaccip Ziraat Vekili Şevket Raşid Hatiboğlu kürsüye gelerek ekim vaziyetinin memnuniyete şayan olduğunu ve istihsalın artırılması için alınan ve alınacak olan tedbirleri etrafında izah ettikten ve bu mevzu da sorulan suallara cevap verdikten sonra Vekilin beyanını umumî heyetçe tasvip olunarak saat 17 de toplantıya son verildi

Alman Rus doğuşu

Cephenin merkez bölgesinde şiddetli bir meydan savaşı başladı

Moskova 16 A. A. — Moskova Radyosunun bu akşamki neşriyatında Haber verildiğine göre, cephenin merkez kesiminde pek büyük meydan savaşı başlamıştır. Bu Savaşlarda Almanların çok şiddetli karşı hücumu püskürtülmüştür.

Rommel kuvvetlerini batıya doğru çekiyor
Kahire : 15 A.A. — Röyterajınının muhabiri bildiriyor: Mihver kuvvetleri batıya doğru çekilmeğe devam ediyor. Rommel hafif ardılar kullanıyor ve bunların mukavemeti kolayca kırılıyor.

Mihver kuvvıkları müttefikler ile ilerlemesini geçiktirmek ümidile bir çok mayın sahaları vücutte getirmiştir

Almanlara Göre

Tunusta Müttefikler işe ve malzeme zorlukları çekiyorlarmış

Darlanlı ve Döğolcu Fransızlar görülmiyormuş

Müttefik kuvvetlerinin fena muamelesi yüzünden Tunusta halk isyan etmiş

(Yazılı 2 inci safedardır)

17 Birincikanun 1942

İhtiyaz sahibi
ŞÜKRÜ BALCI
Neşriyat Müdürü
Saliha ÇELEKİ
6 zetye ait yazılar
Neşriyat Müdürü adına
gönderilmektedir.
Neşredilmeyen yazılar
onay verilmeyiz

YENİ GÜN

Öğleden sonra çıkar günlük siyasi halk gazetesi — TESIS TARİHİ 1923 YIL 11 ŞAY 3261
ADRES : YENİGÜN — ANTAKYA — Telefon 79 Posta kutusu 24
Sayısı her yerde 3 kuruştur

Perşembe

A. ons şaruarı
Dahilde yıllık 8 lira
Yabancı memleketlere
15 lira

İlanların her kelime
sinden 5 kuruş alınır
İcrat pagindır
Gündü geçen sayılar
10 kuruştur

Millî Şef İnönü

Dün akşam İstanbul'a gitti

Ankara 17 A.A.— Millî Şef İsmet İnönü dün akşam saat 17/30 da şehrimizden ayrılarak İstanbul'a hareket buyurmuşlardır. Millî Şefimiz garda 'Büyük Millet Meclisi' reisi, Başvekil, Genel Kurmay Başkanı Vekiller, Parti genel sekreteri, Mebuslar; Generallar tarafından uğurlanmış ve istasyonu dolduran halk kitlesi tarafından hararetle selamlanmıştır.

B. Millet Meclisi

Bazı kanunları müzakere ve kabul etti

Ankara : 16 A.A.— 'Büyük Millet Meclisi' bugün Refet Cani Tezin başkanlığında toplandı. Meclis, Antimüessesesinin idare ve işletmesine ait kanunla Yalova ki mazbatayı kabul etmiştir.

Memur ve müstahdamlara verilecek fevkalade zam ve posta telgraf ve telefon umum müdürlüğü teşkilatındaki suvari müvezzilere yem bedeli ve devlet konaklarına elbise verilmesine ait kanun lâyihaları ile hadis ve askerî mühendis, subay, yüksek mühendislere ihtisas ücreti verilmesine ait kanunlarında birinci müzakereyi yapmıştır.

Meclis gine bu günkü toplantısında Türk parası kıymetini koruma kanununun hükümlerinin değiştirilmesine ve Tunceli vilâyetinin idaresine ait kanun hükümlerinin iki yıl daha uzatılmasına dair kanun lâyihalarını kabul ile gelecek çarşamba günü toplanmak üzere dağılmıştır.

Şehir içinde Kurban deri ve barsaklarının toplanacağı merkezler

Türk Hava Kurumu adına bayramda toplanacak olan deri ve barsakların toplanması için getirilmiştir. Vatandaşlar Kurban derileriyle barsaklarını makbuz mukabilinde bu memurlara vereceklerdir. Bundan başka şehrin beş bölgesinde beş merkez kurulmuştur.

Kar-larına memur gelmeyen vatandaşlar deri ve barsakları bu merkezlere göndererek oradaki memur bu merkezler şunlardır:

Köprü başında Ulucami
Orhaniye mahallesinde Parti semt ocağı
Abdülkadir mahallesinde Abdülkadir mescidi
Aftan bölgesi Aftan camii
Türk Hava Kurumu merkezi

Yurtdaş!

Bu gün bütün milletler, ihtiyaçlarında daha az sarf ediyorlar. Sende ihtiyaçlarını kısacakmış.

Varlık Vergisi İskenderun Listesi

(Geçen sayıdan artan)

Lira	Hasan Tabak	1500
Alâettin Baki	Kemal Çolak oğlu	1500
Forbes depoları	Kemal Yıldırım	1500
Abdullah Felah	Batros Keleş	1500
Hatay inkişaf müessesesi	Fikret Işın	1500
Hasan Keşani	Nuri Tark	1500
Emil Batrus ve Mehmet Düza	Dörtiyollu Mustafa	1500
Rifat Baki	Kaya	1500
Ilyas Saygı	Tevfik İstanbullu	1500
Kasım pişkin	Jozef Ayvazyan	1500
Şellum Miğribi	Bakal Nurettin	1500
Basil Haşyui	Mustafa Çumra	1000
Mehmet Şükrü Kurşun	Suphu Tambe	1000
Dimitri Filibi	Doğu Anbarı	1000
Yeyha Kortular ve oğulları	Ali Şefik Genç	1000
Abbas Felah	Kuyumeu Israil	1000
Niyazi Güney	Sabri Uysal	1000
Sinamacı Keşyal	Memet Gökten	1000
Alfred Dölavant	Abraham	1000
Sadullah Bilgin	Ali Huzur	1000
Jan Jandi	Rabiye	1000
Ahif Şeşbeş	Kasab Sabri	1000
Şaban Kırmızı	Hikmet Çekiş	1000
Davud Saa	Şeyh Ali Bilal	1000
Lütfullah Felah	Ali Güngör	1000
Gülen iş müessesesi	Seydi Oğuz	1000
İbrahim Melham	Eczacı Hâlef Gür	1000
Hisametdin Engin	Eczacı Mustafa Baykul	1000
Remzi ve Şevket buzu	İzmir oteli Sunullah	1000
Kurtuluş Müessesesi	Şehir Palas Süleyman	1000
Yakup Camal	Kedri Nuri Köksal	1000
Kâmal Ali Folah	Şahin Cabbara	1000
Nikosaba ve eşi	Core Filibi	1000
Nazim Bucak	İskender Zireyk	1000
Mişel Tina	Loviçi Lavanti	1000
Henna Mukannas	Ilyan Katrin	1000
Ömer Türkmenli	Durru Katman	1000
Memduh Daya	Harun kebudi	1000
Ilyas Raid	Cemil Okçuoğlu	1000
Hacı Fercullah	Hüseyin Özdemir	1000
İstifan	Beşir mercan kasap	1000
Sarraş Şahin	Memet Bekâr	1000
Mehmet Özül	Memet kavşak	1000
Bostan Mercan	Kâmil Serinkaya	1000
Halim Soysal	Hasan Duda	500
Abdülvahit Tabbah	Ali Rıza Sevinçlik	500
Refik Ülkümen	İhsan Akşehitli	500
Ankara Palas Süleyman Özyürek	İhsan Çardaklı	500
Halit Çoban	Memet Yılmaz	500
Mehmet Tetribli	Derviş İlyas	500
Roza	Esat Boru	500
Kasap Liyon	Mithat Payaş	500
Terzi Semoil Sebbag	Karadeniz lokantası	500
Necip Bal	Ziya karabay	500
Fazıl Çimrik	Kehveci Sıtkı	500
Ahmet İkbal Baki	Kahveci Zeki Göçmen	500
Hasip Akkat	Zandi Saygı	500
	Abdulla Mulasait	500
	İstanbul oteli Nuri	500
	Akdeniz oteli Durmuş	500
	Yıldırım	500
	Roza	500
	Pansiyon Talya	500

Valimiz Soyer

Bütün kazalarda

teftiş yapacak

Valimiz Şefik Soyer bugün öğleden sonra Reyhaniye, Kırkhan ve İskenderun kazalarına giderek teftişlerde bulunacaktır.

Latik bekleniyor

Vilâyetimize ayrılmış olan otomobil ve kamyon lastikleri yakında gelecektir. Bunların ihtiyacı olan şoförlere dağıtılması için şimdiden hazırlıklara başlanmıştır.

Kurban bayramı

Yarın Kurban Bayramının birinci günüdür. "Yeni gün, Sayın okuyucuların bayramın kutları ve bayram münasebetile dört gün intişar etmiyeceğini saygılarıle bildirir.

"Atayolu" ar-kadaşımız

Pazar günleri intişar etmekte olan "Atayolu," arkadaşlarımız bayram münasebetile önümüzdeki pazar günü intişar etmiyecektir.

Hazine Avukatlığı

Defterdarlıktan:

Reyhaniye hazine avukatlığı münhaldir. Şeraiti öğrenmek üzere, isteklerle Defterdarlığa müracaatları ilan olunur.

Sinemacı İskender	500
Marangoz Vatkeli	500
Artin Bağcıyan	500
Apostolis Züreyk	500
Bakkal Abdülvahit	
Fer'an	500
Mehmet Cihangir	500
Cemil mentili	500
Ilyas Nuh	500
Yusuf Güler	500
Şeyh Süleyman	500
Ali Özdemir	500
Furuncu Halil kara	500
Furuncu Halil kamli	500
Furuncu Emin Akman	500
Mustafa çukurova	500
Bakkal Kadri Sabuncu	500
Ağup Keşişyan	500
Sabri Aliç	500
Mehmet Garip	500
Necip Toros	500
Vahit Cerep	500
Markoplu vercesesi	500
Zandi Saygı	500
Mahmut Bilgin	500
Mamilli Mustafa	500

Birircikânun 1942

İhtiyaz sahibi
ŞÜKRÜ BALCI
Neşriyat Müdürü
Salihi ÇELEK
Gözeteye ait yazılar
Neşriyat Müdürü adına
önderimlidir.
Neşredilmeyen yazılar
geri verilmaz

YENİGÜN

Öğleden sonra çıkar günlük siyasi halk gazetesi — TESIS TARİHİ 1928 YIL 14 SAYI 3253
ADRES : YENİGÜN — ANTAKYA — Telefon 79 Posta kutusu 24
Sayısı her yerde 3 kuruştur

Sali

Abone ücretleri
D hile yillik 8 lira
Yatırımcı memlekotler
15 lira

İhtiyatın her kelime-
sinden 5 kuruş alınır
İçerik pasindir
Günlük geçen sayılar
10 kuruştur

B. M. Meclisinde Din bazı kanunlar kabul edildi

Ankara 28 A.A. — Bu-
yük millet Meclisi bugün-
ki toplantısında Alazığ
mübüsü Fuat Ziyamın ve-
fat ettiğini bildiren Baş-
vekil tekeresi okunmuş
ve hatıraına hürmeten
iki dakika ayakta sükût
edilmiştir.
Bundan sonra Dahiliye
Vekili gelen evrak arasın-
da bulunan ve jandarma
kuvvetlerinden müteakid
kaza jandarma kumandan
hükümlerinde istihdam edilme-
lerine müsaade veren ka-
nun hükümlerinin uzatılma-
na ait layihanın özünü
na mebnî rûnâmeyle ali-
hâk müstaceliyetle alı-
zakeresini istemiştir.
Bu kanun kabul edilmiş
ve kanun mütakere ve tas-
vii edilmiştir.
1942 mebnî rûnâmeye muvazenei umu

miye kanununa bağlı A ve
B cedvellerinde değişiklik
yapılmasına ait kanun
laahâsında müzakere ve
kabul edilmiştir.
İspençiyarlı ve tıbbî mü-
stahzarlar hakkındaki ka-
nunun bazı maddelerinin
deyistirilmesi ve yeniden
bazi hükümlerle konulması-
na ait kanunla Maliye
Vekâleti baş hukuk müşa-
virliğinin muh kemal u-
mum müdürlüğünün vazir-
felerine devlet davalarının
takip usullerine ve mar-
kez ve Vilâyetler kadrosun-
da değişiklikler yapılma-
sına ve kazanç vergisi
kanununa bir madde ek-
lenmesine ait kanun layi-
halarının da birinci müza-
keresi yapılmıştır.
Meclis çarşamba günü
toplancaktır.

Beden Terbiyesi İstisare heyeti dün toplandı ve önemli kararlar aldı

Beden Terbiyesi Hatay
bölgesi istisare heyeti dün
öğleden sonra Valimiz Şe-
hi Soyertin başkanlığında
Valiyet makamında toplan-
mış bölgenin ilgilendiren
önemli kararlar vermiştir.
Bölgemizin 1942 çalışın-
larının ilk altı aylık faa-
liyetini gözden geçiren hey-
et meclisinin müsaadesi de-
müsiyet değeri bulmuş ve
1942-943 yılı faaliyetleri için
programa bağlamıştır.
Bu arada Antakya'da
yapılacak stad ve spor
tesisleri İskenderunda ya-
pılacak havuzla atlatma ku-
ruşları ile ilgili işinde ir-
cehîmelerde bulunarak bu
işleri tamamlamıştır.
Heyetin toplantısında
yapılacak ve yapılacak hu-
kuklar hakkında Valimiz
Şehin değerli izahları
ve tavsiyeleri alınmış ve
bölgenizde Atli spora

ve avcılığı önem verilme-
si ve bunlar için birer ih-
tisas klüpleri açılması huk-
kındaki temennilerde tas-
vip olunmuş ve Valimiz
tarafından bu hususta ge-
reken teşebbüsler için ilgi-
lilere direktifler verilmiş-
tir.

Bölgemizin spor branş-
larından çalışmaya daha
müsaait olan su sporlarıyla
atlatizm ve futbol faaliyet-
lerinin takviyesi için büt-
çed- bazı münaka'eler yapı-
lmış ve klüplerin daha
üstün alışmalarının lemini
için malmene bakımından
yardım ve takviyeleri ka-
rarlaştırılmıştır.

Saat 15 de toplanmış
olan istisare heyeti bir sa-
attan fazla süren bu faa-
dalı görüşmelerden sonra
940 yılı hesabı kalfisi tet-
kik ve neticayi bir rapor-
la heyeti umumiye arz et-
mek üzere bir komite
ayrıldıktan sonra toplantı-
ya son vermiştir.

Propaganda savaşı

Moskova 29 A.A. —
Voronej ve Kaloga'da Al-
manların taarruza geçtiği-
ne dair Alman kaynakla-
rından çıkarılan haberler
tamamen yalandır. Böyle
bir taarruzun hiç aklı yok-
tur. Almanlar, Almanlar
umumi etkâri hakiki sa-
vaş sahnelerinden başka
yerlerle meşgul olmak için
bu haberi uydurmuşlardır.
Berlin 29 A.A. — Rus-
ların son defa yaptığı ta-
arruz ve kazandığı muvaf-
fakiyet, Rusya ve onun
ortakları tarafından şiddet-
li bir gürültü ile ve müba-
lağali şekilde gışırılmıştır.
Alman ordusunun alında-
ğı iddia edilen malmene
ve esir mîtarının hakiki-
katle hiç alakası yoktur.
Rusların kaybı her gün
artmaktadır. Ruslar hatla-
rında açılan gedikleri ka-
pamak için süratle yeni
avcı alaylarını cepheye ge-
tirmişlerdir.

Benzin yerine su

Üç Portekiz kimyageri,
buldukları bir cihazı mü-
kemelleştirmişlerdir. Bu
cihazla su benzin yerine
kullanılacaktır. Yeni bu-
nan "Hidralin", ismindeki
madde suya kondığında
suyu ihtilâl ettirecektir.
Bundan sonra su buhar
hâline gelecektir. Bu ama-
liyelerin içerisinde buhar-
dan silindirlere istifade
edilecek, böylelikle silindir-
ler buhar makinesine dö-
necektir.

Diğer yandan evlerde
benzin yerini tutacak "Ter-
molin", ismindeki yeni mad-
de de yakında pazara çı-
karılacaktır. Bu yeni bul-
nan madde de Terementi
esansından elde edilecektir.
Bu esans da başlıca Portekiz-
de bulunmaktadır.

Müşafir İngiliz Mebusları Ankarada

Aşkara 28 A.A. — Parle-
mento azasından Lord
Albin, Lord Terbot, Lavten
ve Vedredoren bu akşam
Toros Ekspresile memle-
ketimizin müşafiri olarak
Ankara'ya gelmişler ve
istasyonda karşılanmışlar-
dır.

Varlık Vergisi Reyhaniye mükellefleri listesi

	Lira		Lira
İsmet Mürsel	3600	Sürur Mürsel	600
Tayfur Sökmen	1500	Bekir Beşen ve	
Kemal Mürsel	9500	Ramazan K. Baş	9900
Niyazi Mürsel	3000	Bekir Beşen ve	
Şefik Sabuni	1500	Mehmut Çakmak	8500
Aziz Seber ve Reşit	3000	Ahmet Babaoğlu	18000
Ali Bernede	10000	Nuh Karagöz	17250
İhsan Mürsel	4500	Ali Mürsel	600
Kadri Mürsel	5150	Reşit Beş	3700
Fatih Müderris	2500	Hasan Mürsel	3200
Mehmet Bahadır	1000	Ak iş	7700
Osman Bahadır	1500	Tahsin Hüdayi ve	
Mehmet Tecirli	1500	Cüdeydeli	
Hüdr Durdu	600	Niyazi Ramazan	35000
Abdullah Mürsel	4500	Niyazi Ramazan	3900
İsmet eşi Dudu	600	Tahsin Hüdayi	10800
Reşit Duman	800	Reşit Aziz ve	
Mehmet Veliş	800	Hasan Mürsel	2400
Selim Cezayirli	1000	Bekir Beşen	500
Ali Genç ve eşi Fatma	1000	Mehmet Hasan	
Hacı Zekeriya	700	Cüdeydeli	1000
Bahriye ve Talât	800	Mustafa Kiliç	500
Abdurrahman Saka	1000	Abdullah Bekli	500
Abdurrahman Mürsel	600	Hasan Ali	500
Kadri Akgöl	500	Sami Kumru	4000
Halil Alhas	500	Hikmet Çakır	1500
Abüeyyin Şenverdi	500	Suphu Onal	2000
Turan Hasan	500	Abdulkadir Beridi	1500
Hazım Giray	1500	Değirmenci Mehmet	1000
Muhammed oğlu Şeyhli	500	Bekir Piliç oğlu	700
Nebahet Henano	500	Ahmet Hasan	1000
İbrahim Bernede	100	Kâmil Derviş	500
Ahmet Bernede	1000	Ak iş	1000
Abdulkadir Ber-nede	1000	Sattuf Halef	500
Akif, Faik, Nadire	700	Osman Derviş	500
Rifat Bernede	500	Tayfur Şenverdi	500
Ahmet Genç	1000	Mehmet Salih	500
Hazım Giray ve		Çanakçı Mustafa	40000
Mehmet Burç	29000	Kara Bekir	16000
Mehmut Çakmak ve		Remzi Emrai, Füz	
Ahmet Pakdil	19170	Y. Kuran	8000
İzzet Güllü	9220	Mehmet Dip,	
Rağip Mürsel	1100	Mehmet Rubbua	1000

Varlık vergisi mükelleflerine

Hatay Defterdarlığından:

1 — Varlık Vergisinin ödeme müddeti 30-12-942

çarşamba günü akşamı saat 17 de bitecektir.
2 — Bu günden sonra vergi borcunu ödemeyenle-
rin mankul ve gayri mankul malları ile hak ve alacak-
ları haciz olacağı gibi vergilerine geçecek ilk birinci
hafta zafında yüzde bir ikinci hafta içinde yüzde iki
zafı zora edilecektir.

3 — 15-1-943 tarihine kadar vergi borcunu ta-
mamen ödemeyenlerin a nme hizmetlerinde çalıştırıl-
acağı kanun iktizâsından olmakla bu hale meydana
kalmaması için mükelleflerin biran evvel Vergilerini
tamamen malsandığına yatırmaları ve izzidimama sebep
olmamak üzere temen tahsilât şeffaflığına müracaat o-
lunması kendi menfaatları iktizâsından bulunduğu
ilân olunur.

(Kaynak: Yenigün, 15- 16-17-24-28 Aralık 1942).

ÖZGEÇMİŞ

(Yakup KALIÇLI)

1988 yılında Hatay'ın Kumlu ilçesinde doğdu. İlk, Orta ve Lise öğrenimini Kumlu'da tamamladı. 2007 yılında başladığı Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nden Haziran 2011'te mezun oldu. 2012 Yılında Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde başladığı Pedagojik Formasyon Eğitimi'ni 2013 yılı haziran ayında tamamladı. Aynı yıl 2013-2014 yılları arasında vatani hizmetini yapmak üzere Tekirdağ'da bulundu.

2017 Eylül ayında Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı'nda yüksek lisans öğrenimine başladı. Şu an Reyhanlı Sağlık Lisesi'nde Tarih Öğretmeni olarak görev yapmaktadır.

E-mail: y-kalicali@windowslive.com

(BOŞ SAYFA)

